RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927. Andra kammaren. Nr 15.

Tisdagen den 15 mars.

Kl. 3.30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten av riksdagens andra kammare direktör Harry Weibull på grund av influensa tillsvidare är förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet betygas.

Landskrona den 14 mars 1927.

H. Wallengren,
leg. läkare.

§ 3.

Herr statsrådet *Thyrén* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 198, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 335 av herr *Forssell m. fl.;* och
nr 336 av herr *Leffler;* samt

till statsutskottet motionen nr 337 av herr *Lindmark.*

§ 5.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 9—12 och andra lagutskottets utlåtanden nr 15—19.

§ 6.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial, nr 20, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande andra lagutskottets utlåtande nr 3 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnd.

§ 7.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, som nu föredrogs, blev ånyo bordlagt.

§ 8.

Avgåvos följande motioner, nämligen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 179, angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring:

nr 338 av herr *Lindberg;*

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, med förslag till allmänt resereglemente:

nr 339 av herr *Andersson* i Grimbo;

nr 340 av herr *Bengtsson* i Kullen; och

nr 341 av herr *Hage;*

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 107, angående lån till främjande av bostadsproduktionen:

nr 342 av herr *Hedvall m. fl.;* samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.:

nr 343 av herr *Fjellman;* och

nr 344 och 345 av herr *Lindskog.*

Vidare avlämnade herr *Olsson* i Kullenbergstorp fyra av honom *m. fl.* undertecknade motioner, nämligen:

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 102, med förslag till kommunalskattelag m. m.;

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 103, med förslag till förordning om statlig inkomst och förmögenhetsskatt;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, med förslag till förordningar om kommunal progressivskatt och om utjämningsskatt; och

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 105, med förslag till lag om skogsaccis.

Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Belgien undertecknad förliknings- och skiljedomstraktat; och

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Österrike undertecknad förliknings- och skiljedomstraktat;

från statsutskottet:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av telegraffullmäktige m. m.;

nr 67, i anledning av väckt motion angående bevarande i svensk ägo av vissa stenkolstillgångar å Spetsbergen;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för uppförande av en telefonstationsbyggnad å Södermalm i Stockholm m. m.;

nr 70, i anledning av väckt motion om viss ersättning åt Götlunda och Flistads socknars enskilda brandstodsbolag; och

nr 71, i anledning av väckta motioner om inlösen av Kävlinge—Barsebäcks järnväg;

från bevillningsutskottet, nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 2 maj 1924 angående befrielse i vissa fall från erläggande av lastpenningar;

från första lagutskottet:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkringsavtal m. m.;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar;

nr 80, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dödande av förkommen handling m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 81, i anledning av väckt motion angående viss ändring i sjölagens bestämmelser om ersättning för överliggedagar;

från andra lagutskottet:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa beslut, som fattats av den internationella arbetsorganisationens konferens vid dess åttonde sammanträde i Genève år 1926;

nr 76, i anledning av väckt motion om lagstiftningsåtgärder för beredande av ökad möjlighet att tillvarataga det i allmänna flottlederna sjunkna virket; och

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 34 mom. 4 värnpliktslagen den 12 juni 1925 (nr 337); samt

från jordbruksutskottet, nr 63, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Bengtsson* i Norup	under	3	dagar	fr. o. m.	den	16	mars,	
» *Hedlund* i Östersund	»	8	»	»	»	16	»	
» *Björling*	»	6	»	»	»	17	»	
» *Andersson* i Katrineholm	»	5	»	»	»	15	»	och
» *Lindskog*	»	2	»	»	»	17	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.51 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 16 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 198, med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas.

§ 2.

Vidare föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till bankoutskottet motionen nr 338 av herr *Lindberg;*

till statsutskottet motionerna:
nr 339 av herr *Andersson* i Grimbo;
nr 340 av herr *Bengtsson* i Kullen;
nr 341 av herr *Hage;* och
nr 342 av herr *Hedvall m. fl.;*

till andra särskilda utskottet motionerna:
nr 343 av herr *Fjellman;* och
nr 344 och 345 av herr *Lindskog;* samt

till första särskilda utskottet motionerna nr 346—349 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*

§ 3.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Järte,** som yttrade: Herr talman! Härmed får jag anhålla, att kammaren måtte medgiva, att motionstiden för propositionen nr 198 måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugonde dagen efter propositionens avlämnande.

Denna anhållan bifölls.

§ 4.

Ang. tullen å jäst.

Till avgörande företogs bevillningsutskottets betänkande, nr 23, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å jäst.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 92, hade herr *Jonsson* föreslagit, att riksdagen måtte besluta upphäva gällande tullsats å jäst.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med anledning av det förslag, som i förevarande motion framlagts, och med

beaktande av vad motionären till stöd för sitt yrkande anfört, verkställa undersökning angående de verkningar på prisbildningen, som den inom jästfabrikationen pågående eller genomförda trustbildningen utövat, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Ang. tullen å jäst. (Forts.)

Vid betänkandet voro fogade reservationer:

av herrar *Johan Nilsson* i Kristianstad, *Boman*, friherre *Beck-Friis*, *Bengtsson* i Kullen, *Nylander*, *I. F:son Holmgren* och *Johansson* i Krogstorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

av herrar *Wohlin* och *Nilsson* i Hörby, vilka ansett, att den förevarande frågan vore av natur att böra prövas i samband med en framtida allmännare revision av tulltaxan samt att tillräckliga skäl saknades att för närvarande tillstyrka någon riksdagens skrivelse i ämnet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Nylander:** Herr talman! Som av det föreliggande betänkandet framgår, hemställer utskottsmajoriteten, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att undersökning verkställes angående de verkningar på prisbildningen, som den inom jästfabrikationen pågående eller genomförda trustbildningen utövat, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kan giva anledning.

När jag inom utskottet försökt att sätta mig in i denna fråga, har det icke varit mig möjligt att fatta, varför man skall vidtaga en sådan utredning eller bifalla motionen. Utskottsmajoriteten har ju icke heller hemställt om ett sådant bifall utan inskränkt sig till en begäran om en skrivelse.

Varför har man nu gjort detta? Ligger prispolitiken inom jästfabrikationen för konsumenternas vidkommande till på det sättet, att de bliva på något sätt uppskörtade? Om så vore förhållandet, kunde ju möjligen en skrivelse vara motiverad, och särskilt om en sådan prispolitik hade sin orsak i en kartell eller i andra mera konstlade försäljningsåtgärder. Det ligger emellertid icke alls till på det sättet. Jästpriset här i Sverige är nämligen blott 72 % av det före kriget gällande. Vid en undersökning, som jag låtit verkställa beträffande ett stort antal europeiska länder, har det framgått, att jästpriset i Sverige ligger under så gott som alla andra länders. Blott i ett par går priset under Sveriges. Ett sådant land är Holland, som har en stor jästexportmarknad på England. Ett annat är Tyskland, där priset är ungefär 70 öre per kilogram. Det låga priset där är beroende på synnerligen stark konkurrens inom landet. Vid jämförelse mellan jästtullen i Sverige och i Tyskland visar det sig emellertid, att vi hos oss ha en tullsats av 20 öre, vilken tull motionären vill upphäva, under det man i Tyskland har en tullsats av icke mindre än 65 guldpfennige per kilogram. Tullsatsen å jäst går också i de flesta länder över den i Sverige gällande. Vi finna alltså, att priset å jäst nu är betydligt lägre än det var före kriget och lägre än i de flesta andra länder. Är det då någon, som kan komma och påstå, att konsumenterna här på något sätt uppskörtats?

Nu säger motionären, att det skedde en höjning den 1 december av 25—30 öre per kilogram. Jag vill påpeka, att denna uppgift icke är riktig. Han jämför därvid nämligen potatisblandad jäst och ren pressjäst. Den potatisblandade jästen tillverkas emellertid icke längre i Sverige, utan från den 1 december tillverkas på grund av kundernas pretentioner endast ren pressjäst, vilken före den 1 december kostade 75 öre och nu kostar 85 öre per kilogram. Skillnaden blir alltså 10 öre. Varför skedde då denna lilla förhöjning av 10 öre? Jo, därför, att konkurrensen förut varit så hård, att prisläget var sådant, att fabri-

Ang. tullen å jäst. (Forts.)

kerna icke kunde få fram en vinst, som tillät de nödvändiga avskrivningarna. Ingen i denna kammare lärer kunna påstå, att icke ett företags prispolitik — vilket det än må vara — måste vara sådan, att man kan göra tillräckliga avskrivningar. För att förvissa sig om, att konsumenterna icke på något sätt uppskörtats, har utskottet låtit genom byråchefen Alsén vidtaga undersökningar hos de närmast berörda intressenterna, d. v. s. bageriidkarna och Kooperativa förbundet. Från ombudsmännen för bageriidkarna, såväl Sveriges allmänna bageriidkareförenings som Stockholms bageriidkareförenings, liksom från Kooperativa förbundet meddelas samma sak, nämligen att det icke finnes någon anledning till klagomål mot jästfabrikerna. Dessa hava fört en human prispolitik, en prispolitik som de ha kunnat föra tack vare målmedvetet genomförd koncentration. Från jästbolaget har dessutom gjorts det uttalandet, att man kommer att även framdeles driva en prispolitik, som tillfredsställer konsumenterna. Är det då någon, som kan förklara, varför riksdagen skall besluta en skrivelse mot ett företag, som fört en sådan prispolitik, vilken enligt de nyss av mig åberopade intygen från konsumenterna icke på något sätt kan anses klandervärd. Jag kan icke finna annat än att, om riksdagen här går med på den föreslagna skrivelsen, detta skulle bli ett oberättigat misstroendevotum mot en skicklig och målmedveten ledning i ett svenskt företag. Om man ginge med på en sådan skrivelse, skulle det se ut, som om man ville straffa detta företag därför att det har skötts bra och utan att på något sätt betunga konsumenterna.

På dessa skäl har jag icke kunnat gå med på utskottsmajoritetens förslag utan anslutit mig till den av herr Johan Nilsson m. fl. avgivna reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr *Bengtsson* i Kullen instämde häruti.

Herr **Jonsson:** Herr talman! Utskottet anför, att det är förnämligast av tekniska skäl, som det har svårt att bifalla det yrkande, jag gjort i min motion. Det är ett argument, som jag, i varje fall under nuvarande omständigheter, får lov att respektera, men därför är det ingalunda sagt, att man har anledning att slå sig till ro.

Låt mig påminna om några fakta i denna sak, som det kan vara av betydelse att hålla i minnet.

För det första har ett ursprungligt insatskapital av cirka två miljoner kronor i den svenska jästindustrien på en relativt kort tid ökats så att det nu är uppe i 20 miljoner kronor, utan att det under tiden satts in några nya penningar i denna industri. På det sättet har man kommit upp till ett överhuvud taget ovanligt stort aktiekapital. Man har skruvat upp värdena på ett fullständigt onaturligt sätt. Det kan frågas, om för tillgodoseendet av det svenska folkets behov av ifrågavarande konsumtionsvara det är nödvändigt, att den industrien vilar på ett så stort kapital som 20 miljoner kronor, på vilket intressenterna begära en ordentlig ränta.

För det andra har Svenska jästfabriksaktiebolaget nu faktiskt en monopolställning inom industrien. Företaget dominerar fullständigt på marknaden.

För det tredje åtnjuter detta monopol ett tullskydd. Det har sagts, att detta är mycket mindre än vad skyddet är i ett flertal andra länder, men det är i alla händelser rätt högt.

För det fjärde företogs i fjol, sedan jästfabriksaktiebolaget hade slukat upp två av de mindre företagen, en förhållandevis väsentlig prisförhöjning, som herr Nylander nu har sökt bagatellisera. Herr Nylander har rent av sökt göra gällande, att den uppgift, jag därvidlag lämnat, skulle vara oriktig. Jag ber inom parentes att få anmärka, att jag har samlat mina uppgifter från en större

distributör här i Stockholm. De uppgifter jag fick beträffande olika slag av prislägen gällde samma slag av jäst. *Ang. tullen å jäst.* (Forts.)

Alla dessa omständigheter äro tillsamman tagna tillräckligt skäl för riksdagen att se upp med denna monopolorganisation.

Nu säger man från reservanternas sida — att det behövs icke någon åtgärd. Det är ett så utomordentligt företag detta, att något bättre företag kan man egentligen icke tänka sig. Trusten är bra, och konsumenterna äro nöjda. — Hur vet man det? Man har frågat några representanter för bageriidkarna. I det svar, man har fått från dem, läser man ut en fullständig belåtenhet hos alla jästkonsumenter. Det är nog en något lättvindig metod, som i detta fall kommit till användning. Men så kommer man med den stora trumfen: man har frågat Kooperativa förbundet, och det är också nöjt och tycker, att denna trustorganisation är alldeles utomordentlig. Kan man tänka sig en präktigare betygsgivare? Kooperativa förbundet har en gång i tiden umgåtts med planer på att starta en konkurrentfabrik till Svenska jästfabriksaktiebolaget. Man ansåg då, att det fanns skäl att försöka hålla tummen på ögat på denna organisation, vilken då, det är att märka, ännu inte hade denna monopolställning, som den har i dag. Man har inställt dessa planer, det är alldeles riktigt, men varför har man gjort det? Det är frågan. Är Kooperativa förbundet så utomordentligt imponerat av jästtrusten? Är det för jästtrustens vackra ögons skull som man har inställt sina planer på att upprätta ett konkurrentföretag till jästtrusten? Är det därför, som jästtrusten åtnjuter Kooperativa förbundets fullkomligt oegennyttiga bevågenhet? Vore det inte skäl att titta på dessa saker en smula? Det är ingenting orimligt som här begäres. Det begäres bara, att man skall göra en undersökning för att få se, huruvida jästtrustens prispolitik överhuvud taget är rimlig och sådan, att svenska folket icke kan ha någon anledning att anmärka därpå. Jag tillåter mig fråga: Varför är man rädd från jästtrustens sida? Ty rädd är man. Sedan jag väckte min motion, vilken nu, efter vad man nu ser, rent tekniskt sett, icke kan bifallas, har jag blivit varse, att man på jästtrustens sida är ganska orolig. Men om det är så, att jästtrusten är den ändamålsenligaste organisation, som man i detta fall överhuvud taget kan tänka sig, om det är så, att den är förnuftigt organiserad, om det är så, att den bedriver en prispolitik, som ingen annan kan göra bättre, om det är riktigt, att den är, som man vill framställa det, nära nog svenska folkets välgörare, mot vilken på intet sätt någon som helst anmärkning kan framställas, varför kan man inte då undersöka den saken, varför kan man inte få bevis för det? Kommer man till detta resultat, så blir det den utomordentligaste upprättelse för jästtrusten, som man överhuvud taget kan tänka sig. Det borde också ligga i reservanternas intresse, tycker jag, att, om de argument, som framförts till jästtrustens försvar, verkligen äro riktiga och bärande, det kommer till stånd en opartisk undersökning som ådagalägger detta för allt folket och klarlägger, att misstankarna äro fullkomligt ogrundade.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av herr Nylanders anförande. Jag skulle vilja säga, att reservanterna och utskottet äro eniga så långt, att man inte kan bifalla motionen nu. De äro också eniga så långt, att därest åtgärder i motionens syfte skola vidtagas, d. v. s. en sänkning av tullen, så måste dessa åtgärder föregås av en ingående utredning, så pass ingående och omfattande, att den helst bör verkställas av Kungl. Maj:t. Striden står ju då praktiskt taget om huruvida förhållandena nu äro sådana, att det finns något fog för utskottets hemställan om begäran om utredning nu. Reservanterna hålla före att tiden nu icke är inne att skriva till Kungl. Maj:t. Utskottsmajoriteten har ansett, att sådana skäl föreligga. Re-

Ang. tullen å jäst. (Forts.)

servanterna säga i sin reservation, och herr Nylander har särskilt tryckt på det, att den prisförhöjning, som vid den senaste förtrustningen ägde rum, är så minimal, att den icke ger anledning till ett ingripande. Jag vet nu inte, varifrån dessa siffror härstamma, som herr Nylander nämnde, 75 och 85 öre. I medkammaren sitter en bageriidkare från Norrland, som innehar ett rätt stort bageri. Han har för mig uppgivit, att dagen efter den sista förtrustningen, d. v. s. när Bästa-fabriken slöks, ägde en prisförhöjning av precis 50 % rum. Jag förutsätter, att denne bageriidkare, vilken är en stor förbrukare av jäst, bör ha väl reda på dessa saker. Jag vill också framhålla att, enligt vad som meddelats mig så sent som för en timme sedan, det icke är på det sättet, att man i bageriidkarnas organisationer är så belåten, som herr Nylander här försökt göra gällande, utan när denna prisförhöjning ägde rum, ansågs den hava en sådan betydelse, att man, då man befarade en fortsättning, enligt min sagesmans uppgift, inom Sveriges bageriidkareförening beslöt sätta i gång en undersökning för utrönande av, huruvida det fanns något berättigande för denna prisökning. Om man anser, att en sådan ökning icke det ringaste skadar konsumentintresset, om man är nöjd och belåten med prisökningen, då, mina damer och herrar, fattar man icke ett sådant beslut, då sätter man inte i gång en sådan apparat.

Jag skulle också slutligen vilja säga, att jag inom utskottet mycket länge var tveksam om vilken väg som var den rätta. Jag vill inte ett ögonblick förneka, att det »intresse» Kooperativa förbundet lade i dagen var av den natur, att det hastigt bestämde mig för att ansluta mig till förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t. Det »intresset» föreföll mig liksom åtskilliga andra av utskottets ledamöter vara rätt egendomligt. Ett sådant »intresse» måste väl förefalla egendomligt, då det kommer från ett håll, som inte precis utmärkt sig för någon särskild trustvänlighet.

Jag vill med det anförda ha angivit, att utskottsmajoriteten anser skäl föreligga för att få hela denna fråga ordentligt klarlagd. Den kan icke klarläggas på annat sätt än genom att sändas till Kungl. Maj:t och prövas av Kungl. Maj:t. Det är dessa synpunkter, herr talman, som göra, att jag ansluter mig till utskottets hemställan.

Herr **Röing:** Herr talman! Riksdagen har under de sista veckorna haft tillfälle att behandla flera betänkanden från bevillningsutskottet, i vilka betänkanden utskottet, i en del fall fullständigt enhälligt, i andra med mycken stor majoritet, hemställt om avslag å väckta motioner med förslag om ändrade tullsatser på olika artiklar. Utskottet har intagit denna ställning, emedan det anser, att en förändring av tullskyddet bör ske i samband med en allmän revision av tulltaxan, som vi alla, oavsett politisk ståndpunkt, nog torde vara ense om bör komma till stånd under de närmaste åren. Jag finner därför, herr talman, det rätt egendomligt, att utskottet i det föreliggande betänkandet tager avstånd från den principiella ståndpunkt, som utskottet vecka efter vecka under de sistförflutna månaderna intagit, och icke biträder det yrkande, som herrar Wohlin och Nilsson i Hörby framställt i sin reservation, utan i stället hemställer om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en utredning rörande jästindustrien. Jag betvivlar icke, däri vill jag ge både herr Olsson i Gävle och den ärade motionären rätt, att en allsidig utredning rörande samtliga tullskyddsindustrier icke allenast är önsklig utan också behövlig. Men jag kan, mina damer och herrar, icke värja mig för det intrycket, att detta utskottsbetänkande ger sken av, som herr Nylander alldeles riktigt framhöll, att så alldeles exceptionella förhållanden inom denna produktion föreligga, att utskottet därför frånträtt sin förut intagna principiella ståndpunkt och nu i stället föreslår en viss åtgärd. Min erfarenhet går närmast i motsatt riktning än

utskottets. Inom det stora flertalet tullskyddade industrier förekommer det mycket ofta, ja, kanhända vågar jag, herr talman, säga som regel, prisöverenskommelser, kartell- och trustbildning, och en utredning är av denna anledning icke blott önsklig utan rent av nödvändig. Men då bör man enligt min uppfattning framkomma med ett yrkande om en utredning beträffande samtliga dessa tullskyddade industrier, som arbeta närmast som monopolföretag. Men man bör icke på detta sätt lösrycka en industri och därigenom inför riksdagen och allmänheten låta påskina, att här är ett flagrant exempel på en industri, som missbrukat sin ställning och därför bör komma under särskild utredning.

Då kammaren nu vecka efter vecka har biträtt bevillningsutskottets hemställanden i det ena betänkandet efter det andra om avslag på gjorda framställningar om tulländringar just med den motivering, som herrar Wohlin och Nilsson i Hörby anfört i sin reservation vid det nu föreliggande utskottsbetänkandet, skall jag tillåta mig hemställa, att kammaren i överensstämmelse med dessa sina tidigare beslut och i anslutning till den av herrar Wohlin och Nilsson i Hörby avgivna reservationen, avslår såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Herr **Nylander:** Herr talman! Jag skall be att få fästa kammarens uppmärksamhet på det förhållandet, att både herr Jonsson och herr Olsson i Gävle samvetsgrant förbigingo det faktum, att priset på jäst här i Sverige för närvarande är endast 72 procent av priset på samma vara före kriget och att den utredning, som jag låtit föranstalta, givit vid handen, att priset här i landet ligger under priset i så gott som alla Europas länder, däribland våra grannländer Norge och Danmark.

Vad beträffar herr Jonssons anmärkning angående storleken av kapitalet inom jästindustrien, så verkade det precis, som om dessa siffror riktigt retade honom. Jag förstår egentligen icke, vad det kan vara för ont i att ett bolag har ett någorlunda stort kapital! Emellertid förbigick herr Jonsson, att av det nämnda kapitalet endast 6 miljoner kronor ligga i den rena jästfabrikationen, i fabriker och maskiner. Detta kapital på 6 miljoner kronor är nedlagt i en jästfabrikation, som tillverkar något mer än 80 procent av landets behov av jäst.

Gentemot min uppgift om storleken av den senaste prisförhöjningen åberopade herr Olsson i Gävle ett uttalande av någon ledamot — en bageriidkare — av första kammaren, som hade påstått, att prisförhöjningen på hans plats uppgick till 50 procent. Jag vill erinra, att konkurrensen förut på vissa platser var så hård, att man hade gått ned till verkliga underpris. Det är alltså möjligt, att i detta fall en sådan prisförhöjning skett för att man skulle komma upp till det å andra orter i allmänhet gängse priset. Den tanken, att förhöjningen skett olika på olika platser finner även uttryck i utskottsmajoritetens motivering, där det i första stycket heter, att prisstegringen »endast inom begränsade delar av landet uppgått till av motionären angivna belopp». Detta visar ju, att prisförhöjningen varit olika på olika håll. Men generellt utgjorde den 10 öre per kilogram, såsom jag nyss antydde, och den prisförhöjningen skedde, det vill jag ännu en gång understryka, därför att priserna förut sett voro så låga, att de icke medgåvo någon vinst, som tillät vederbörliga avskrivningar. Och herrarna kunna väl icke fordra, att man skall driva industri utan att göra avskrivningar?

Sedan vill jag påpeka det förhållandet, att jästbolaget för att kunna föra en väl avvägd prispolitik, håller mellanhänderna så att säga i schack, därigenom att jästbolaget här och där i vissa större städer har egna försäljningsorganisationer, vilka reglera jästpriset, så att mellanhänderna icke kunna uppskörta konsumenterna.

Ang. tullen å jäst. (Forts.)

Herr Olsson i Gävle antydde, att man i utskottet skulle fått den uppfattningen, att Kooperativa förbundet här hade några särskilda intressen att bevaka, att det var så att säga »ugglor i mossen». Jag får för min del säga, att jag icke kan fatta, hur man kommit till ett sådant antagande. Här har genom den tekniskt sakkunnige i utskottet en förfrågan gjorts, och klart och tydligt har svar kommit i den riktning, jag antydde. Jag får alltså bestrida, att det skulle vara något skäl att misstänka några särskilda orsaker till att utlåtandet från Kooperativa förbundets sida blev som det blev. Hade jästbolaget fört en prispolitik, som lett till ett uppskörtande av konsumenterna, så är jag övertygad om, att Kooperativa förbundet skulle anlagt en egen fabrik, liksom förbundet inköpte aktiemajoriteten i Gislavedsfabriken för att få bukt med kartellväsendet inom galoschindustrien.

Även om man icke går så långt som motionären utan inskränker sig till att besluta en skrivelse, blir ju detta i alla fall ett irritationsmoment, som man för in i en svensk industri, som visat sig icke på något sätt skada konsumenternas intressen. Är det en klok näringspolitik att, så fort ett företag går bra, försöka klämma efter det, precis som om icke redan skatterna vore en tillräcklig börda för våra företag? Hade det icke gällt en koncentrerad sammanslutning som jästbolaget utan skilda företag och prisläget hade varit detsamma, d. v. s., såsom jag flera gånger nämnt, 72 procent av priset före kriget, då hade säkerligen ingen kommit på den tanken, att så som herr Jonsson nu gjort föreslå vidtagandet av några åtgärder. Det är uteslutande därför att det här är en sammanslutning av fabriker som han vill åt företaget. Men i anledning härav skall jag be att få säga herrarna just på socialdemokratiskt håll, att ni böra noga följa utvecklingen på detta område. Ute i Europa är ordet rationalisering ordet för dagen. Sammanslagningar, förenklingar, koncentration i driften företagas för att få ned prisen och större framgång i konkurrensen. Eder meningsfrände i England, mr Snowden, har i fjol höst vid ett tillfälle understrukit, att arbetarna säkerligen måste ändra sin uppfattning i fråga om trustväsende och sammanslutningar. Åtgärder i dylik riktning vidtagas exempelvis i Tyskland med mycket stor energi, och dessa strävanden måste ju så småningom leda till, att den tyska industriens konkurrenskraft stegras och att det blir svårare för den engelska industrien — liksom också för vår — att konkurrera. Nu har man i detta nu föreliggande speciella fall genomfört en sådan rationalisering inom en svensk industri. Tack vare denna hava prisen kunnat hållas så låga som skett. Skall då den svenska riksdagen stick i stäv mot denna ekonomiskt och tekniskt organisatoriska utveckling i världen söka klämma efter ett bolag, som redan på ett rationellt sätt ordnat sin drift? Detta, anser jag, vore en synnerligen oklok nationalekonomisk politik. På grund av de skäl, jag ytterligare här anfört, ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Jonsson:** Herr talman! Jag ber först att få taga fasta på herr Röings förklaring, att här är utan tvivel en utredning både önsklig och behövlig. Men när han säger, att därför att man icke på en gång kan utreda prispolitiken inom alla de industrier, där en kartellbildning förekommer under skyddet av tullmurar, skall man heller icke göra något, utan ställa saken på framtiden, så vill jag framhålla, att det resonemanget förstår jag verkligen icke.

Herr Nylander påpekade, att varken jag eller herr Olsson i Gävle rört vid hans anmärkning, att priset på jäst numera vore bara 72 procent av vad det var före kriget. Detta är mycket intressant att få veta, men vad bevisar det? Därmed har man icke givit något bevis för, att icke priset före kriget kanske var alldeles orimligt, och man bevisar därmed icke, att priset under nuvarande förhållanden är rimligt, d. v. s. att det är det lägsta möjliga och att det är det pris,

som står i fullständig överensstämmelse med en förnuftigt organiserad industri.

Ang. tullen å jäst. (Forts.)

Herr Nylander undrade också vad det var för ont i att ett industriföretag hade ett stort kapital. Det är intet ont i det, i och för sig. Men om man, såsom jag menar i detta fall är förhållandet, har ett alldeles onaturligt högt uppskruvat kapital att förränta, då är det icke rimligt.

Så träder herr Nylander i sitt anförande fram såsom garant för Kooperativa förbundet, vars oegennytta i detta sammanhang man naturligtvis under några förhållanden icke finge betvivla. Om jag i all blygsamhet får giva herr Nylander ett gott råd, så är det att han i fortsättningen avstår från att uppträda som garant för Kooperativa förbundet i detta fall. Det är den klokaste politiken.

Vidare undrade herr Nylander, varför man icke kunde erkänna, att rationaliseringen av industrien var en ändamålsenlig sak, som man företoge därför att man ville få ned prisen. Jag erkänner också, att rationaliseringen av en industri, bortskärandet av onödiga företag och en koncentration av driften under många omständigheter för att icke säga i de allra flesta fallen kan vara ändamålsenlig och nyttig. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att i detta fall, där man rationaliserade för att få ned priset, ägde det egendomliga förhållandet rum, att efter den sista rationaliseringen höjdes priset högst betydligt. Här är icke fråga om, som herr Nylander säger, att klämma efter någon industri utan vidare. Såsom saken nu ligger, är det bara fråga om att undersöka, huruvida denna prispolitik är förnuftig eller icke och om den är försvarbar eller icke. Är det då så, som herr Nylander gör gällande, att den är fullkomligt förnuftig och fullkomligt ändamålsenlig, så är det ju bara bra, att detta blir konstaterat. Kan icke herr Nylander erkänna detta?

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! När herr Nylander talade om ändamålsenligheten av rationalisering och att nu hade i fråga om den svenska jästindustrien genomförts en sådan rationalisering och han förebrådde oss, att vi förbigått, att priset nu är blott 72 procent av förkrigspriset, så vill jag invända, att det ha vi icke gjort. Om herr Nylander läser utskottets utlåtande på sidan 3, där vi till och med ställa under debatt, huruvida denna höjning av jästpriset kan vara beroende av för stark konkurrens förut, så skall han finna det. Det skulle dock, herr Nylander, å andra sidan kunna hända, att det beträffande dessa 72 procent ligger till så, att saken är beroende på att vi för närvarande äro i ett annat läge i fråga om brännvinspriset i landet än vad vi voro före kriget och att detta påverkar jästpriset.

Jag vill säga herr Nylander, att när man här kan konstatera, att den prispolitik, som förts, åstadkommit missbelåtenhet bland bageriidkarna, blir man i hög grad fundersam, då belåtenheten enligt herr Nylander är så stark hos Kooperativa förbundet. Jag vill säga, att det är icke bara det, som framgår av Kooperativa förbundets yttrande till utskottet, att man är nöjd med priset, utan även något annat, som har passerat, sedan denna motion såg dagens ljus, vilket gör, att man blir allvarligt frågande inför vad det kan existera för samband mellan denna stora trust och Kooperativa förbundet.

Jag vill slutligen också säga herr Nylander, att det är icke första gången vi i denna kammare diskutera jästtrusten. Det hava vi gjort många gånger förut, visserligen icke beträffande dess jästpriser, men väl dess brännvinspriser. Jag måste också säga herr Nylander, att de tre eller fyra gånger jag varit med såväl i bevillningsutskottet som i kammaren att diskutera saken, har jag icke kommit till det resultatet, att jästtrusten är något särdeles Guds barn i fråga om de ekonomiska problemen.

Till sist vill jag också understryka vad herr Jonsson framhöll, att det är ingen, som vill klämma efter jästtrusten, om, när papperen läggas på bordet,

Ang. tullen å jäst. (Forts.)

det visar sig, att det icke finns någon anmärkning att rikta mot den. Vi vilja icke klämma jästtrusten därför att det är jästtrusten och att den skall klämmas på något sätt. Det är ett fullständigt misstag att tro det. Vi vilja bara hava reda på hur det förhåller sig i dessa saker.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå samt bifall i stället till den av herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen och 3:o) bifall till det av herr Röing under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av herr Nylander, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogos vart för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 6 mars 1899 om verkställighet i visst fall av utländsk domstols beslut;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet för diplomatisk tjänsteman att verkställa konsulär förrättning; och

nr 22, i anledning av väckt motion om befogenhet för domstol att i vissa fall förordna god man att å bolagsstämma föra talan för aktie.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän.

Å föredragningslistan var vidare uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän.

I två likalydande motioner, nr 195, i första kammaren av herrar *Pers* och *Fehr* samt nr 290 i andra kammaren av herr *Röing*, hade föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville anordna en utredning rörande sättet för sådan ändring i riksdagsordningens bestämmelser om val av ledamöter i riksdagens kamrar, att valet komme att stå

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

mellan personer och icke mellan partier, samt för riksdagen framlägga det förslag, som utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Engberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av ovanberörda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag angående införande av ett sådant valsätt vid val av representanter till riksdagens andra kammare, som bättre än det nuvarande tillgodosåge den demokratiska parlamentarismens fordringar, varvid tanken på majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband särskilt borde beaktas;

av herr *Reuterskiöld*, vilken ansett, att utskottets hemställan, som reservanten biträdde, bort grundas å annan i reservationen angiven motivering; samt

av herrar *Fehr* och *Åkerberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville — — — lika med motionerna — — — kunde föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Engberg:** Herr talman! Jag vet mycket väl, att jag i detta fall är en ropandes röst i öknen. Herrarna hava emellertid sett, att, medan jag förra året var ensam reservant i konstitutionsutskottet, icke mindre än två medreservanter tillkommit i år. Detta är alltid ett framsteg, och i den mån denna förskjutning inom konstitutionsutskottet återspeglar en åsiktsförskjutning inom kamrarna kan jag icke annat än hälsa den med tillfredsställelse.

Emellertid hava mina medreservanter och jag icke kunnat gå på samma linje i vår reservation. Vi följa här livets lag, jag höll på att säga livets liberala lag, att ju mindre en grupp är, desto mera framträder den splittrad, när det gäller att handla. Egentligen kan det ju ur praktiska synpunkter i detta fall måhända vara likgiltigt, därför att med den åskådning, som kamrarna alltjämt hava, bli anhängarna av ett annat valsystem än det nuvarande alltjämt dömda att befinna sig i en hopplös minoritet.

Emellertid finnes det ändå för oss, som icke kunna godkänna proportionalismen, skäl att föra i fält våra argument även med risk att upprepa vad vi förut sagt. Här gäller satsen, att droppen urholkar stenen genom att ofta falla. Jag tror icke, att vi fått så stort hål i stenen ännu, men det finnes vissa ting, som tyda på att inom det allmänna medvetandet försiggår en liten revolution. Sedan landstingsmannavalen voro över, utspann sig en ganska livlig diskussion både om regeringssystemet, om vågmästaresystemet o. s. v. och vad därmed sammanhänger. Från olika håll, såväl från högern som från vänstern, hade man också anledning i de då förrättade valens resultat att föra in debatten på frågan om vårt valsystem. Jag erinrar därom, huru en tidning, som är organ för högerpartiet, alltså för det parti, som mest hårdnackat slår vakt om proportionalismen, nämligen tidningen Stockholms Dagblad, angrep det proportionella valsystemet från den utgångspunkten, att så länge vi hava proportionalismen kunna vi icke på ett rimligt och förnuftigt sätt lösa de parlamentariska regeringsproblemen. Mina medreservanter hava gått på en annan linje. De hava fört fram frågan om personlighetens betydelse, en synpunkt som kan vara naturlig för ett liberalt parti och följaktligen för de liberala motionärer, som framburit motionen i frågan. För min del vill jag ingalunda underskatta denna synpunkt beträffande personligheten och dess roll och rätt i det politiska livet. På den punkten lära vi väl alla, när vi rannsaka oss själva, vara på det klara med, att personligheten blir ytterst ändå det avgö-

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

rande och att det därför rimligtvis bör sörjas för, att den även i den största möjliga grad kommer till sin rätt. När jag emellertid i min reservation i år liksom i fjol lagt min argumentation på en annan linje, har det sammanhängt därmed, att jag beträffande en liten stat med allmän och lika politisk rösträtt betraktar problemet på följande sätt: Hur finna ett förnuftigt samband mellan valmannens handling vid valurnan och regeringssystemet? Jag erinrar om, hur det i höstas vid municipalfullmäktigvalen tilldrog sig en sak, som måste betecknas som det nuvarande systemets största triumf i dess historia. Det hände nere i Skåne, att ett par personer, som icke existerade utan som på narri uppdiktats och uppförts på en valsedel, blevo valda till municipalfullmäktige. Jag undrar, var i Europa vi kunna hitta ett valsystem så underbart inrättat, att människor, som icke hava någon existens, ändå kunna bliva valda. I varje fall är denna händelse av beskaffenhet att stämma till en smula eftertanke. Den närmaste reflexionen är väl, huruvida det är rim och reson med ett valsystem, som gör det möjligt, att icke existerande individer bli valda till municipalfullmäktige och dylikt. Detta synes ju, det kan jag säga för att giva ett finger åt mina medreservanter, tyda på att personligheten är alltför mycket undanskjuten i det nuvarande valsystemet. När jag för min del emellertid icke tillmäter denna synpunkt avgörande betydelse, är det därför, att jag anser, att valsystemet skall betraktas som ett slags instrument för valmanskåren att säga sin uppfattning beträffande vårt lands politiska styrelsekurs.

Hur ställer det sig i det avseendet? Jo, var och en, som ser på valstatistikens vittnesbörd, finner, att vi kommit in i ett slags skyttegravskrig. Här i Stockholm nu om dagarna kan man förmärka ett skyttegravskrig med fasta positioner. De förskjutningar, som äga rum partierna emellan, äro också ganska små. Jag har för min del den uppfattningen, att det proportionella systemet innebär ett fastlåsande av formationerna på ett så stelt och orörligt sätt, att möjligheterna att vinna ett fast och brett underlag för en regeringsmakt äro ganska undanskjutna. Däremot kan man hänvisa till England. Jag vet, att man på det håll, där man försvarar proportionalismen, alltid hänvisar dit och säger, att i England har det visat sig, att ett annat system, majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband, leder till att man dels kan få dragas med en minoritetsregering — en sådan var Mac Donalds regering — och dels kan få dragas med en regering, som visserligen har majoritet i parlamentet men som, när man ser på röstsiffrorna ute i landet, företräder en minoritet inom valmanskåren, vilket är fallet med det nuvarande Baldwinska kabinettet. Emot dessa invändningar skulle jag för min del vilja ställa en motfråga: Är det verkligen valets eller valsättets uppgift att få ett uttryck av *matematisk rättvisa* beträffande partiernas fördelning av mandaten? Jag besvarar frågan med nej. För mig är valets uppgift, att folket vid valurnorna giver *huvudlinjerna för rikets styrelse*, det säger ifrån *ungefär* i vilken riktning det önskar, att styrelsen skall föras. Om man ser på det matematiska rättviseidealet, är det intet tvivel om att vi i Sverige befinna oss på stadig och jämn marsch för att förverkliga detsamma. Vi hava gått från smärre valkretsar till större, vi hava nu nått fram till länsvalkretsarna och av allt att döma är detta icke sista stationen. Beviset för detta ligger efter mitt sätt att se i de motioner, som vi hade i fjol från det folkfrisinnade partiets sida och där man önskar skapa ett system med tilläggsmandat; tankegången var den, att mandaten skulle utskiftas partierna emellan som om riket vore en enda valkrets. Har man en gång ställt sig på en dylik principiell ståndpunkt, tror jag, att man med ett slags inre logisk nödvändighet drives fram att också taga bort barriären mellan länen och göra riket till en enda valkrets. Då frågar jag, om man icke kommit fram till ett stadium, där systemet så att säga upplöser sig självt. Visst kan jag föreställa mig, att landet bleve en enda valkrets, visst kan jag före-

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

ställa mig, att man hade en ofantligt lång lista på kandidater, som presenterades vid valen och av vilka en stor del vore obekanta inom vissa län ehuru bekanta inom andra. Men jag tror, att när vi hava kommit dit, så hava vi också i högsta grad avkopplat det verkliga politiska intresset i fråga om valet. Då är det icke tu tal om annat än att professor Reuterskiöld drager proportionalismens yttersta konsekvens när han säger: Låt oss gå ifrån listvalen över till gruppval. Det stämmer alltså, att de sociala grupperna få ett visst röstetal, som kan korrigeras med tillhjälp av nativitetens växlingar o. s. v. Har man en gång kommit in på de tankelinjerna, har man just i själva sin egen tankegång uppenbarat, att systemet är i färd med att upplösa sig självt.

Jag tror för min del icke mycket på möjligheten att förbättra systemet. Jag hade ett slag i utskottet erbjudit mig att, om det bleve en samling i frågan, gå med på en alldeles förutsättningslös utredning om vad som skulle kunna göras för att nå ett annat valsätt. Man nappade emellertid icke på den, jag vill icke säga kroken — ty det var ingen krok — men på den synpunkten, och därför fann jag ingen anledning frånträda den ståndpunkt, som jag förut förfäktat i kammaren och i utskottet. Jag tror att proportionalismen, när man nu en gång har fått den, representerar ett slags öde, som skall utveckla alla sina inneboende orimligheter för att en vacker dag upplösa sig själv. Jag betraktar den som ett mycket ont öde, och jag tror icke på möjligheten att med tilläggsmandat förbättra densamma. Jag tror alltså icke att vi kunna bliva av med systemet, förrän vi genomgått ännu flera orimligheter i fråga om dess verkningar.

För dagen nödgas jag, herr talman, stanna vid att icke framställa något yrkande. Detta beror därpå, att herr talmannan och jag ha kommit i delo med varandra beträffande möjligheten att framställa proposition på det yrkande, i vilket min reservation utmynnar. Herr talmannen menar, att den med sin formulering går utöver den ram, som motionen angiver. Jag vill icke i det stycket taga upp någon debatt, utan jag böjer mig fullkomligt lojalt för herr talmannens uppfattning, och jag har därför intet yrkande att framställa utan har endast på detta sätt velat utveckla min syn på ämnet.

Herr **Sävström:** Herr talman! Herr Engberg slutade sitt anförande med att icke framställa något yrkande, men det berodde icke på bristande vilja, som herrarna hörde, utan på något helt annat. Det gäller, som herr Engberg sade, för droppen att urholka stenen, och därför förstå vi, att herr Engberg ämnar komma tillbaka även nästa och följande riksdagar, till dess att han fått kammaren och riksdagen med på att gå tillbaka till majoritetsval i enmansvalkretsar.

Av motiveringen till de motioner, som ha väckts av herrarna Pers och Fehr i första kammaren och av herr Röing i andra kammaren, framgår det klart och tydligt, att det ena villkoret för den förändring, som kräves, är införandet av enmansvalkretsar utan bostadsband. Det andra villkoret är krav på absolut majoritet för den, som skall väljas. Om den absoluta majoriteten icke nås vid det första valet, är det meningen, att det skall anordnas omval i kretsen, intill dess att väljarna ha enat sig om en och samma person. Det skulle bli ett skönt perspektiv! Vi tänka oss en valkrets ute på landet med de olika partier, som nu finnas, ty ingen vill väl tro att vi, om vi avskaffa det proportionella valsättet, därmed ha avskaffat partierna. De komma säkerligen att finnas kvar. Om man nu tänker sig, att man går till val i en krets — jag kan ju som exempel taga en av de vanliga valkretsar, där socialdemokraterna äro i majoritet — och låt oss säga, att det blir ett trekantsval, som det kallades på den tiden, då vi hade majoritetsval. De tre stora partierna gå således fram på tre olika linjer och antag att socialdemokraterna, som äro

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

de flesta till antalet, få sin kandidat vald, under det att de övriga partierna bli utan. Jag undrar, om det skulle uppstå någon större tillfredsställelse hos de andra partierna, då de för denna valkrets således skulle komma att sakna representation i riksdagen. Vad skulle följden bli? Jo, nästa gång skulle naturligtvis dessa partier — jag tänker i främsta rummet på högern och de frisinnade, som blivit utan representation — försöka att gemensamt kora en kandidat för att på så sätt slå det socialdemokratiska partiet. Vad skulle det då bli för en person, som man skulle välja? Ja, jag förmodar, att högern icke skulle kunna sätta upp någon av sina skarpt skurna personligheter eller den, som de röstade på vid förra valet. De frisinnade få kanske också lov att pruta av något på sina fordringar i den vägen. Man får alltså försöka att finna en person, som kan samla röster hos båda dessa partier. Detta skulle bliva en nödvändig följd, om man tänker sig att kunna slå majoritetspartiet. Det skulle bli en sådan där röstsamlare, som skulle ligga med örat mot marken för att lyssna till alla de olika krav, som framställas från de olika partierna, en person, som vid alla valmöten skulle avgiva diplomatiska deklarationer, som icke skulle på något sätt binda honom vare sig i ena eller andra avseendet. Det skulle bli sådana personer, som komme att bilda det underlag, som kräves för dessa starka regeringar, som herr Engberg talar om och som motionärerna också orda om i motionerna.

Inom utskottet ha reservanterna genom kansliets försorg infordrat en p. m., om hur det i ifrågavarande avseende förhåller sig i andra länder. I denna p. m. finner man särskilt beträffande England, det land, som herr Engberg nyss talat om, följande rader, som jag skall be att ordagrant få läsa upp: »För närvarande föreligger i England en tämligen stark opinion för övergång till proportionsvalmetoden särskilt inom det liberala partiet, som är det minsta och som förlorat mest på grund av det nu gällande systemet. I argumentationen mot majoritetsvalprincipen använder man delvis samma argument som t. ex. i vårt land göra tjänst i rakt motsatt riktning. Så t. ex. gör man gällande, att det nuvarande systemet tvingar partierna att ofta uppsätta tämligen färglösa och medelmåttiga kandidater, mot vilka ingen starkare opposition föreligger, under det att betydande men omstridda personer ha mindre utsikt att göra sig gällande. Valen få i viss mån karaktären av en kompromiss, i det att man söker uppställa kandidater, som så nära som möjligt representera den opinion, som kan antagas vara i majoritet inom vederbörande valkrets.»

I Italien, som har haft majoritetsval ända sedan år 1920, om jag inte missminner mig, har från år 1860 och fram till år 1920 funnits icke mindre än femtio ministärer. Härav ser man, att trots majoritetsvalsystemet partiernas ställning kan bli sådan, att det icke uppstår något starkare underlag för någon regering, utan att regeringarna ideligen måste skifta.

Nu säger herr Engberg i sin reservation, att de stora valkretsarna, som vi fått efter proportionsvalmetodens införande, vidga avståndet mellan väljarna och representanterna. Jag vill hålla med om att så är förhållandet, men hur skulle det bli, om man går in för majoritetsval med upphävande av bostadsbandet? Då skulle ju avståndet mellan väljarna och deras representant kunna bli betydligt större än vad som för närvarande är fallet. Då skulle man ju t. ex. kunna få en kandidat uppsatt i en valkrets, som ligger långt ifrån valkandidatens boningsort. Jag förmodar, att vederbörande partiledning skulle kunna gå i författning om något sådant, ty partiledningen vill nog i det fallet ha ett ord med i laget. Vi skulle kanske uppe i Hälsingland nödgas rösta på en person, som vore bosatt t. ex. i Stockholm, och det avståndet är ju större än avståndet från norra Hälsingland till Gävle, ett avstånd, som skulle kunna ifrågakomma i vår valkrets mellan väljare och representant med nuvarande principer om bostadsband.

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

Vidare säger herr Engberg, att välmännens naturliga intresse för valet sjunker med den proportionella valmetoden. Vi ha siffror från vårt land rörande dessa förhållanden både från tiden före den proportionella valmetodens införande och efter densamma, och det visar sig då att efter proportionsvalmetodens införande 1911 gingo icke mindre än 57 procent av de röstberättigade till valurnorna. 1924 var siffran 53 procent. Det är ju en siffra som är mindre än 57, men vi skola komma ihåg, att vi ha fått kvinnorna med som deltagare i valen, och kvinnornas valintresse är ju på långt när icke så stort som männens. Under år 1921 röstade sålunda av de röstberättigade männen sextiotvå procent men av de röstberättigade kvinnorna endast 47,2 procent. Motsvarande siffror år 1924 voro 60 procent och 46,7 procent.

Går man över till Amerika, där man har majoritetsval, och där det finnes bilar i minst samma utsträckning som det finnes i vårt land — det har ju inom utskottet uttalats, att orsaken, varför man kunnat få fram valmän i så stort antal till valurnorna, är, att det är så god tillgång på bilar, som underlätta valdeltagandet — finner man, att valdeltagandet i regel är ganska obetydligt. Vid de sista valen röstade sålunda knappa 50 procent av de röstberättigade, trots att man där har majoritetsval. Undersöker man hur förhållandena äro i andra länder, där proportionsvalprinciperna äro gällande, *är det så*, att i Danmark t. ex. röstade år 1920 i genomsnitt 77 procent och 1924 78,6 procent. I Finland voro siffrorna för de tre sista valen 67,1, 58,5 och 57,4 procent. I Norge, som också har proportionella val, var siffran för år 1921 67,9 procent och för 1924 69,9 procent. Vad Tyskland beträffar voro siffrorna för valen 1920 och de två valen 1924 respektive 79,2, 77,4 och 78,8 procent. Man ser sålunda, att intresset för att deltaga i valen ingalunda är större, när man har majoritetsval, än när man har proportionella val. Det är för övrigt lätt att förstå, att de partier, som, när majoritetsvalprincipen tillämpas, icke erhålla någon representation — jag tänker nu närmast på förhållandena i vårt land och på dem, som anslutit sig till de politiska partierna, bondeförbundet, kommunistiska partiet och det liberala partiet — icke kunna vara vidare intresserade för att deltaga i valen, då man praktiskt taget kan säga, att det kommer på ett ut, om de sitta hemma eller om de deltaga i valen. Sådant ökar i sanning icke intresset för att deltaga i val.

Nu har man satt i fråga, huruvida rättvisan i valmetoden skall vara den avgörande. Ja, för min del tror jag, att man bör söka åstadkomma största möjliga rättvisa. Vid olika tillfällen förut, då det har varit fråga om motioner från folkfrisinnat håll om att få tilläggsmandat, har man varit mycket angelägen om att framhålla, att en valmetod bör vara just så beskaffad, att största möjliga rättvisa därmed kan åstadkommas. Men när motionärerna och reservanterna framföra sina synpunkter, glömma de fullständigt att tala om de avigsidor, som äro förknippade med majoritetsval. Den, som en gång varit med om att ha varit uppsatt såsom kandidat i en enmansvalkrets, glömmer icke så lätt den tidens förhållanden, hur man kunde företaga en fullständig utskällning av de personer, som voro uppställda som kandidater vid valen. Se t. ex. huru vid de prästval, som ibland förekomma och där någon större strid råder om de olika kandidaterna, vederbörande faktiskt dragas ned i smutsen av sina motståndare och huru oenighet uppstår mellan olika människor i en sådan valkrets, när det gäller att agitera för eller emot en kandidat. Sedan vi ha fått proportionsvalmetoden kunna de, som i sådant avseende uppträda fräckast, få utösa sin vrede på partiet, men det blir ungefär samma effekt, som när hunden skäller på månen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Bäcklund*.

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

Herr **Röing:** Herr talman, många skäl har jag under gångna tider hört anföras till förmån för proportionalismen, men jag kan icke erinra mig, att jag förrän i dag har hört det skälet, som den siste ärade talaren i slutet av sitt anförande framhöll, nämligen att valkandidaterna av pressen och sina motståndare behandlas på ett helt annat sätt då den proportionella valmetoden tillämpas än då metoden med majoritetsval i enmansvalkretsar var gällande. Den siste talaren försökte själv erinra sig — jag tror visst, att han redan före år 1911 varit uppsatt såsom kandidat — hur annorlunda det var på den tiden mot nu. Själv har jag varit kandidat både vid 1905 och 1908 års val, då vi hade majoritetsvalmetoden här i landet och vid alla riksdagsmannaval efter år 1911, men min erfarenhet av nu gällande valsystem, herr Sävström, är den, att jag längtar tillbaka till den tiden och de förhållanden, som voro rådande då majoritetsvalmetoden tillämpades. Om jag också den tiden utsattes för häftiga angrepp av mina motståndare, kan jag dock knappast påstå, att de angrepp, som jag varit utsatt för under valstriderna efter proportionsvalmetodens genomförande varit moderatare och mildare. Jag tror icke att valmetoden har något som helst inflytande på den form, som de olika partierna och pressen under valarbetet giva sina angrepp mot de olika kandidaterna.

För övrigt är jag av den uppfattningen att man icke skall draga ned denna fråga. Man gör det icke minst, då man diskuterar denna fråga man och man emellan. Man får då ofta höra från borgerligt håll, de egentliga motståndarna till majoritetsvalens återinförande, sådana frågor som, vart skall det leda, hur många socialdemokrater skola vi då icke få i andra kammaren o. s. v.? På samma sätt får man av herr Sävström och av andra talare höra framhållas, hur skall det gå med småpartierna, de liberala, kommunisterna och bondeförbundet? Jag tror icke, att man behöver ha några bekymmer för dessa partier. Om det finnes någon livskraft i dessa småpartiers åskådningar och uppfattningar, är jag övertygad om, att det endast är en tidsfråga, när valmännen i vida större utsträckning än för tillfället komma att besjälas av deras åsikter, och då komma deras åsikter ävenledes att i riksdagen göra sig gällande.

Jag förstår så väl, att man kan ha olika åsikter i denna fråga, om man ser densamma från olika synpunkter, och speciellt om man vill ha fram en valmetod, som skipar den största möjliga rättvisa åt de olika partierna. Det var naturligtvis den synpunkten, som var den starkaste och avgörande på sin tid till förmån för proportionalismen. Men icke blott motionärer utan även herr Sävström och andra medlemmar av konstitutionsutskottet, hålla det ena året efter det andra på med att sätta den ena kluten efter den andra på det gamla proportionalistiska klädet för att äntligen komma fram till full rättvisa. Men detta har icke lyckats utskottet ännu, och utskottet vägrade för något år sedan att taga det avgörande steget och bifalla det från folkfrisinnat hålla framförda kravet på en förbättring av valmetoden, varigenom verklig rättvisa skulle göras de olika partierna. Då restes det motstånd båda från socialistiskt och från högerhåll. Önskar man få en valmetod, varigenom det politiska intresset blir det största möjliga i landet, varigenom deltagandet i valen blir livligare och varigenom vi få den bästa representationen, så att personlighetsprincipen på ett helt annat sätt kommer att göra sig gällande, då bör man enligt mitt förmenande icke tveka att överge den proportionella valmetoden och återgå till majoritetsvalprincipen.

Herr Sävström anförde vissa exempel ur en promemoria, som hade utarbetats i konstitutionsutskottet. Han påpekade, att i England intresset för den proportionella valmetoden befann sig i tillväxt, och att speciellt det liberala partiet, som under de sista åren lidit förkrossande nederlag, var intresserat för införandet av denna valmetod. Jag känner icke till, från vilket material denna promemoria är utarbetad och vill icke bestrida, att ett parti, som har lidit grundliga

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

nederlag, kan intressera sig för en annan valmetod för att få en annan maktställning, men lika säkert och visst är det, herr talman, att i länder, som under ett eller annat årtionde haft den proportionella valmetoden, en mycket stark stämning växer fram där som här i landet till förmån för en övergång från den proportionella valmetoden till en annan. Jag har under utländska resor själv kunnat konstatera detta, och jag har vid samtal med framstående utländska riksdagsmän, tillhörande olika partier, fått ett mycket starkt intryck av det missnöje som råder i olika länder med denna proportionella valmetod.

Herr Sävström anförde dessutom vissa statistiska siffror, som skulle visa, att under den proportionella valmetoden deltagandet i valen varit livligare, men ha vi icke litet var, vilket parti vi än tillhöra och vare sig vi äro anhängare av den proportionella valmetoden eller icke, dock det intrycket, att intresset för politiska spörsmål har minskats under de båda årtionden, som vi haft den proportionella valmetoden, och att intresset för valdeltagande också är mindre.

Herr Sävström drog till sist fram en bild huru förhållandena skulle bli i många valkretsar, i den händelse vi återinförde majoritetsvalprincipen. Han tänkte sig en valkrets med tre kandidater, i vilken vi alltså skulle få ett trekantsval, och där socialdemokraterna skulle komma i majoritet och alltså utse riksdagsman. Vad skulle följden bli, sade herr Sävström, nästa gång? Jo, att de båda borgerliga partierna sökte ena sig om en person, som icke skulle vara kvalitativt bättre än en kandidat, som uppsattes i den händelse den proportionella valmetoden bibehölles, utan istället en kandidat, som låg efter marken med sitt öra för att avlyssna folkmeningen, och som sedan icke skulle intaga någon bestämd ståndpunkt i de olika spörsmålen. Inga, sade herr Sävström, skarpt skurna politiska personligheter skulle man längre få se som kandidater. De skulle försvinna. Ja, jag vill icke försöka fotografera de nuvarande 230 damerna och herrarna, som äro medlemmar av denna kammare, och jag vill icke vara oartig mot herr Sävström eller någon annan av mina kamrater, då jag uttalar att enligt min uppfattning vi under majoritetsvalmetodens dagar hade minst lika många skarpt skurna politiska personligheter som den nuvarande uppsättningen bjuder på.

Herr Sävström framhöll dessutom fullständigt felaktigt — jag förmodar det var beroende på en felsägning från hans sida — att vi motionärer i motionen uttala oss för omval, då absolut majoritet icke vinnes, ända till dess väljarna enat sig om en och samma kandidat. Nej, det är aldrig meningen. Meningen är väl, att om icke en kandidat får absolut majoritet, skall det ske omval mellan de två, som ha det högsta röstetalet, och då få naturligtvis valmännen finna sig i att rösta på den av de två huvudkandidaterna, som då stå under omval, som de anse för mest meriterad. Att tänka sig, att omval skulle äga rum till dess alla valmän kunnat ena sig om en enda kandidat, är ett misstag från herr Sävströms sida.

Vi ha naturligtvis aldrig tänkt oss ett ögonblick, herr talman, något annat än att denna fråga kommer att falla vid denna riksdag, men herr Sävström kan vara övertygad om att förståelsen för en förändring i den riktning, motionärerna tänkt sig, kommer att växa sig allt starkare och starkare ute i bygderna. Jag hälsar som ett glädjande exempel på en ökad förståelse för denna mening även inom konstitutionsutskottet det föreliggande betänkandet, ty då denna fråga fördes fram för två år sedan från liberalt håll, avstyrktes motionen enhälligt, i fjol var det endast en av utskottets medlemmar, herr Engberg, som förfäktade motionärernas uppfattning i och yrkade bifall till motionens syfte, och i år finner jag glädjande nog flera reservanter under betänkandet. Jag tror, att man härvidlag med skäl kan erinra sig Zolas kända uttryck: La vérité est en marche — sanningen är i frammarsch.

I den förhoppningen, att, även om frågan faller i dag, som jag förstår, att den

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

kommer att göra, den i alla fall så småningom skall få en lösning i huvudsaklig överensstämmelse med motionärernas hemställan, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Fehr och Åkerberg vid betänkandet fogade reservationen.

Med herr Röing förenade sig herrar *Wikström* och *Löfgren* i Stockholm.

Herr **Fast:** Herr talman! Med anledning av att två talare framträtt här och lovat, att de ämna komma tillbaka, och att denna fråga är av beskaffenhet, att de skola få en allt större opinion för sina strävanden, må det ju kanske ändå sägas ett par ord i denna sak, oaktat att jag förstår, att det finns mera intresse i första kammaren rörande ordensväsendets avskaffande än det finns här i kammaren för valsättet.

När herr Engberg talade om att han i år icke längre var ensam reservant, utan att det fanns två andra reservanter också, var jag färdig att säga, att de reservationerna hade då åtminstone herr Engberg icke någon nämnvärd glädje av. Jag är övertygad om, att han skall ge mig rätt på den punkten, och att han icke har någon glädje av dem visas ju därav, att när det befanns föreligga rent konstitutionella hinder för ett bifall till hans egen reservation, föredrog han att icke ställa något yrkande framför att gå på den Fehr-Åkerbergska reservationen. Jag får verkligen säga, att jag till min stora glädje finner detta, ty något dimmigare, något mer av brist på verklighetssinne än den reservation, som föreligger av herrar Fehr och Åkerberg, har jag verkligen sällan bevittnat. Det var också med anledning av att herr Röing verkligen fann sig föranlåten att yrka bifall till denna reservation, som jag begärde ordet.

Vad har man nu begärt i denna reservation? Jo, man har begärt en utredning, varigenom man skall få fram ett valsätt, där valet står icke mellan partier utan mellan personligheter. Ja, det finns tillfällen, då man ibland talar om helig enfald, och jag undrar, om man icke härvidlag har ett utslag av den. Inbillar man sig verkligen, att vi nu nått över de ekonomiskt sociala motsättningarna, där partilivet icke längre har några förutsättningar, ja, då kan man föra ett sådant resonemang, men hur man ur rent sociala synpunkter, då man ser ut över det nuvarande samhället, kan komma fram till sådana resultat, är för mig fullständigt orimligt och ofattbart. Man upphäver ju icke partiernas existens på annat sätt än genom att taga bort de orsaker, som ligga till grund för partilivet, och det finns verkligen en reell verklighet för vårt partiliv. Det finns intressegrupper, olika intressebetonade sammanslutningar, och det finns ett verkligt realt skäl för människorna att på detta sätt söka genom sammanslutning få någon respekt för sin uppfattning. Vill man således icke gå in för att avskaffa de orsaker, som ligga till grund för själva partibildningen, hur kan man då överhuvud taget tänka sig att kunna komma fram till det resultat, som herr Röing nu yrkat bifall till, en begäran om en utredning? Hela detta resonemang vittnar enligt mitt förmenande om att dessa motioner liksom reservationerna äro för tidigt väckta, och jag undrar, om icke de personer, som nu äro missnöjda med det proportionella valsättet, vilket jag så innerligt väl förstår, behöva allvarligt övertänka, om de icke skola gå in i sina kammare och övertänka, om de ha någon ståndpunkt i detta avseende, ty jag får verkligen säga, att vad som kommer fram både i motioner och reservationer ger en mycket dunkel bild av vad man verkligen vill.

Från det liberala partiets sida har man ju hävdat majoritetsval i enmansvalkretsar, men vad hävdar man här? Jo, här säger man också, att man kan vara med om att få till stånd en ändring inom ramen för det proportionella valsystemet. Det ser ut, som om det här på ett år skett en omkastning, så att

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

man kommit till en rakt motsatt uppfattning mot den, man tidigare haft. Jag ber att få erinra kammaren om vad som verkligen ägt rum här på ett par år. Hur var det, när den frisinnade motionen väcktes här och avgjordes i kammaren angående tilläggsmandat vid andrakammarval? Jag har gått igenom förteckningen för att se, hur röstningen utföll, och det visade sig, att endast en enda liberal ledamot röstade emot, under det att samtliga andra röstade för förslaget. Således, trots, att man anser det proportionella valsystemet vara orimligt, gå ändå de personer, som vilja ha bort detta system och ersätta det med majoritetsval, att genomföra de yttersta konsekvenserna av proportionalismen. Mig är detta fullständigt ofattbart.

Jag erinrar vidare kammaren om att samtliga liberala ledamöter, såvitt jag icke gör mig skyldig till något misstag, röstade för det förslag, som, om jag icke missminner mig, i fjol genomfördes i riksdagen att göra kartellbildningen till en officiell inrättning vid de proportionella valen. Hur kan man ha så motsatta uppfattningar? Det förefaller mig fullständigt orimligt, såvida man icke resonerar på det sättet, att ju värre dess bättre. Då bör man dock öppet säga ifrån detta i kammaren, så att man icke vilseleder någon, men man förnekade det bestämt, icke minst under den debatten, som herrarna nog erinra sig.

Att herr Röing längtar tillbaka, som han sade, till den tid, då det var majoritetsval, det förstår jag så väl, och det tror jag, att också andra kammaren mycket väl förstår. På den tiden representerade herr Röing ett mycket stort parti, som hade över hundra medlemmar i andra kammaren, och det kan ju för all del ha sin tjusning att tillhöra ett litet parti, men det är dock ändå större tjusning med det stora partiet. Därför förstår jag synnerligen väl, att han längtar tillbaka, men jag vill säga honom, att då det gäller denna sak, har det ringa eller intet inflytande, vilket valsystem man i detta sammanhang har.

Jag är för mitt vidkommande fullständigt övertygad om, att om man vill något sådant, som här har kommit till uttryck från liberalt håll, nämligen att man skall komma ifrån det proportionella valsystemet, då får man icke använda så dunkla uttryck, som verkligen finnas i den så kallade Fehr-Åkerbergska reservationen. Då skall man vara konsekvent och följa de linjer, som herr Engberg har gjort sig till talesman för, och åtminstone följa en linje, där man vet vad man har att rätta sig efter och vad man kommer in i för äventyrligheter. För mitt vidkommande är jag icke beredd att taga detta steg. Jag vill dock erkänna, att icke minst genom bistånd från proportionalismens motståndare har man drivit proportionalismen ett steg längre än vad som kan vara rimligt och jag tror vara lämpligt. Då man emellertid från samma sida använder detta för att komma åt det proportionella valsystemet, då har jag synnerligen svårt att följa med i den tankegången.

Jag skall icke trötta kammaren längre. Jag vill dock för mitt vidkommande säga, att när man drar dessa felaktiga slutsatser av själva samhällslivets företeelser, att man tror, att man kan komma bort från partibildningen, så att valet enbart skall stå mellan personer, då har man felbedömt samhällslivets förhållanden, och då har man felbedömt den roll, som partilivet spelar i vårt samhälle. Jag är övertygad om att vilket valsystem man än må komma att använda sig av i framtiden, komma, så länge behov finns av sådana partibildningar, partierna också att göra sig gällande i de olika valsystemen. Det ändrar ingenting, vilket valsystem vi i det avseendet ha.

Går man att välja mellan de orimligheter, som kunna förefinnas i det proportionella valsystemet och i majoritetsvalsystemet, vill jag för min del säga, att då föredrar jag de svårigheter och avigsidor som äro förenade med det proportionella valsystemet, ty de äro mindre. Gör man en undersökning i vårt land, skall man snart finna, att om man bibehölle den gamla valkretsindelnin-

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

gen skulle i hela Småland, Jönköpings, Kalmars och Kronobergs län, och som jag tror i hela Halland och Västergötland och en hel del andra landskap de många industriarbetare, torparna och lantarbetarna vid majoritetsval icke få en enda egen representant, d. v. s. en representant ur sina egna led. De skulle komma att representeras av högern och bondeförbundet och kanske av någon enda frisinnad. Vad återigen exempelvis Skåne beträffar, skulle storagrarerna i andra kammaren bli representerade av det socialdemokratiska partiet. Sådana orimligheter följa med ett majoritetsvalsystem och jag tror, att man kan säga, att denna olägenhet är så stor, att andra kammaren icke kan vara beredd att gå med på en skrivelse. Man behöver här verkligen så att säga i enrum diskussionsvis bilda sig en egen uppfattning om vad man verkligen vill, och icke minst från det liberala partiets sida behövs det ett övervägande av vilken ståndpunkt, som man verkligen har i den föreliggande frågan.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr **Bäckström:** Herr talman! Endast ett par ord. Jag föranleddes att begära ordet, när jag hörde herr Röing uttrycka sin längtan tillbaka till åren 1905 och 1908. Jag måste i likhet med herr Fast säga, att min erfarenhet från den tiden går i en annan riktning. Jag är glad över att vi kommit ifrån de situationer, som kännetecknade valen vid den tiden. Men erfarenheterna äro ju olika och omständigheterna växla. Jag tror dock, att herr Röings synpunkter i det fallet delas av högst få i denna kammare. Åtminstone i konstitutionsutskottet har det framstått som ganska klart, att flertalet sannerligen icke önska sig tillbaka till de situationer, som voro kännetecknande just för valen före det nuvarande proportionella valsättets införande, d. v. s. vid den tidpunkt, som herr Röing pekade på.

Herr Röing nämnde, att här ha vi år efter år försökt fästa den ena kluten efter den andra på det proportionella valsystemet för att förbättra detsamma. Ja, det var med en viss ringaktning i tonen, som han nämnde detta, men jag å min sida tror, att vi i det avseendet ha varit inne på rätta vägar, och jag tror, att man icke heller ännu utnyttjat alla möjligheter till förbättring av det nu rådande valsystemet med vad vi nu ha fått. Jag tror, att de folkfrisinnades motion i fjol, som herr Röing erinrade om, var något att reflektera på, och kanske vi med åren kunna komma till insikt om detta, de som då sitta här i riksdagen. Kastar man sig däremot in på de linjer, som herr Röing förordar, med majoritetsval och enmansvalkretsar, då tycker jag, att man är inne på linjer, där man vid ett närmare studium tycker sig spåra den rena förbistringen.

Herr Röing liksom utskottets vice ordförande uttalade sin glädje över att ändå det förslag, som de hålla på, tycks vinna mer och mer förståelse.

Ja, det kan ju vara på sätt och vis sant. I stället för två reservanter i fjol ha vi fyra i år, men nog är det en liten tröst — det måste man säga — då man varit med om den förberedande behandlingen av den motion, som beröres i det föreliggande utlåtandet, och det ser man också av själva betänkandet. Fyra reservanter på tre olika linjer, och reservationerna avspegla så famlande försök att utskottet omöjligen kunnat fixera några gripbara förslag till eller direktiv för en utredning på grund av motionen. I utskottet blev resultatet negativt, och reservanterna ha icke heller kommit längre, ty ingen lärer här i kammaren vara hågad att fatta beslut om en utredning, varom man icke kan ge några bättre anvisningar till vägledning än vad som här föreligger. Jag vill icke gå in på de olika reservationerna och de däri framställda yrkandena, men jag vill till sist säga, att nog överdrev herr vice ordföranden, då han talade om att efter höstens val hade i det allmänna medvetandet framstått en revolution. Nog var herr vice ordförandens uttalande så mycket klokare, när

han strax tillade: Droppen urholkar stenen. Jag vill också säga, att jag tror, att motionärerna och reservanterna icke ha några utsikter för sina förslag i det föreliggande utlåtandet; de måste nog bli mycket gamla, om de skola uppleva den dagen, då dessa deras projekt möjligen mogna och medföra positiva resultat.

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

Herr talman, jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Forssell:** Herr talman, mina herrar! Det är ju så, att huvudanförandet för majoritetsvalsystemet i dagens debatt hållits av en socialdemokratisk talare, men detta sakförhållande får dock icke skymma blicken för det faktum, att motionärerna, initiativtagarna till denna diskussion, komma från det liberala partiet. Det är nog heller ingen tillfällighet, att det är på liberalt initiativ, som denna dryftning kommit till stånd. Man förstår så ofantligt väl det utslag — om jag så får kalla det — av liberal romantik, som ligger bakom det av herrar Fehr och Röing framförda yrkandet. Det är klart, att medlemmar av det lilla liberala partiet skola gärna tänka tillbaka på den tiden, då deras anhängare i denna kammare räknades i hundratalet, och då tänker man nog — föreställer jag mig — att denna maktställning sammanhängde med det valsätt, som under åren 1905—1908 förde det liberala partiet fram till en dominerande förgrundsställning i vårt offentliga liv. Det är, som sagt, naturligt, att en sådan romantik gör sig gällande men jag tror, att man gör sig skyldig till en felbedömning av förhållandena, om man verkligen tror, att en återgång till ett majoritetsvalsystem skulle på nytt restaurera det liberala partiet. Jag tror det icke. Men man finner ju, huru denna tanke hos det liberala partiet — det ha vi förmärkt av herr Engbergs anförande och av herr Åkerbergs anslutning till herr Fehrs reservation — även vunnit anslutning på annat håll, på socialdemokratiskt håll. Det sammanhänger förvisso med att det för närvarande inom vårt land ligger en stämning av osäkerhet och ovisshet samt av en viss olust inför de rådande politiska förhållandena. Så måste man nog erkänna vara fallet. Man tycks drömma om, att man, genom att gå till rätta med proportionsvalsystemet, genom att föra det åt sidan och gå fram med det gamla majoritetsvalsystemet och dess metoder, skall kunna åstadkomma en föryngring, en utluftning av den rådande politiska atmosfären. Jag tror emellertid, att man därvidlag sett fel. Det som vi nu få bevittna i vårt land hänger icke på valsystemet. Det sammanhänger med den utvecklingskurva, i vilken hela vårt politiska liv för närvarande befinner sig. Ser man saken från den sidan, måste man säga sig, att det icke är så förfärligt märkvärdigt, om i själva verket en politisk avmattning skulle förspörjas hos vårt folk efter de tre senaste årtiondenas upplevelser. Dessa tre årtionden skulle kunna karakteriseras så, att under denna tid hava de drömmar och förhoppningar, som hystes av de unga generationerna på 80- och 90-talen, konfronterats med den hårda verkligheten. Vi kunna se dessa drömmar ur så att säga historisk synpunkt. De framstå icke längre såsom lockande och hägrande ideal utan man har fått se verkligheten i vitögat och en viss besvikelse har utan tvivel över lag gjort sig gällande ute i vårt land och hos vårt folk. Ser man saken på det sättet — och det tror jag vara den riktiga utgångspunkten — då förlorar säkerligen frågan om valsättet den domineran-de betydelse, som man på sina håll tycks vara hågad att tillskriva den såsom förklaringsgrund till viktiga fenomen inom vårt lands politiska liv.

Emellertid, herr talman, går man nu till de speciella anklagelser, som riktas mot proportionsvalsystemet, finner man, att det man förebrår detta system är, att det undantränger personligheten. Nu vill jag för min del säga, att det fanns nog ganska många även på högerhåll, som från början hade den känslan, att personlighetsmomentet kom att stå väl mycket tillbaka, särskilt med pro-

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

portionsvalsystemet, sådant det från början var utgestaltat. Det är ju så, att Rom byggdes icke på en dag, och varje system måste genomgå sin historiska utveckling. Och det förhåller sig ju så, att intresset för att framhäva detta personlighetsmoment inom proportionsvalsystemets ram, detta intresse har varit starkt enkannerligen på högerhåll, ja så starkt, att avsevärda modifikationer uti detta proportionsvalsystem av åren 1907—1909 undan för undan drivits igenom. Efter långvariga debatter fingo vi år 1924 möjlighet till fraktionsbeteckningar i fråga om val till andra kammaren, och vid 1926 års riksdag fingo vi dessa fraktionsbeteckningar införda även vid de kommunala valen och landstingsvalen. Här har man vunnit ett avsevärt medgivande åt personlighetskravet just genom möjligheten att inom partiet få fram en personlig kandidatur, som kanske icke setts med tillräcklig välbevågenhet av den rådande majoriteten inom partiet på en ort. Jag menar, att hela denna lagstiftning, som vi fått fram, visar en god vilja att tillgodose nyanserna, däribland även de personliga nyanserna. När man står inför resultaten av detta arbete, resultat som vunnits så sent som föregående år, är det väl ändå mycket begärt, att man året efter, år 1927, skall kasta hela detta mödosamt vunna resultat över bord och gå in för en skrivelse till Kungl. Maj:t, där man stryker ett streck över allt detta.

Jag frågar mig för övrigt på vad sätt egentligen majoritetsvalsystemet bättre skulle kunna tillgodose personlighetskravet. Majoritetsvalsystemet i enmansvalkretsar utestänger fullständigt minoriteterna. De slagna minoriteterna skulle förlora möjligheten att få in i riksdagen personligheter, som eventuellt gömma sig inom deras led, medan däremot proportionsvalsystemet möjliggör för riksdagen att i kamrarna få in även personligheter av värde, som kunna rymmas inom minoriteterna. På detta sätt öppnar i själva verket proportionsvalsystemet en mycket bättre och säkrare väg för att tillgodose riksdagens behov av personligheter än majoritetsvalsystemet kan göra. Denna anmärkning om att personlighetsprincipen trängts för mycket tillbaka genom proportionsvalsystemet, kan jag alltså icke riktigt sentera. Denna anmärkning har kompletterats med det påståendet som jag finner i herr Engbergs reservation att »uppmarschen vid valurnorna blir en fråga om mobiliseringsteknik och icke en fråga om opinion». Ja, herr talman, mina herrar, nog är det litet underligt att hitta detta påstående i herr Engbergs reservation nästan alldeles samtidigt som han skriver sina hänförande och uppagiterande ledare om valresultaten i tredje och fjärde valkretsarna här i Stockholm, där man får läsa hans triumfskri över vad *arbetareopinionen* vunnit i denna valrörelse. Icke, herr talman, lägger herr Engberg sina artiklar så, att han där talar om vilken förträffligt arbetande valapparat han förfogat över, icke heller säger han där, att det är denna valapparat, som tillfört hans parti dessa framgångar, som han stoltserar över — helt anspråkslöst för övrigt ur högersocialistisk synpunkt, ty det är tydligen kommunisterna, som skurit pipor i vassen. Nej, i hans tidning har det talats icke om valteknik och om valapparat — sådant förbehåller man diskussionen i kammaren — utan just om denna mäktiga opinion, som gudbevars fört fram väldiga skaror kring herr Engbergs — och herr Kilboms ideal. Denna dubbelhet i ståndpunkttagandet inför allmänheten och inför kammaren säger oss åtskilligt om värdet av de argument, som han här nyss andragit.

Sedermera sägs också om proportionsvalsystemet, att detta system förhindrar bildandet av starka regeringar. Det har framförts med skärpa av herr Engberg i hans reservation samt även understrukits i debatten, och detta argument ser man även framfört från liberalt håll. Nog är det väl litet märkvärdigt, att socialdemokrater och liberaler förenat sig om att beskärma sig över att detta system motarbetar bildandet av en stark regering, när vi erinra oss

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

den Edénska blockregeringen. Det var i alla fall en regering, som herr Edén själv och även det liberal-socialistiska underlaget för hans ministär betraktade såsom stark, och den regeringen inföll ju under åren 1917—1920, alltså under en tid, då proportionsvalsystemet rått i landet i åtta år, och då för övrigt proportionsvalsystemet var stelare än det sedan blivit genom de reformer, som gjorts i detta system åren 1924 och 1926. Trots frånvaron av möjligheter till kartellbeteckningar, som vi fick 1924, trots den större stelhet i det proportionsvalsystem, som då förefanns, byggdes dock denna blockregering upp på grundvalen av ett gemensamt politiskt program. Nej, mina herrar, det är på de politiska idéströmningarna och till slut på den allmänna politiska atmosfären, men icke på valtekniska bestämmelser, som det kommer an, om vi i vårt land skola få starka regeringar eller icke.

Ja, herr talman, jag har velat från högerhåll framföra dessa synpunkter på problemet. Jag skall icke längre uppehålla tiden. Jag skall med stöd av det anförda be att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **Löfgren** i Stockholm: Herr talman, mina damer och herrar! Jag hade ursprungligen begärt ordet endast för att instämma i det yrkande, som framställdes av herr Röing, men vad som senare i debatten förekommit föranleder mig dock att säga några ord.

Till en början får jag beklaga, att icke anhängarna av personvalsprincipen inom konstitutionsutskottet, fåtaliga som de ändå varit, ha kunnat ena sig om ett gemensamt yrkande. För min del finner jag icke så stora skiljaktligheter mellan herr Engbergs och herrar Fehrs och Åkerbergs reservationer, att de icke bort kunna ena sig om samma kläm. Man misstar sig fullkomligt, om man — som jag tror det var herr Fast — betraktar herrar Fehrs och Åkerbergs yrkande såsom något obestämt, oklart tänkt och skilt ifrån herr Engbergs klarare ståndpunkt. I själva verket begäres ju i båda reservationerna endast en *utredning* av spörsmålet med uttalande av en principiell uppfattning. Båda grupperna, om jag får kalla dem så, ha väl givit ett bestämt företräde — kanske till och med mera bestämt av herr Engberg — åt majoritetsvalsprincipen. Men i själva huvudyrkandet stämma dock båda överens på det sätt, att båda yrka på en utredning rörande vad vi i allmänhet kalla för personsval, varvid givetvis också, majoritetsvalsystemet, och måhända i första hand, bör undersökas.

Jag beklagar, att det hos utskottsmajoriteten förefunnits så mycken missuppfattning om vilka hjälpmedel man numera har för att på majoritetsvalens grund komma till ett något så när rättvist resultat. En sådan missuppfattning syntes mig framgå av herr Sävströms yttrande. I själva verket är det ju så, att man genom omval vid samma valtillfälle, därest icke absolut majoritet vunnits för en kandidat, kan få till stånd en justering mittåt. Man behöver icke vänta till nästa val. Denna justering äger icke rum på det sättet, att, om det är ett trekantsval, de två partier, som ligga under, förena sig om att bekämpa det tredje, snarare går det så till, att det vid omvalet blir en förskjutning mellan partierna — en del väljare övergå från den ena partigruppen till den andra, beroende på hur pass samlande kandidater de olika partierna ha kunna uppställa.

Vidare är det väl ingen människa, som tänkt sig, och icke heller mena herrar Fehr och Åkerberg med vad de yttra i sin reservation, att allt partiväsende borde upphöra och partierna försvinna. Nej, det är helt enkelt fråga om att möjliggöra för partierna att föra en valstrid och för väljarna att förrätta valen så, att allmänheten får tillfälle att välja på personer och icke på partilistor. Härigenom vill man också skapa en starkare personlig kontakt mellan kandidater och väljare. Ett sådant syfte förringas ju icke på något sätt, som

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

herr Sävström tycktes mena, därigenom att man tilläventyrs upphäver bostadsbandet. Valmännen och de uppställda kandidaterna skulle därmed komma så fasligt långt ifrån varandra, menade han. Men hur så? Det finns ju gudskelov till och med under det proportionella valsättets allt starkare befästande något, som heter offentlig kandidatur. Tack vare den offentliga kandidaturen blir det möjligt helst för mera kända personer, som uppställas såsom kandidater, att komma i beröring med väljarna. Just genom den offentliga kandidaturen kan man få denna personliga kontakt mellan allmänheten och kandidaterna, och detta så mycket mera som man kan förutsätta, att efter bostadsbandets upphävande de uppställda kandidaterna ha en sådan ställning och allmänheten den kännedom om dem, att en viss kontakt redan råder förut.

Jag vill passa på att rätta också ett annat missförstånd, som tycks ligga bakom anmärkningarna mot de olika reservationerna. Herr Fast var särskilt indignerad över att det talades om att få fram »personligheter», och även herr Forssell var inne på samma tankegång. Man vill göra gällande att vi, som hålla på personval, med »personligheter» skulle mena någon sorts övermänniskor, men det är icke alls fråga om det. Det är icke ens fråga om personlighet i en högre intellektuell eller ideell bemärkelse, utan vi kunna nöja oss med att rätt och slätt säga »personer». Ty vad förslaget innebär och vad vi anse, att man bör verka för i det politiska livet, är blott, att valsättet, vare sig det innebär majoritetsval eller är proportionellt, blir anordnat så, att man väljer på kandidaterna *personligen*, om jag populärt får uttrycka det så, och icke på partilistor.

Nu förhåller det sig också så, att även där man på sina håll i utlandet vill ha infört ett proportionellt valsystem, såsom fallet är t. ex. i England, man ingalunda tänkt införa ett sådant system, som vi ha, med listval. Man har där tänkt på olika metoder för att på det proportionella valsättets grund eller i varje fall med närmande mer än hittills varit fallet till detta valsätt, kunna bevara samma direkta kontakt som med majoritetsval mellan den valde och väljarna. Vidare bör man komma ihåg, att i Frankrike, där det experimenterats med proportionellt valsätt, har man redan delvis övergivit detsamma och gått över till majoritetsval. Vad beträffar förhållandena i Tyskland, har jag nyligen träffat en av dess främsta statsmän, som varit proportionalist och väl ännu är det. Han uttryckte emellertid sin betänksamhet i fråga om en hel del företeelser, som där följt med den proportionella valmetoden, särskilt med hänsyn till valintresset, och han förklarade det vara en vidsträckt önskan att få till stånd en utredning i syfte att åtminstone modifiera den proportionella valmetoden i riktning av personval.

Är det då så förfärligt obestämt och rentav svamligt, såsom herr Fast ville göra gällande, det yrkande, som gjorts från herrar Fehrs och Åkerbergs sida, och den motivering, som föreligger för detta yrkande? I jämförelse med herr Engbergs kätterska åsikt, att en verklig bättring endast står att vinna genom upphävande av den proportionella valmetoden, är väl deras yrkande med den motivering, det har, synnerligen blygsamt och håller sig inom en inskränkt ram. De hänvisa till att proportionsvalsakkunniga i sitt år 1921 avgivna betänkande framlagt ett fullt utarbetat förslag i syfte att få fram personval inom ramen av den proportionella valmetoden, ehuru de sakkunniga icke fingo tid att utarbeta förslaget fullständigt. Deras framställning gick ut på en form av av personröstning med subsidiär liströstning, och med hänsyn till den personproportionalistiska metodens företräden framför listmetoden förordade de sakkunniga positivt en utredning om övergång till personval. Vi ha således haft sakkunniga, som yttrat sig om denna sak. Dessa sakkunniga ha lagt fram förslag till viss metod, som kanske icke är den allena saliggörande, men det väsentliga är att de sakkunniga, bland vilka det åtminstone

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

fanns ett par synnerligen rättrogna proportionalister, dock kommit till den åsikten, att personproportionalismen har företräde framför de nuvarande listvalen, och att de därför förordat en utredning. Då får jag säga: är det för mycket begärt, då det finnes en vitt utbredd känsla inom allmänheten, att här är något på tok med den nuvarande valmetoden, att riksdagen tillmötesgår dessa krav på en utredning, som jämväl proportionsvalsakkunniga år 1921 påyrkat? Jag tycker det knappast.

Sedan vill jag till sist säga ett enda ord med anledning av någonting, som varit rätt så mycket — jag vill icke använda ett så fult ord som omtuggat — men i alla fall omnämnt och som bollats fram och tillbaka här i debatten. Man log, när herr Röing nyss sade, att han längtade tillbaks till den gamla tiden, när vi hade majoritetsval i enmansvalkretsar, och man har lagt ut det från skilda håll på det sätt, att det var till det stora frisinnade partiet, som herr Röing längtade tillbaka. Herr Forssell tog sig till och med före att insinuera — jag skulle vilja välja ett mildare uttryck, men jag får icke fatt på ett lämpligare — att det bakom de liberalas krav på utredning om en annan valmetod eller åtminstone en förbättring av den nuvarande, skulle ligga en tro på, att det var valmetodens, majoritetsvalens förtjänst, att vi en gång i världen växte till ett stort parti, och att det varit den proportionella valmetoden, som reducerat partiet på det bedrövliga sätt, som vi alla känna. Nej, något så enfaldigt kan icke förutsättas hos så pass förståndiga människor, som några av oss ändå få anses vara. Tvärtom vill jag öppet bekänna, att jag tror, att herr Sävström och andra ha alldeles rätt, när de säga, att om man nu skulle återinföra majoritetsval, särskilt i enmansvalkretsar, så skulle det för tillfället vara fara för att det liberala partiets representation försvunne. Det är åtminstone möjligt och i varje fall mycket troligare, än om man har den meningen, att bara man fick tillbaka majoritetsval, skulle det strax bli ett stort frisinnat brödraparti igen.

Men, herr talman, det är icke den saken, det gäller för oss, att få ett större eller mindre parti. Vad frågan gäller är att bidra till den förnyelse i det politiska livet, som herr Forssell en smula ironiserade över men som vi litet var ändå ha på känn är behövlig. Det går icke blott med att ändra valmetod, det är jag den förste att erkänna, men det bör kunna hjälpa en bit på vägen. Lika visst som det är, att icke partierna kunna upphöra, så länge det politiska livet och parlamentariska former fortleva, lika visst är det, att det icke precis blir de politiska uppgifter, som finnas i dag, som komma att existera i framtiden. Det kan hända, att det t. ex. kommer att finnas ett parti, som alltjämt heter det socialdemokratiska, som kanske fortfarande är det största men som i själva verket ännu mindre än det nuvarande kommer att vara ett socialistiskt parti. Vi kunna också tänka oss, att det alltjämt skall finnas ett moderat parti, ett högerparti, eller vad man vill kalla det — och ett liberalt parti kommer nog alltid att existera lika väl som den liberala huvudriktningen i politiken. Men skola partierna fylla sina uppgifter, gäller det för dem att taga vara på de strömningar, som röra sig i varje ny tid och att fånga hela folkets intresse för att deltaga i det politiska livet. De strömningarna kanske bliva några helt andra och starkare än de, som nu leda till de fållor, som bära skilda partibeteckningar. För en sådan förnyelse, som måhända till en början kan föra till splittring men som så småningom under omständigheternas tryck kan föra till en större samling, för en sådan utveckling är jag, herr talman, icke rädd, och därför yrkar jag bifall till det blygsamma steg i, som det synes mig, rätt riktning, som ligger i det av herrar Fehr och Åkerberg gjorda yrkandet.

Jag skulle kanske lika gärna kunna instämma med herr Engberg — jag vet icke, vilken av dessa reservationer, som har den relativt största utsikten

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

att vinna anslutning här i kammaren — men för tillfället stannar jag, herr talman, vid att yrka bifall till herrar Fehrs och Åkerbergs reservation.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! När herr Forssell genom sitt anförande syntes vilja skapa den föreställningen, att socialdemokraterna i allmänhet vore anhängare av den ståndpunkt, som representerades av herr Engberg, finns det anledning att påpeka, att bland de 8 representanterna i konstitutionsutskottet för det socialdemokratiska partiet hava endast 2 anslutit sig till utredningsyrkandet.

För egen del instämmer jag gärna med dem, som önska en förnyelse av vårt politiska liv, vilken skulle taga sig uttryck i en större politisk livaktighet inom folket. Men jag kan icke med bästa vilja i världen inse, att vi skulle vinna denna förnyelse och denna ökade livaktighet genom ett utbyte av nuvarande valsätt mot exempelvis majoritetsval i enmansvalkretsar. Det förefaller åtminstone mig, som om man ställde problemet alldeles felaktigt, då man, som reservanterna här göra, föreslår en utredning om ett valsystem, där väljarna få välja mellan personer och icke mellan partier. Jag är icke alls övertygad om att ett införande av majoritetsval i enmansvalkretsar skulle på något sätt förminska partiernas inflytande över kandidaturerna. Man kan i stället tänka sig den utvecklingen, att i en sådan situation partierna skulle bli ännu mera angelägna att behålla sitt grepp över kandidaturerna. Det bleve i högre grad fråga om att föra en valpolitik, där man icke ställde upp den representant, som klarast representerade partiets åskådning, utan en representant, som komme att alltid rösta med partiet men som kanske hade en viss förmåga att draga till sig röster från annat håll. Dessutom skulle säkerligen vid omval partierna bli mycket verksamma, när det gällde att finna utvägar i den situation, som då uppstod, för att få fram en kandidat, som vore partiet mest behaglig. Det är knappast tvivel därom, att, därest vid ett val mellan en högerman, en socialdemokrat eller en liberal ingendera fick behövlig majoritet, både socialdemokraterna och högern genast skulle börja en underhandling med liberalerna, som hade utslagsrösten, för att om möjligt få övertaget vid omvalet.

Det må i detta sammanhang tillåtas mig säga, att jag icke så värst mycket tror på den allmänna oegennyttan hos liberalerna, när de förorda övergången till majoritetsvalsystemet. Det kan icke vara för att förinta sig själva, som de vilja hava en sådan utveckling, utan det ligger nog där bakom den tanken, som i så hög grad är vägledande för liberalernas och de frisinnades insatser i svensk politik, att man genom oenighet mellan de stora partierna skall kunna vinna något för sig själva.

För min del tror jag, att vad vi främst behöva är icke en övergång till ett valsystem, där personerna skulle träda mera i förgrunden, utan vad som kan vara mest livgivande för vårt politiska liv, är ett valsystem, som gör programmen och idéerna till mer än personerna. Jag tror, att det proportionella systemet i det avseendet bjuder större fördelar än ett system byggt på majoritetsval i enmansvalkretsar. Men det är också fråga, om icke rent av det proportionella systemet i högre grad tvingar fram dem, som aspirera på att bli folkrepresentanter, till kontakt med väljarna. Under ett system med enmansvalkretsar skulle det säkerligen finnas många ställen i vårt land, där man kunde gå tillbaka till den gamla behagliga metoden, att kotteriet sörjde för att kandidaten blev vald, utan att han själv behövde träda fram för väljarna. I de större valkretsarna blir det av vikt för kandidaterna att på helt annat sätt göra sig kända bland väljarna. Partiet, som ställer upp dem, kan icke nöja sig med att kandidaterna äro kända av ett litet kotteri i hembygden. Det måste krävas av kandidaten, att han träder i starkare kontakt med väljarna i hela valkretsen. Fråga är därför, om icke det proportionella systemet verkligen medför, att folkrepre-

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

sentanterna erhålla en starkare kontakt med sina väljare än den som kan uppnås vid val i enmansvalkretsar.

För min del är jag icke övertygad om att man ens bör eftersträva ett rättvist valsystem i den bemärkelsen, att man strängt matematiskt utmäter folkrepresentanternas antal efter rösternas antal. Proportionalismens förtjänst ligger icke i denna matematiska rättvisa, utan proportionalismens förtjänst ligger i det sätt, varpå den skyddar minoriteten. Jag tror, att även om man önskar en stark partibildning, är det önskvärt, att även de riktningar, som representera minoriteten inom nationen, få tillfälle att komma till uttryck inom den lagstiftande församlingen.

Det är mycket förklarligt, att missnöje uppstår med ett valsystem, som bidrager därtill, att man har svårt för att skapa enhetliga majoriteter och därmed också svårt för att skapa regeringar, som med dessa enhetliga majoriteter som underlag hava den starka ställning, som är nödvändig för att väl regera landet. Det är också möjligt, att ett val i enmansvalkretsar skulle lämna större utsikter för ett parti att skaffa sig en riksdagsmajoritet, även om partiet icke har majoritet bland folket. Jag tror dock icke, att det är den säkra vägen att komma fram till starka regeringar. Man kan se på förhållandena i t. ex. England. Där förfogar den nuvarande regeringen över en kolossal majoritet i underhuset, som sprungit fram ur ett trekantsval. Men denna majoritet representerar icke en majoritet bland väljarna utan regeringen är där i bestämd minoritet. Jag tror icke, att en sådan regering, även om den kan räkna med alla dessa många röster i parlamentet, känner sig ha den styrka, som den behöver för att föra en energisk politik. Den måste alltid tänka på det faktum, att den icke representerar nationens flertal. Jag tror, att däri kan för en regering ligga en lika stor svaghet som den, som ligger i att regeringen behöver taga hänsyn till partiställningen i parlamentet.

Vi få nog kosta på oss att gå den längre och mödosammare vägen till de starka regeringarna, nämligen den väg, som innebär, att man söker samla en folkmajoritet kring vissa bestämda politiska ideal och kring en viss bestämd politik. Jag anser icke den vägen utsiktslös, och jag tror också, att det är den enda, på vilken man kan komma fram till de verkligt starka regeringarna. Dessa rekommendationer av en förändring i valssystemet, som skulle åstadkomma så stora verkningar, hava icke på något sätt imponerat på mig, och jag förstår uppriktigt sagt icke ens att det förefinnes behov av en utredning på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till konstitutionsutskottets förslag.

Herr *Olsson* i Gävle instämde häruti.

Herr **Andrén:** Herr talman! Det är med stort intresse, som jag följt denna debatt. Intresset skärptes redan från början, då herr Engberg, som vanligt med åtskillig sakkunskap, med mycken vältalighet och med kolossala överdrifter utvecklade sina kända synpunkter i denna fråga. Överdrifterna gällde särskilt själva frågans betydelse.

Herr Engberg betraktade framför allt valmetoden ur synpunkten av nödvändigheten att skapa starka regeringar åt detta land. Det är förvisso en betydelsefull synpunkt, men som herr Hansson i Stockholm redan framhållit, är det icke alldeles säkert, att man får en stark regering, därför att man får en regering, som äger majoritet i riksdagen. Det fordras någonting mera för att få en stark regering. Det fordras, att partiet är något så när konsoliderat och enhetligt, och såvitt jag vet, hava majoritetsvalen icke visat, att de med någon säkerhet, vare sig inom valmanskåren eller inom riksdagen, kunna skapa konsoliderade partier. För övrigt beror denna möjlighet att skapa

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

en majoritet i riksdagen på metodens kända oförmåga att giva ett rättvist uttryck för folkopinionen. Som herr Hansson framhöll, står man inför möjligheten att få en visserligen parlamentariskt korrekt men i alla fall odemokratisk minoritets-diktatur med hjälp av denna valmetod — om man nämligen lyckas i sin strävan att med metodens hjälp skapa ett enhetligt och starkt majoritetsparti.

Nu vill herr Löfgren i Stockholm för sin del kombinera majoritetsvalen med ett rättvist resultat. Det förefaller mig, som om man på den vägen skulle gå miste om den fördel, som herr Engberg ville vinna med majoritetsvalen, nämligen majoriteten. Är det för övrigt säkert, att man vinner en majoritet med majoritetsval? Ödets gudinnor spela ganska nyckfullt vid valtillfällena och icke minst när man har majoritetsval. Vill man försäkra sig om en majoritet, måste man tillämpa den metod, som Mussolini infört i Italien, den nämligen, att det största partiet i valmanskåren alltid får två tredjedelars majoritet i parlamentet.

Från annat håll har man framfört en annan argumentering. Man drar den gamla kända melodien om personlighetens rätt. Den melodien har god klang i svenskt tänkande och svensk opinion. Den ger dessutom ett sken av sammanhang mellan det som nu framförts av herr Löfgren i Stockholm och gamla liberala linjer. Man borde kanske icke vara så säker på det sammanhanget. Det är ingen tillfällighet, att den politiske tänkare, som under 1800-talet förde fram den proportionella valmetoden såsom något grundläggande för den liberala politiken, var en av liberalismens störste, John Stuart Mill; och i de flesta liberal-demokratiska författningar, som tillkommit efter världskriget, har just proportionalismen varit en av de bärande tankarna och institutionerna. Det är ingen tillfällighet, ty för liberalerna i alla länder har det tidigare varit ett väsentligt önskemål att skydda minoriteternas, de religiösa, nationella eller politiska minoriteternas rätt. Denna rätt har man hittills alltid trott, att den proportionella valmetoden kunde skydda.

Man har i sammanhang med den proportionella valmetoden också tagit upp frågan om partiväsendet. För min del måste jag säga, att jag tror icke, att det råder ett så intimt sammanhang mellan partiväsendets utformning och valmetoden. Hava vi icke majoritetsval både i England och i Förenta staterna? Men var i världen hava vi starkare partier än i dessa länder? Hade vi icke före 1918 och 1919 majoritetsval i både Tyskland och Frankrike? Men var har det rått en mera förvirrande splittring i partihänseende och var hava partierna varit svagare än just i dessa båda länder? Om man emellertid, såsom herr Engberg gör, lägger stor vikt vid de exempel, som givas av de amerikanska och engelska demokratierna, måste man samtidigt säga sig, att icke har personligheten stora möjligheter att göra sig gällande i dessa länder med deras starka partibildningar. Mycket har jag hört sägas om Förenta staterna, men aldrig, att den amerikanska kongressen och de amerikanska statslegislaturerna i större utsträckning skulle hava utmärkt sig genom sina starka personligheter.

Man har vidare — jag minns icke vem det var, som gjorde det — särskilt framhållit, att majoritetsvalen skulle framskapa en starkare kontakt mellan väljarna och de valde. Men, mina herrar, det engelska exemplet visar knappast, att så är förhållandet. Det är ofta partiets centrala ledning i huvudstaden, som bestämmer, vem som skall få lov att kandidera på den ena eller den andra platsen.

Alla de, som hittills yttrat sig här, tyckas vara ense om att en förnyelse kräves av vårt politiska liv. Även jag måste konstatera, att det råder en uppenbar olust i landet; men däremot har jag ganska svårt att tro, att denna olust skulle bero på någon valmetod. Det är starkare krafter än så, framför

allt moraliska krafter, som äro avgörande för hur en nation känner sig i det ena eller andra ögonblicket. För övrigt kan det understundom vara ganska naturligt, att det råder en politisk trötthet, att intresset så att säga samlar sig kring andra, kanske väsentligare, punkter av tillvaron. Vad som behöves för närvarande är förvisso icke en ändring i den svenska författningen; vad som behöves är i stället ändring i vår sinnesförfattning, och en sådan åstadkommes icke genom ändringar i den svenska valmetoden.

Ang. ifrågasatta ändringar i bestämmelserna om val av riksdagsmän. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herrar Fehr och Åkerberg avgivna vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Herr statsrådet *Meurling* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 197, med förslag till lag om ändring i 6, 59 och 83 §§ lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 204, med förslag till förordning om ändrade grunder för utgörande av vissa utlagor m. m.;

nr 205, med förslag till förordning angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner;

nr 206, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan den 22 juni 1911 om skjutsväsendet;

nr 207, med förslag till lag om ändring i lagen den 16 oktober 1908 (nr 110, sid. 1) angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning m. m.;

nr 208, angående omorganisation av generalpoststyrelsen m. m.; och

nr 209, angående ändringar i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om tillägg till § 4 regeringsformen m. m., blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Till behandling upptogs nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om utredning rörande införande av enkammarsystem m. m.

I fråga om införande av enkammarsystem m. m.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 200, hade herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla:

1) att regeringen måtte bestämma sig för vissa huvudsakliga riktlinjer för den av regeringen igångsatta utredningen av förstakammarproblemet samt giva offentlighet åt sin sålunda intagna ståndpunkt;

2) att i detta övervägande måtte ingå frågan om första kammarens avskaffande;

3) att den förenämnda utredningen om förstakammarproblemet måtte vidgas till att, så vitt på grundlagsformerna ankomme, omfatta även en förstärkning av andra kammarens ställning såsom en effektiv folkrepresentation; och

I fråga om införande av enkammarsystem m. m. (Forts.)

4) att berörda utredning även måtte omfatta en därmed sammanhängande omläggning av regeringssättet och därav påkallade grundlagsändringar.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Engberg*, *Gustav W. Hansson*, *Larsén*, *Sävström*, *Borg* och *Andersson* i Igelboda, vilka med biträdande av utskottets hemställan framlagt särskilt förslag till avfattning av utskottets yttrande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Lindberg:** Herr talman! För att icke den uppfattningen skall göra sig gällande, att det här i kammaren skulle råda full enighet om den ståndpunkt, varom utskottet samlat sig, så tillåter jag mig att yrka bifall till motionen.

Herr *Hage* instämde häruti.

Herr **Engberg:** Herr talman! Som herrarna kunnat märka, har jag vid konstitutionsutskottets utlåtande i detta ärende fogat en reservation, undertecknad av jämte mig herrar G. W. Hansson, Larsén, Sävström, Borg och Andersson i Igelboda. Vi hava i likhet med utskottet ansett, att herr Lindhagens motion icke bör bifallas, men vi hava i olikhet med utskottet berört en fråga, som motionären gjort hemställan om under punkten 1) i sina yrkanden. Vi kunna från reservanternas sida icke annat än finna det olämpligt, att när en motionär framställt ett klart och precist yrkande det icke från utskottets sida säges någonting om detta yrkande. Felet i konstitutionsutskottsmajoritetens förfarande ligger alltså enligt vår mening främst däri, att den undviker att säga så mycket som ett enda litet ord om första punkten i herr Lindhagens framställning.

Vi å vår sida hava haft en särskild anledning att beröra denna fråga i vår framställning, och detta av följande skäl. Motionären säger i sitt första yrkande, »att regeringen måtte bestämma sig för vissa huvudsakliga riktlinjer för den av regeringen igångsatta utredningen av förstakammarproblemet samt giva offentlighet åt sin sålunda intagna ståndpunkt». I det stycket må det väl ändå sägas, att man blev förvånad från den politiskt intresserade allmänhetens sida, när den sittande regeringen satte till sin utredning av det s. k. förstakammarproblemet. Man blev förvånad icke så mycket över att denna utredning igångsattes, men över att det icke fanns något som helst direktiv angivet rörande hur utredningen skulle bedrivas. Herrarna erinra sig, att ett utlåtande från konstitutionsutskottet förelades fjolårets riksdag. Det var ett utlåtande i anledning av en socialdemokratisk motion, vars hemställan gått ut på censusstreckets avskaffande. Konstitutionsutskottets socialdemokrater yrkade bifall till motionen. Majoriteten däremot gick den vägen, att den i anledning av detta yrkande på censusstreckets avskaffande hemställde om en utredning i största allmänhet om förstakammarproblemet i det hela. Andra kammaren biträdde den socialdemokratiska reservationen, men första kammaren tog åter utskottets hemställan, vadan frågan för det dåvarande var fallen. Alltså kom ingen skrivelse från riksdagen till stånd. Icke förty sätter då regeringen i gång en utredning av förstakammarproblemet i det hela utan att giva några som helst direktiv. Det är detta, som vi för vår del funnit ganska anmärkningsvärt eller, såsom vi uttryckt det i konstitutionsutskottets språk, märkligt. Det är därför, att om en utredning av ett sådant problem skall

I fråga om införande av enkammarsystem m. m. (Forts.)

komma till stånd, när riksdagen icke givit minsta livstecken ifrån sig, hur den tänker på problemet, så bör åtminstone Kungl. Maj:t giva denna utredningskommitté någon vink om vad den skall utreda. Det får väl ändå icke vara meningen, att man tillsätter ett slags filosofisk diskussionsklubb, som har för det första till uppgift att ur medvetandets djup konstruera ett förstakammarproblem och för det andra, om dessa ansträngningar skulle krönas med framgång, har att hitta på lämpliga synpunkter på problemet i fråga. Vi hava också från socialdemokratiskt håll inom konstitutionsutskottet ansett, att vi till vårt avstyrkande av herr Lindhagens motion borde komma med en erinran på den punkten. Jag vet, att det är en erinran, som omfattas icke blott av oss socialdemokrater, ty det väckte nog långt in i andra läger uppmärksamhet, att regeringen, när den igångsatte denna utredning, icke fann nödigt att utrusta den med några som helst direktiv.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag skall endast i anledning av de fällda orden be att få säga, att konstitutionsutskottet även kunde finna den uppgift, som förelagts denna kommitté, så vidsträckt, att man väl har mycket små förhoppningar, att den skall leda till något större och märkligare resultat. Då emellertid Kungl. Maj:t tillsatt densamma utan att Kungl. Maj:t fått någon påstötning från riksdagen, ansåg man icke riksdagen behöva blanda sig i denna sak, i all synnerhet som det torde vara ganska svårt även för riksdagen att giva några som helst direktiv i ett så omstritt problem. Jag erinrar om att vi haft frågan uppe i konstitutionsutskottet under annan form och att man därvid icke kunnat komma fram till några riktlinjer. Det är heller icke lämpligt att i detta sammanhang göra en erinran till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t icke skulle ha förfarit riktigt, men det hör möjligen i annat sammanhang till konstitutionsutskottets uppgifter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **Bäckström:** Herr talman! Endast några få ord. Det är verkligen med förvåning man hör, att konstitutionsutskottets ärade vice ordförande yttrar sig ett ögonblick i en riktning och strax därpå i en helt annan riktning. Nyss hörde vi herr Engberg påyrka en annan valmetod för tillskapandet av en stark regeringsmakt. Nu, när regeringen tillsatt en kommitté för utredning av frågan om förstakammarproblemet, är herr Engberg genast framme med klandertalan över en sådan åtgärd. Det kunde invändas, att herr Engberg velat hava bestämda direktiv för och särskilda synpunkter och personer representerade i kommittén. Jag förstår dock icke, varför vi skola anse något särskilt uraktlåtet i fråga om direktiv och annat, som herr Engberg önskade beträffande kommittén och utredningen i fråga. Det är personer, som suttit i riksdagen och i konstitutionsutskottet, och personer, som man vet varit särskilt intresserade för detta problem, vilka insatts i denna kommitté. Då tycker jag, att konstitutionsutskottets ärade vice ordförande borde vara tillfredsställd samt vänta och se, vad resultatet månde bliva i stället för att söka sak till angrepp mot regeringen.

Jag är ense med den näst föregående talaren, att effekten icke blir stor, vilketdera vi taga, utskottets hemställan eller reservationen, men, herr talman, jag hemställer på grund av vad som förevarit inom konstitutionsutskottet, att dess hemställan måtte bifallas.

Herr **Löfgren** i Stockholm: Herr talman! Jag är icke behörig att i denna fråga tala å regeringens vägnar och jag talar icke heller som ledamot av

I fråga om införande av enkammarsystem m. m. (Forts.)

regeringen utan som riksdagsman och föredragande departementschef vid det tillfälle, då den sista stora författningsreformen genomfördes. Då var det så, att man diskuterade frågan, huruvida förstakammarproblemet skulle upptagas i någon vidare omfattning än som skedde. Det var ju rätt små jämkningar i fråga om grunderna för första kammarens sammansättning, valperioden o. s. v., som då genomfördes. Samtidigt diskuterades emellertid i propositionens motivering olika tänkbara riktlinjer för en lösning i större stil av förstakammarproblemet såsom sådant. Därvid förutsattes det — såvitt jag vill minnas men utan att jag hunnit verifiera det — i denna motivering, att förstakammarproblemet borde, givetvis med hänsynstagande till de olika alternativ, som skisserats i författningspropositionen, upptagas med det snaraste till behandling. Det är ett fullföljande av detta syfte, som nu skett genom tillsättande av den sakkunniga beredning, som justitieministern tillkallat.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. ordensväsendets avskaffande.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om ändring i regeringsformen m. m. för ordensväsendets avskaffande.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 190, hade herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen ville

1) för sin del besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag om ett tillägg till regeringsformen på lämplig plats av följande innehåll: »Ordnar få icke av Konungen utdelas», i följd varav ock förbudet för regent enligt 39 § regeringsformen att utdela riddarvärdighet bortfölle; samt

2) — därest detta icke bifölles — för sin del förklara, att den av chefer för statens ämbetsverk, departementschefer och statsrådsberedningen nu företagna beredning av ordensutnämningar borde såsom stridande mot grundlagen upphöra, samt hos Kungl. Maj:t begära ett förständigande till vederbörande i sådant syfte.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke de kungl. svenska riddarordnarna borde avskaffas, samt för riksdagen framlägga det förslag till bestämmelse i regeringsformen, som av dylikt övervägande kunde föranledas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *von Geijer*, *David K. Bergström*, *Reuterskiöld*, *Fehr*, andre vice talmannen *Nils Anton Nilsson*, *Magnusson* i Tumhult, *Pehrsson* i Göteborg och *Forssell*, vilka ansett utskottets yttrande och hemställan bort erhålla följande lydelse:

»Då det synes böra vara regeringens sak att, om och när den finner tidpunkten inne, vidtaga de mått och steg regeringen i förevarande fråga prövar påkallade, och då spörsmålet i varje fall icke torde kräva ändring i grundlag, hemställer utskottet, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag ber om kammarens öra för att få framlägga några av de synpunkter, som varit avgörande för reservan-

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

terna i konstitutionsutskottet. Det är, om jag räknar rätt, sjunde gången sedan vår riksdagsordning begynte tillämpas, som frågan är uppe. Här i kammaren är det fjärde gången. När kammaren förut tre gånger beslutat bifalla en hemställan sådan som den utskottet här gör, så känner jag ju mycket väl kammarens trofasthet mot sina egna föregåenden och dess fasthängande vid traditionen — jag menar naturligtvis kammarens egen tradition — och därför är det givet, att vad vi reservanter här hava att säga, väl icke kommer att mycket inverka på beslutet. Dock må det tillåtas mig att säga ett och annat om vår ståndpunkt.

»Vi hava icke kunnat betrakta denna fråga som en stor fråga», det har varit ett mycket vanligt uttryck, som fällts när denna fråga behandlats. Det förefaller dock, som vore det en mycket »allvarsam fråga» för att tala med motionären. Det säger han upprepade gånger. Erfarenheten här i dag, då halva denna kammare synes hava varit sysselsatt med att lyssna till ordensdebatten i första kammaren och varken jästen eller majoritetsvalen kunnat samla mer än en bråkdel av kammaren, den erfarenheten tycks giva vid handen att det är en mycket stor fråga, som vi hava till behandling. Det är dock en betydande åtskillnad mellan det sätt, varpå vi synas gå att behandla frågan i dag, mot vad det varit förut. Jag vill erinra om att vid föregående tillfällen har frågan varit remitterad till tillfälligt utskott, men i dag kommer den från konstitutionsutskottet. Det bär också syn för sägen, ty frågan kommer på ett helt annat sätt, på ett mera vederhäftigt sätt, och den bär prägel av att man behandlar den med mera kallt huvud.

Förut har striden mot ordensväsendet varit lagd som en storartad kamp mot flärd och fåfänglighet. Det har varit den första och huvudsakliga synpunkten. Nu återigen ser utskottet frågan, jag skulle vilja använda uttrycket, *från politisk synpunkt*, man ser den mest som *ett demokratiskt krav*, och gör gällande, att den institution, som man vänder sig emot, har blivit värdelös genom själva tillämpningen. Vi reservanter torde vara ganska ense om, att skulle demokratien icke avsätta farligare frukter än avskaffandet av ordensväsendet, då hava vi ingen anledning att vara rädda för den.

För oss är emellertid detta icke någon slags hjärtefråga, men vi hava velat se den från praktisk synpunkt. Vore det verkligen så, att detta ordensväsen medförde en sådan moralisk pest, en sådan ödeläggelse av nationens moraliska liv, som motionären tror, ja, då skulle jag vara den förste att vara med om att genast vidtaga alla åtgärder för att kunna avskaffa »denna omoraliska inrättning», »som åstadkommer en överväldigande skada». Men, herr talman, jag tror icke man avskaffar fåfängan genom att avskaffa ordnarna. Jag tror icke heller att man avskaffar avundsjukan, tvillingssystern till fåfängan, som är icke mindre farlig på detta område. Jag är alldeles övertygad om, att man kommer att finna möjlighet att kunna låta dessa båda usla egenskaper i den mänskliga karaktären få utlopp, även om ordnarna komma bort. Det är nämligen icke utanpå kläderna som fåfängan sitter, utan den sitter ett bra stycke djupare in. Man når icke denna innersta människa genom att lagstifta om fåfängans utrotande genom ordnarnas borttagande. Jag tror som sagt icke heller, att denna fråga vållar ett sådant svårt och ödeläggande moraliskt fördärv. Det kan ju hända till och med, att det är lika mycken fåfänga i att tillbakavisa en orden, även om man gör det med en »hövlig» skrivelse, som det talas om i denna motion, som i att en tjänsteman t. ex. efter uppnådd ålder tar emot detta kungliga nådevedermäle. Jag har i starkt minne den gamla historien om filosofen, som visade sitt förakt för denna världens fåfänglighet genom att gå med trasig mantel och fick repliken: jag ser fåfängan lysa ur hålen på din mantel. Det är nog så med den mänskliga fåfängan, att den finner sin tillfredsställelse på det ena eller andra sättet. Jag tror sålunda icke, att vi i detta ärende skola

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

ställa oss på denna högmoraliska ståndpunkt, på vilken utskotten förut stått och motionären ännu trofast står kvar. Det har heller icke utskottet nu gjort, det är skillnaden mellan utskottet nu och utskotten förut. Få nu se om icke fortsättningen av denna debatt glider tillbaka i de kärvordna spåren om ordnarna som vedertecken på sinnets flärd och fåfänglighet!

Nu ger konstitutionsutskottet i utlåtandet ett visst medgivande, att det finnes sakliga skäl både för och emot. Det talas där om »*övervägande skäl*» för ordensväsendets avskaffande, det talas vidare om »olägenhet, när det gäller det internationella umgänget, som icke må underskattas», och det talas överhuvud taget med mycken hovsamhet i hela frågan. Jag vill stryka under dessa, även av utskottet erkända betänkligheter mot ordensväsendets avskaffande. Man skulle väl kunna se på detta ärende med kallt huvud och låta det bliva avgörande huruvida det gagnar riket eller icke. Vi få naturligtvis vara beredda att taga konsekvenserna om ordensväsendet skulle avskaffas, och dessa konsekvenser sträcka sig ju både åt det ena och det andra hållet.

Det finnes ett visst behov i den mänskliga sammanlevnaden att giva uttryck åt erkännande för en gärning eller ett levnadsverk, som är värt erkännande. Det har varit så i alla tider. I gamla tider gav hövdingen ett vapen, en armring av guld eller dylikt, som våra sagor berätta. Sedan gavs riddarslag eller adelsvärdighet. I långa tider gavs också förläningar av gods och gårdar, och det har varit i vår historia ganska olyckligt. Det var mycket bättre, när statscheferna gåvo ordnar i stället för förläningar av gods och gårdar. Och ser jag på hur det ter sig i fortsättningen, så förefaller det, som om denna benägenhet att vilja ge erkännande — som jag icke tycker är något fult drag i den mänskliga naturen — skulle vara ett genomgående drag överallt i världen och icke minst hos oss. Man ser, att sådana erkännanden ges av allehanda institutioner, man har funnit nya och andra former, men det ges i alla fall, och jag tycker icke att det är något galet i det. Man reser t. ex. en staty, kanske åt en levande människa och icke endast åt döda, man ger allehanda hedersomnämnanden och titlar. När en donator fäster sitt namn vid en institution sätter denna hans namn i gyllene skrift på en tavla. Det har aldrig stött mig, och jag har icke känt det som utslag av fåfänglighet. Jag tycker det är rätt naturligt att sådant erkännande gives. Detta behov av offentlig belöning och erkännande har sträckt sig ganska djupt, herr talman. Ordnar äro endast *en* form härför. Jag hörde av en mycket betrodd man inom det socialdemokratiska partiet — och det är väl icke förgripligt, att jag säger det här — att man även där har samma känsla. När en fackföreningspamp har uppnått sitt femtiotal år, får han gärna gulduret med några vänliga ord — det tycker jag är riktigt och bra gjort — och har han fyllt ännu tio år i trogen tjänst, så kommer kanske den vidhängande kedjan av samma ädla metall. Jag tycker icke det är så alldeles galet heller. Det synes mig, att även regeringsmaktens högste företrädare borde hava samma möjlighet att uttrycka erkänsla för mot kommun och stat, många gånger utan ersättning, gjorda betydande tjänster. Varken att ge eller att taga emot sådant erkännande kan vara orätt. Det är tvärtom ett vackert drag i sammanlevnaden. Avskaffa vi ordnarna som tecken på erkänsla, är jag rädd för, att då vi köra ut dem genom dörren komma de in genom fönstret. Det hjälper icke ens att besluta, att man icke får ge eller taga emot vissa hedersbetygelser, det må vara ordnar eller annat — i princip blir det detsamma. — Det var för några år sedan en nitisk justitieombudsman, som åtalade en prästman för att han tagit emot en »födelsedagspäls». Han skulle nämligen icke få taga emot gåvan som tillkommit »såsom av frivilligt gjort sammanskott», som lagen talade om. Vet kammaren, hur man då gick tillväga i församlingarna? Jo, under flera år gåvos alla sådana vänliga presenter och minnesgåvor åt vederbörandes fruar! På samma sätt kunde det

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

ju hända, om en man icke ville taga emot en orden, eller om det bleve förbud därpå. Vem vet, om icke någon finurlig utrikes makt ginge åstad och lämnade orden åt vederbörandes fru? Det är nämligen mycket svårt att lagstifta så, att folk icke finner några möjligheter att komma fram dit de vilja på den ena eller andra vägen.

Den svåraste punkten här är naturligtvis det internationella. För envar av oss, som haft med internationella angelägenheter att göra, är det bekant, att en stat behöver hava möjlighet att bevisa andra lands medborgare sin tacksamhet. Ordnarna hava länge varit ett billigt och uppskattat sätt, och man har icke klagat över detta. I utlandet har man satt värde på en svensk orden — tänk på våra oavlönade 500 konsuler! — och här hemma har det icke kostat staten något. Jag tror, att det skulle vara oss till förfång på mer än ett sätt, om denna möjlighet betoges Kungl. Maj:t. Jag vill erinra om, att dessa erfarenheter synas vara ganska, jag skulle kunna säga, allmänmänskliga, ty även i mycket demokratiska länder, även republiker, har man funnit det vara nödvändigt att ha tillgång till dessa belönings- eller tacksamhetsformer. Jag erinrar om, att i Frankrike finnes utom hederslegionen ungefär ett 40-tal medaljer och ordnar eller utmärkelsetecken. I de nyinrättade republikerna, berättar motionären, är det på samma sätt. Där finnas så gott som överallt också ordnar, och det till och med nyinrättade. Hade det gällt att inrätta nya ordnar i vårt land, så undrar jag, om någon haft någon som helst tanke därpå. Det berättas i motionen om ordnar i de nya staterna, Polen, Tjeckoslovakiet, Jugoslavien, jag kan lägga till Finland, Estland och Lettland. I Österrike och Tyskland tog man bort ordnarna, men man inrättade utmärkelsetecken, t. ex. röda korsstjärnor, som göra samma tjänst. Nu ämnar Tyskland återinföra det vid revolutionen avskaffade ordensväsendet, berättar motionären harmfullt. I själva den allra modernaste av alla moderna stater, för mången om icke för så många bland oss mönsterlandet, i själva sovjetriket, har inrättats en orden, sovjetstjärnan, har jag hört den kallas, sovjetfanan säger herr motionären. Det finns kanske rent av två! Skulle icke detta, herr talman, säga oss, att det är svårt att särskilt i det internationella umgänget undvara sådana utmärkelser. Finner man att *ordnar* kunna undvaras, så blir den naturliga konsekvensen i alla fall, att man måste ställa till statschefens förfogande medel till att på annat sätt kunna visa erkänsla för mot riket gjorda tjänster. Det synes mig, som skulle man icke kunna begära, att Konungen skulle taga medel härför ur egen kassa. Det bleve inga små summor!

En annan konsekvens synes vara den, att skulle man av demokratiska skäl taga bort detta »elände», så måste det naturligtvis *gälla hela linjen utöver*. Är det fåfänglighet och flärd och moraliskt fördärv att dela ut och taga emot ordnar, så må det även gälla allehanda medaljer och andra utmärkelsetecken. Det är en underlig olikhet mellan förr och nu, att man denna gång icke har velat taga med denna konsekvens! Fordom tog man också den konsekvensen. Jag misstänker, att man kan bli lika fåfäng och högfärdig över hushållningssällskapets vackra medalj om halsen eller över patriotiska sällskapets eller låt oss säga över skyttemedaljen eller idrottsmärket eller något annat sådant utmärkelsetecken, som bäres utanpå och vållar odemokratisk åtskillnad mellan människor. Det ena är ungefär likadant som det andra. Konsekvensen skulle väl kräva, att vi försökte riktigt rensa bort denna utmärkelsetecknens flärd överallt där de finnas!

Nu är saken tydligen icke så enkel. Jag erinrar om, att vi haft regeringar i ganska många år som principiellt varit motståndare till ordensväsendet. Jag erinrar om den Staaffska och den Brantingska regeringen och varför icke även den Sandlerska. När de kommo högre upp och fingo överblick över våra förhållanden till utländska makter och den internationella umgängelsen, använde

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

de hemma och ute de flärdfulla ordnarna ungefär på samma sätt som sina föregångare. Man kunde inte märka någon egentlig skillnad mot under den Lindmanska regeringen. Och, herr talman, herr Lindhagen upplyser oss om, vilket torde vara för riksdagens ledamöter ganska okänt, att när ordnar utdelas åt riksdagsmän, sker det på förslag av kammarens talman, och jag har funnit, att talmännen synas hava förfarit lika välvilligt, ur vilket parti de än utgått.

Jag är övertygad om, att åtskilliga här i kammaren nu komma att tacka och buga sig för talmannen för den välvilja som haver dem vederfarits! Det skulle väl vara en synnerligen naturlig sak, att denna fråga toges upp till internationellt övervägande då den betyder så mycket för demokratien, och jag hänvänder mig till de herrar, som hava med Nationernas förbund att göra, huruvida icke detta kunde vara ett lämpligt ämne att avhandlas där! Då hade vi ju fått saken lagd på den rätta stora internationella basen!

Emellertid har jag velat säga detta för att låta herrarna förstå, att någon så förfärligt stor kärlek till saken ligger icke bakom hos oss utskottsreservanter men att vi å andra sidan se saken en smula nyktert och praktiskt, och att vi finna övervägande skäl för att behålla ordensväsendet. Men sedan kommer till sist, att detta är, herr talman, *ett Konungens prerogativ*. Motionären, herr Lindhagen, säger, att ordensväsendet är en »monarkisk biinstitution». Det är icke riktigt. Det är en biinstitution åt varje statsöverhuvud, det må vara i en monarki eller en republik. Det synes mig icke lämpligt att vi fråntaga monarken *denna* hans möjlighet att kunna lämna erkännande inom och utom landet och ställa honom i en undantagsställning bland statsöverhuvud. Han måste på ett eller annat sätt kunna bevisa erkännande. Jag tycker det icke är så många kungl. prerogativ kvar, att man skulle behöva beröva Konungen detta! Till sist vill jag säga: man har sagt, låt då ordensväsendet vara kvar i den internationella umgängelsen men låt bli att ge bort några ordnar här hemma. Jag förstår icke, vad man tänkt, när man säger detta. Det kunde väl icke uppfattas på mer än ett sätt: »Var så god, här har ni en slant, eller 'emaljerad plåtbit' — det heter ju så? — vi här hemma tycka, att det är bara strunt, eller vi här hemma tycka, att det är förskräckligt fördärv och fåfänglighet, men för Er utlänningar, kan det vara gott nog.» Tror någon att det blir något värde i en svensk orden utomlands sedan? Den tanken är då verkligen omöjlig!

Det är också mycket tvivelaktigt, om riksdagen verkligen konstitutionellt bör lägga sig i denna sak. Jag tror att det vore bäst att låta regeringen taga initiativet. Finner den, att övervägande skäl tala för att släppa ordensväsendet, finner den, att de internationella förhållandena medgiva det, ja, då må den göra det, om det kan konstitutionellt försvaras, då det är Konungens prerogativ. Därtill behövs ingen grundlagsändring. Det är bäst att låta de regeringar eller den regering, som sitter, taga denna sak i övervägande, i all synnerhet när vi hava en regering, vars främsta ledamöter mycket nyligen hava varit med om att motionera, om jag icke missminner mig, om ordensväsendets avskaffande. Kunde icke ordenshatarna tryggt lämna saken i denna regerings händer?

Ja, herr talman, jag har velat nämna några ord i denna för oss reservanter föga viktiga fråga, som fått så stora dimensioner på demokratiskt håll, och jag ber att få yrka avslag på motionen och utskottets hemställan och bifall till den därvid fogade reservationen.

Herr **Engberg:** Herr talman! Det är kanske först skäl att meddela kammaren, att första kammaren redan har avslagit konstitutionsutskottets hemställan. Det är anmärkningsvärt och bör ju sägas i denna kammare, att det befanns, att *de folkfrisinnade där så gott som allmänt röstade för ordensväsendets bibehållande.* Jag undrar, huru det kommer sig, att frågan ligger så till i första kammaren? Går man igenom första kammarens medlemsförteckning eller rät-

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

tare sagt går igenom en ordensförteckning, så finner man att så många av första kammarens ledamöter redan äro dekorerade att, för att anknyta till en tankegång, som herr Anderson i Linköping har brukat använda i kammaren i annat sammanhang: det förefaller som om högvördiga ordenskapitlet har haft en »*parlamentarisk återförsäkring*» i första kammaren. Huru långt denna återförsäkring kan hava sträckt sig i andra kammaren, undandrar sig min kännedom. Vi få väl se, huru de folkfrisinnade i *denna* kammare komma att handla.

Emellertid, för att gå till frågans konstitutionella sida, så drev den siste ärade talaren den satsen, att det är egentligen icke en fråga som riksdagen skall lägga sig i. Han klagade över, att de kungl. prerogativen försvinna allt mer och mer, och som den lojale rojalist han är — det hör ihop med hans ämbete — så menade han, att här har man i alla fall något som man kunde behöva slå vakt om, här är ett kungligt prerogativ, som konstitutionsutskottet icke rätteligen bör röra vid. Men den ärade talaren tycktes förbise några saker. Konstitutionsutskottet har haft goda skäl att betrakta frågan såsom rörande riksdagens intresse. Det är att märka, att ordensväsendet är *en officiell statlig institution.* Det går ju till på det sättet, att icke högstdensamme sköter om denna sak själv, utan vi hava de olika verken som komma med sina förslag, merendels äro landshövdingarna mycket verksamma för att komma med sina listor på människor som skola få dessa dekorationer. Sedan gå de till vederbörande departementschef, som tittar på listorna, och de bearbetas i statsberedningen. Vid sådant förhållande är det icke riktigt, som den föregående ärade talaren sökte duka upp för kammaren, att här skulle föreligga en institution, med vilken riksdagen icke skulle hava någon konstitutionell rätt att befatta sig. Det är i realiteten en institution av det slag, som man mycket väl ifrån riksdagens sida har både rätt och plikt att befatta sig med.

Den föregående ärade talaren syntes emellertid betrakta frågan såsom högst oväsentlig. Han menade, att det ligger i människonaturen, och att vi icke taga bort fåfängan genom att taga bort ordensväsendet. Alldeles riktigt. Alltjämt kommer det att bestå av en rad av olika former av fåfänga, sträckande sig allt ifrån den avundsjuka som han berörde till den religiösa skrymtaktighet och det religiösa högmod, som tar sig uttryck i vissa kyrkor i prål med yttre dräkter och alla möjliga sådana saker, som vi sett till och med vissa grenar av den protestantiska kristenheten mer och mer börja falla offer för. Vi taga icke bort denna fåfänga, den kommer alltid att finnas hos människosläktet, så länge detta finnes. Men det är väl ändock en sak, herr Pehrsson, att fåfängan är svårutrotad, det är ett faktum som vi få böja oss för, men skyldigheten att bibehålla fåfängan som *statsinstitution* är i alla fall en skyldighet, som riksdagen icke har någon anledning att på något sätt böja sig för, och i detta fall är det fråga om en organisation av fåfängan som statsinstitution. Därom finnes väl icke minsta tvivel.

Den föregående ärade talaren menade emellertid att det finnes internationella skäl för Sverige, sade han, att ge sådana här trissor.

Jag undrar, om han kan ha rätt i det fallet. Det är notoriskt, att här delas icke ut några ordnar till amerikanska diplomater, därför att amerikanarna taga helt enkelt icke emot dem. Och Amerika är dock en rätt betydande nation, ja, så betydande, att det torde hava mycket mer internationellt umgänge än Sverige! Det finns en annan, en liten nation, jämförlig med Sverige, nämligen Schweiz. Såvitt jag vet, är det ingen av de små nationerna, som i varje fall på senare tiden haft så mycket internationella förbindelser och till synes många internationella *hövlighetsförpliktelser* som den schweiziska nationen, därigenom att Schweiz kommit att bliva centrum för Nationernas förbund och alla möjliga inrättningar för internationell samverkan. Man träffar här intet ordensväsen, och det landet reder sig alldeles utmärkt utan ordensväsen. Det förklarades

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

visserligen i första kammaren av min förträfflige vän herr Ljunglund, att detta berodde på en puritansk åskådning hos schweiziska folket, som han menade hade tagit sig uttryck i detta. Han förmenade, att andra stater äro mindre etiska, såsom t. ex. Mexico och Portugal, där han trodde, att det berodde på folkens revolutionära läggning, att de icke kunde tåla att se någon potentat med rätt att utdela ordnar. En dylik förklaring må gälla för vad den kan. Vi hava att räkna med fakta, och det är, att nationer som Amerika, Mexico, Portugal och Schweiz reda sig förträffligt utan ordensväsen. Och då blir frågan den: varför skola vi svenskar behöva det? Går man till ett sådant demokratiskt land som England, finns där visserligen ordensväsen, men det är att märka, såsom ju framhållits, att i England utdelas ordnar med den allra största sparsamhet. Här i Sverige är det sannerligen ingen sparsamhet i den vägen. Vi ha inom konstitutionsutskottets kansli låtit utarbeta en liten statistik rörande den kvantitativa utdelningen av ordnar här i landet. Vi finna då, att bland svenskar är det nu 10,974, som stå i statskalendern såsom dekorerade. Man kan ju icke annat än glädjas såsom god svensk och god patriot över, att vi här i landet hava 10,974 så förträffliga medborgare, att de av den statliga organisationen, här ordensväsendet, hava behängts med dessa dekorationer. Men när man tittar t. ex. på riddarväsendets underklass — jag menar vasaorden i riddarklassen — så finner man där 5,500 vasariddare.

Hur är det nu med utdelningen av de här ordnarna? Är det på det sättet, att det är förtjänsten man tar hänsyn till? Nej, ty den läroverkskollega, som travat i sin skola så och så många år och pluggat med pojkar så och så länge, vet, att när det året och den dagen komma, skall han ha sin trissa. Och får han den icke, känner han sig prickad och är färdig att begå självmord. I andra statens verk är det på samma sätt. Det är en trissa, som skall komma, sedan man gått och lunkat i vissa år, och om man varit förtjänt eller varit en odåga är en fråga, som aldrig kommer att beröras i ett ordenskapitel.

Men det finns andra saker, som i detta sammanhang måste beröras. Man försvarar ordnarna med, att det är utmärkt att ha en orden att ge en person, när man vill ha pengar till ett visst ändamål. Lunds universitet fick på detta sätt en stor penningsumma genom donation av en person, som ingen människa under normala förhållanden drömt om skulle komma in i statskalendern. Det där är ett bra sätt, menar man, för en statsinstitution som ett universitet att få pengar på. Ja, men jag undrar, om herrarna icke ge mig rätt däri, att det är ett ganska kompromettérande förfarande från statens sida att skaffa sig pengar till vissa ändamål genom att ockra på den mänskliga fåfängan. Det där blir som ett slags avlatshandel, stödd av staten och dess överhöghet, och jag undrar, om det kan vara att befrämja, jag vill icke använda ett så starkt uttryck, ty det är kanske en smula skrymtaktigt, som moral — men den allmänna snyggheten, om jag så får uttrycka mig. När man kommer i ett sällskap, ser man genast, var man har de framstående och de mindre framstående. Där gå en massa människor och se ut alldeles som vandrande julgranar; det är de framstående medborgarna. Andra gå omkring som vanliga människor, och det är de mindre framstående medborgarna. Jag föreställer mig, att om den där yttre gradationen försvinner, skulle det vara ganska hälsosamt. Att herr Pehrsson håller på den förstår jag, ty i kyrkan är det ju så, att man räknar med olika grader, pastorsadjunkter, komministrar, kyrkoherdar och biskopar ända upp till ärkebiskopen. Och denna hierarki, uppförd i olika våningar och markerad även till en del i det yttre genom klädedräkt och insignier, vill han se tillämpad något även på allmänt umgänge, och då för han över den utan vidare på ordensväsendet.

Jag vill säga, mina herrar, att jag tillhör icke dem, som betrakta detta som en demokratisk reform. Ty man skall icke humbuga inför varandra: vare sig

vi ha demokrati eller icke demokrati, finns den mänskliga fåfängan kvar, och ur någon som helst demokratisk synpunkt är jag därför icke redo att biträda detta krav, utan jag går ut ifrån helt andra synpunkter. Herr Pehrsson menade: varför skulle vi icke hava ordensväsendet kvar, när en fackföreningspamp får sin guldklocka vid 50 år och eventuellt med ty åtföljande kedja, när han fyller 60. Ja, om Kungl. Maj:t skulle vilja börja utdela guldklockor, skulle också jag för min del taga under övervägande att mottaga en sådan, ty att få sitt ur förbättrat är alltid en sak, som kan intressera en upptagen medborgare. Men det som nu sker, då man icke alls ger en sak, som är till nytta för vederbörande utan endast till yttre glitter och fåfänga, för att han skall kunna sitta på den rätta pinnen på den sociala trappstegen och icke råka komma längre ned, då han sitter vid bordet hos landshövdingen, än en annan, som är mindre förtjänt o. s. v., det är dock sådant, som det borde åligga staten att icke lägga hyende under och organisera som en statsinstitution. Jag tror för min del, att efter den omfattning, som ordensväsendet fått och med det naturliga förhållandet för ögonen, att det nu är en fullkomligt officiellt organiserad humbug — något annat är det icke — borde åtminstone riksdagens andra kammare, som icke är så ordensbehängd som riksdagens första kammare, vara redo att säga ifrån, att det kan vara på tiden att avskaffa detta.

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

Hans excellens den nuvarande statsministern liksom också den nuvarande försvarsministern voro ju agerande i första kammaren härom året såsom motionärer i denna fråga. Jag föreställer mig därför, att liksom den nuvarande regeringen, då den fann, att första kammaren hade den meningen, att förstakammarproblemet skulle kunna utredas, skred till åtgärder, så skulle man med den brinnande nitälskan, som finns för denna sak i ledningen av den nuvarande regeringen, kunna förvänta, att om andra kammaren här kraftigt understryker, att den icke vill ha ordensväsendet kvar, regeringen skall taga ett initiativ att avskaffa det. Och på det sättet skulle den befinna sig i den sällsynt lyckliga belägenheten att på en gång kunna tillmötesgå konstitutionsutskottets majoritet och dess minoritet. Ty som herrarna behagade märka, hava konstitutionsutskottets reservanter hänvisat till, att detta är en sak, som Kungl. Maj:t bör kunna göra. Får nu Kungl. Maj:t en så ordentlig stöt som ett beslut i andra kammaren med stor majoritet, så skulle det vara att ställas inför en viss desillusion med avseende på hans excellens statsministern och herr försvarsministern, om de skulle svika våra förhoppningar och sålunda icke göra något åt saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **Månsson** i Furuvik: Jag har förut om året intagit en mellanställning i denna fråga, beroende på att jag rätt länge var av den uppfattningen, att man kunde i någon nämnvärd mån påverka personer i utlandet att verka till förmån för oss mot en ordens erhållande. Vid de tillfällena tänkte jag särskilt på vår stenindustri. Om vi haft en fullgod representation i utlandet, sådan den efter min mening bör vara — och det är den icke i allmänhet när det gäller att göra goda affärer eller inleda sådana — tänkte jag mig möjligheten av att denna utrikesrepresentation i vissa länder skulle kunna göra denna industri tjänster och därvid i vissa fall även kunna använda ordensutdelningar som medel till ett närmande. Men erkännas måste för det första, att detta har en betänklig bismak av mutsystem. Och för det andra är det, som herr Engberg här framhållit, ju så, att de mest utsatta länderna i vår världsdel, när det gäller internationella skyldigheter och förbindelser, helt och hållet sakna ordnar. Jag har därför funnit, att detta skäl, som förut kom mig att tveka i fråga om ordnarnas avskaffande, så gott som bortfallit.

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

Herr Pehrsson säger, att det här är ingen stor fråga. Ja, det kunna vi dock diskutera om. I varje fall synes det vara en stor fråga för de dekorerade medlemmarna i första kammaren; därom vittnar ju voteringens utgång. Men det innebär ingen liten fråga för nationen, huruvida de officiella belöningshandlingar, som företagas av staten, skola vara ödeläggande i eller upplyftande i sina verkningar. Jag frågar här: huru många är det av dessa 10,974 svenska ordensinnehavare, som erhållit sin orden t. ex. för nyodling, fullgjord med egen hand? Huru många mjölkpigor inneha en orden, huru många kreatursskötare, huru många svinskötare, huru många fiskare, huru många bönder i sin egenskap av bönder? Vi hava en högst ärad medlem i denna kammare, som jag har den största respekt för. Det är min vän herr Magnusson i Skövde. Han torde efter min mening tillhöra landets förnämsta lantbrukare. Han har fullgjort ett arbete i odlingens tjänst, som torde vara hart när enastående. Jag frågar nu: har herr Magnusson i Skövde den orden, han har, i egenskap av småbonde och trädgårdsmästare eller i egenskap av riksdagsman? Jag behöver bara påpeka detta förhållande, som kammaren väl känner till, för att det må framstå för er, vilken erbarmlig humbug hela detta system är. Nationen är uppdragen i en liten klick av parasitär natur och en annan klick av produktiv natur. Den som utför produktivt arbete och icke har någon annan »förtjänst», varmed den kan överskyla vanäran att ha utfört produktivt arbete, uteslutes helt från erhållande av ordnar. De, som icke utföra något produktivt arbete eller i varje fall ha några andra »förtjänster», som överskyla vanäran att ha utfört produktivt arbete, dessa äro på förhand predestinerade att få ordnar. De gå rent av och vänta på dem och bli rasande, om de icke få sin orden i rätt tid. Vad är det för ett system?

Vi ha en man på Hasslö i Karlskrona skärgård. Han har utfört efter varandra två av de mest storslagna räddningsbragder, som gjorts i detta land. I en snöstorm i november förra året blev där båtar borta. En båt törnade på, jag minns nu icke, om det var vid Ellebåden eller någon av de andra grunden utanom öarna utanför Karlskronainloppet. Hela besättningen omkom utom en man. På förmiddagen dagen efter, när båten saknades, seglade denne fiskare ut med sin båt, och efter en del sökande finner han en man på båden, som stod överbruten av vatten, mannen var nästan halvdöd. Vår fiskare kan icke gå i land med båten utan klär av sig och hoppar ut i vattnet med en lina om sig, simmar i land till båden och får på det sättet in båten och bärgar den nödställde. I fjol skildrade jag samme mans bravad, när under en förfärlig storm i Östersjön flera båtar blevo borta och den båt, han var på, gick över en garnlänga med det resultatet, att propellern blev ett enda nystan av sillgarnstelnar. Båten var naturligtvis under den sjögång, som rådde, fullkomligt prisgiven, om man icke i största hast kunde få propellern ren. Men att få propellern ren i en sådan sjö under en stormnatt, vars like knappast någon människa minns, det var icke lätt. Och svårigheterna belysas därav, att man kunde icke släppa ut mannen för att skära loss telnarna från propellern utan att han blev ihjälslagen av sjön mot båten, varför man måste surra en järntacka om benen på honom och så kasta ut honom. Så utstyrd, under vattnet, skar han den långa sillgarnslängan loss av propellern. Denne man är fortfarande både utan svärdsorden, som ju utdelas för tapperhet, och utan vasaorden och varje annan förtjänstorden. Jag frågar nu: vad är det för spektakel, att den och den grosshandlaren och den och den direktören och den och den tjänstemannen gå omkring med ett utmärkelsetecken, vad är det väl värt, när denne fiskare fortfarande saknar det?

I och för sig ligger det någonting i vad herr Pehrsson säger nämligen att statens högste chef bör ha rätt att belöna personer. Ja, för all del, det är givet. Det bör ligga möjlighet i hans hand att uttrycka samhällets nåd eller

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

onåd över vissa förhållanden och detta icke mindre i demokratiska stater än i andra länder. Men med ordnarna hänger nu en gång det samman, att de äro tillkomna under bondeklassens och folkets förnedringsperiod. De äro alla tillkomna under den djupaste förnedring, som bönderna ännu levat i. Det bör därför vara en hjärtesak för bondeklassen, när den åter rest sig till medinflytande i samhället, att göra rent hus med ordensväsendet. Vill man sedan inrätta en orden för verkligt förtjänta män och kvinnor, så icke mig emot; det skall jag gärna rösta för. Men dessa med bondeklassens vanära besudlade ordenstecken böra undanröjas. Vad åter hedersbetygelser beträffar, så har ju statschefen möjligheter att ge sådana i annan form.

Till sist ber jag att få rätta en missuppfattning, som herr Pehrsson i Göteborg gjorde sig skyldig till, när han yttrade, att förläningarna på sin tid utgjorde utmärkelsetecken. Nej, förläningarna voro ursprungligen de alltmera tilltagsna häradshövdingarnas av dem tiggda belöning för deras tjänster. Häradshövdingen var en gång ingenting annat än en vanlig bonde med samma rätt till jorden som andra. Men undan för undan krafsade han till sig förmåner, och till dessa hörde förläningarna på kronans, på församlingens allmänningar. När sedan bondeväldet krossades och frälset kom ovanpå, gjorde man ett arvskifte vid varje regementsombyte och förresten vid mångfaldiga tillfällen dessemellan också. De bönder, som sutto på den bästa jorden och voro pacificerade och betalade skatt ordentligt, lade frälset genom förläningar under sig, och de blevo skattskyldiga under detsamma, medan de bönder, som icke ville betala skatt till den nya överheten, fick kronan taga hand om.

På samma sätt missuppfattade herr Pehrsson innebörden av riddarslaget; detta utdelades icke heller som en belöning. Det skulle en våldsverkande, en olagligt arbetande kung eller riksföreståndare till för att befordra lågfrälse till högfrälse, något som skedde med t. ex. Sören Norrby vid tiden för Stockholms blodbad. Nej, riddare blev vanligen endast den som var riddarson. Riddarslaget utdelades som en intagningsceremoni i den frimurarorden för en styrande högadel, som riddarskapet utgjorde.

Jag yrkar denna gång bifall till utskottets förslag.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag ville i huvudsak vända mig mot ett yttrande av herr Engberg, som sökte göra gällande, att ordensväsendet vore en »speciellt statlig institution». Detta är dock att gå på sidan om saken. Det står uttryckligt i ordensstatuterna, som äro utfärdade av Konungen i ordenskapitlet, att det är Konungen, som är herre och mästare över ordnarna. Grundlagen förutsätter endast deras tillvaro. Nu har — det medger jag — läget utvecklat sig därhän, att statsrådet blivit medverkande vid ordnars utdelande. Jag förmodar, att det är av praktiska skäl, som Konungen själv velat anlita dess kunskaper och möjligheter härvidlag. Men under sådana förhållanden synes mig den naturliga utvägen att komma ifrån statsrådets engagerande i ordensväsendet vara, att statsrådet sade nej till att medverka vid ordensutdelningarna. Ja, nu menar herr Engberg, att jag icke är rätta personen att mana till strejk!

Det är vidare givet, att det funnes en väg att nå vad som här betonas såsom önskvärt, en väg, som jag icke har något emot utan skulle kunna vara med om, nämligen att man förfore stramare, med större urskillning, vid ordensutdelningarna. Å andra sidan tycker jag dock, när jag ser på resultatet, att det icke ser så förskräckligt ut. Jag tog fram den lilla blå boken över kammarens ledamöter och räknade efter, vilka som här i kammaren hörde till dessa olyckliga, som, efter vad herr Engberg nämnde, voro fala för glitter och fåfänga och officiell humbug eller, för att tala med herr Lindhagen, »fogat sig i den mänskliga fåfängans omfamningar». Jag fick då den bestämda känslan och övertygelsen,

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

att ingen enda av de ärade kammarledamöter, vilka drabbats av ifrågavarande olycka — plus lidandet att uthärda luften i denna kammare, som lär verka så demoraliserande och fördärvande — svikit sin övertygelse, fastän dylika nådevedermälen utdelats under olika tider och under skilda regeringar som de ju skulle ha kommit i beroende av. Där de dekorerade kammarledamöterna stått före mottagandet av den vackra stjärnan tyckas de nämligen stå alltjämt. Någon alldeles särskilt framstående fåfänga tycker jag mig icke heller ha funnit hos dem i jämförelse med de odekorerade. Jag har sålunda icke kunnat finna, att ordnarna på något sätt medfört depravation här i kammaren.

För övrigt vill jag uttala min glädje över att herr Engberg dock i sitt resonemang mer och mer närmar sig det belöningssystem, som vi här tala om. Herr Engberg har sålunda uttryckligen tillkännagivet, att när Konungens guldklocka kommer, skall han tacksamt mottaga den. Ja, kanske även kedjan, vill jag hoppas! Har icke herr Engberg lagt märke till att också den gyllene kedjan bäres synlig utanpå dräkten? Guldklockan lägger man på nattduksbordet t. o. m. Det hederstecknet följer natt och dag sin innehavare. Däremot sätter aldrig någon, så vitt jag vet, sin orden på nattskjortan. Att i alla fall vilja bära ett nådevedermäle, synes innebära, att herr Engberg kommit ett steg mot att acceptera det officiella erkännandet för välförhållande.

Herr Engberg talade också om Amerikas exempel i detta fall. Man ger inga ordnar i Amerika, sade han, och amerikaner vägra att taga emot sådana. Jag vill då säga herr Engberg, att det finns inga människor, som äro så innerligt förtjusta över dylika utmärkelser som amerikanarna; de taga emot dem med synnerlig glädje. Herr Månsson berättade nyss en historia, och jag kanske får berätta en annan. Jag var händelsevis i Chicago samtidigt med att en konsul från ett av de skandinaviska länderna där begrovs. Där skedde då vad jag dock aldrig sett i detta så flärdfulla land: man bar hans lilla enkla orden på ett hyende framför kistan. Så ser det ut i Amerika. För övrigt: om man inte där slösar med ordnar — där finnas dock militära utmärkelsetecken — gör man det i stället med titlar. Jag vet icke hur många överstar och generaler i detta land, som fått sin grad som en belöning. Dessutom bör man i allmänhet icke jämföra Amerika med Sverige: det mäktigaste riket i världen med vår lilla avkrok. De kunna icke ställas vid sidan av varandra.

Så endast ett par ord till min ärade vän på gävleborgsbänken. Jag kände som han en mycket stark, jag kan kalla det indignation över att icke den duktige livräddare, som han berättade om, fått ett erkännande för sin gärning. Men jag vill säga herr Månsson, att på samma gång förnam jag inom mig vad jag sällan brukar känna mot den ärade talaren, nämligen förtrytelse över att herr Månsson, som hade reda på denna sak in i varje detalj, icke gjorde en hemställan till Kungl. Maj:t, att denne man finge vad han så väl förtjänat: en förnämlig guldmedalj för berömliga gärningar. Jag skulle också, om jag varit i herr Månssons ställe, vänt mig till Carnegiestiftelsen, så att han blivit Carnegiehjälte och fått en slant dessutom, ty det var han väl värd. Men när man själv icke vill göra något för att bringa vederbörande i åtanke, skall man icke tala illa om att berömliga gärningar icke vederbörligen erkännas och belönas. Jag skulle till sist vilja tillägga ännu en sak. Jag sade nyss, att om man kör ut ordensväsendet genom dörren, kommer detsamma på ett eller annat sätt tillbaka genom fönstret. Jag tror, att man aldrig kommer undan belöningar från den högste företrädaren av samhällsmakten. Nådevedermälen komma alltid att givas och emottagas. Om nu ordnarna försvunne, så komme andra belöningar att utdelas, t. ex. Konungens porträtt — vilket för närvarande aktas högre än en orden — eller kanske sådana snusdosor med kungaporträtt eller med briljanter, som vi hade under Fredrik I:s tid eller kråsnålar och dylikt. Detta vore väl inga så farliga och flärdfulla saker som ordnar, men de skulle i stället kosta

pengar, och dem finge staten bestå! Det finns emellertid en farligare väg för vilken man med rätta kan hysa farhågor, nämligen att de åt det allmänna gjorda tjänsterna kunde komma att belönas med, i stället för ordnar — *ämbeten!*

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

Herr **Hallén:** Herr talman! Det finns, herr talman, vissa situationer här i kammaren, då man kan känna sig ganska tveksam, huruvida det är lämpligt att taga till orda. Detta är händelsen icke minst vid sådana tillfällen, då man känner sig ganska förvissad om, att man tillhör en säker, segrande majoritet. Det är då egentligen aldrig lockande att vilja liksom begagna sig av en dylik situation. Det andra motivet, som ibland åtminstone borde kunna avhålla människor från att yttra sig, är att man stundom på något sätt kan få skenet av att vilja uppträda som moralens specielle väktare. Det har också sagts så många ord i denna fråga om den bättre moral, som man vill medverka till, att det kan motivera, om man är en smula rädd för att få ett fariseiskt skimmer över sig.

Jag vill först till min ärade kamrat och ämbetsbroder herr Pehrsson säga, att jag kan fullt instämma med honom däri, att naturligtvis utrotar man ingalunda fåfängan genom att taga bort den manifestation därav, som framträder genom ordensväsendet, och jag kan ytterligare stryka under hans ord genom att erinra om att fåfängan ser ut att vara lika mycket en politiskt neutral som en internationell och, höll jag på att säga, av evighetskaraktär utmärkt företeelse. Jag tänker exempelvis på den *kvinnliga* fåfängan, som yttrar sig bland annat i ett högmod beträffande klädedräkten — jag vill därmed icke på något sätt ha apostroferat våra kvinnliga kamrater i kammaren, som därvidlag alltid iakttagit ett måttfullt lagom. Men detta är i varje fall en art av fåfänga, som sannerligen inga politiska kraftkarlar lära kunna bemästra. Vi ha vidare en annan art av fåfänga, som ännu icke blivit i dag uppmärksammad men som väl förtjänar en liten minneskrans. Det är den *politiska* fåfängan, som verkligen växer ganska vilt såväl utom som inom riksdagen. Det finns en hel del gott folk, som äro oerhört känsliga för tidningspressens, referenternas, partivännernas eller trosfrändernas beröm. Det finns folk, som anlita självreklamen på ett alldeles utomordentligt sätt, som kunna ha hela sin offentliga ställning att tacka för att de så att säga ha satt den politiska fåfängan organisatoriskt i system. Det skulle nog kunna sägas åtskilligt gentemot olika håll om den saken. Det finnes kotterier, som arbeta för en slags inbördes framsparkning och självbeundran och som därvid räkna med fåfängan som en mycket viktig arbetshypotes i sina strävanden. Vi erinra oss vidare, hur Strindberg i ett arbete, jag tror det var Röda Rummet, talade om hur inom konsten och litteraturen just denna så att säga organiserade personliga fåfänga åstadkommer alldeles felaktiga uppfattningar hos allmänheten om vilka som äro de verkliga representanterna för nämnda konstarter. Och i detta sammanhang kan man också — det tror jag herr Pehrsson, och med rätta, var inne på — ägna en blygt generad, men dock minnesgärd åt den form av fåfänga, som vi ha i den odekorerade men i alla fall mycket förnämligt kungliga svenska avundsjukan, vilken är fåfängans rent negativa sida. Just den förunderliga känsla av olust och förstämning, då man hör någon kamrat berömmas, är en mycket mänsklig och ful svaghet, som förekommer i alla kretsar och läger. Och jag tror, att herr Pehrsson kan med mig vitsorda, att icke ens prästerskapet är fritt från denna benägenhet så till vida, som man på sina håll känner sig allt annat än strålande glad, när man hör en ämbetsbroder berömmas av människor. Men detta är tyvärr ett svenskt lyte, som skär igenom alla stånd, samhällsklasser, partier och åskådningar.

Så långt kan jag alltså instämma i det resonemang, som här förts om att fåfängan är ingenting att röra vid och att den kommer att bibehålla sig i alla tider. Jag tror också, att herr Pehrsson eller någon annan talare erinrade om, att fåfängan är politiskt fullständigt neutral; den blomstrar lika yppigt i gamla

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

autokratier och kejsardömen, som den säkerligen har ett tryggat hemvist under sovjetrepublikens stjärnor och under andra emblem i modern tid. Därför synes man också, när man yttrar sig i denna fråga, visligen böra akta sig för att framträda som en fariseisk renlevnadsman; snarare är det den botfärdige publikanens skepnad, som bättre passar oss allesamman.

Härom kunna vi alltså vara ense. Men jag skulle å andra sidan vilja säga till herr Pehrsson, att om det är så illa ställt, bör man icke lägga hyende under lasten och liksom anlita statens medverkan till att göra ifrågavarande mänskliga egenskaper så permanenta som möjligt.

Herr Pehrsson nämnde någonting om snusdosor, och dessa ha också spelat sin roll i detta sammanhang, ity att vi veta, att salig kung Fredrik I eller kanske det var Adolf Fredrik använde sig av briljanterade sådana för att bättra upp den ganska skamfilade konungamakt, för vilken han på sin tid var en s. k. representant. Detta befanns vara ett ganska dyrbart sätt, och så instiftades i stället ordnarna, som alltså tillkommo på 1740- eller 1750-talen, d. v. s. under perioder, som just icke höra till de mest lysande i fäderneslandets historia. Att ordnarna redan då användes i verkligt korrumperande syfte, känna vi nog allesammans till. Dock får man ge Adolf Fredrik och även Gustav III det erkännandet, att de dock hade en smula urskillning och vett, när det gällde att handskas med ordnarna, nämligen såtillvida, att det skedde en ganska stark ransonering vid utdelningarna. Det stadgades nämligen i statuterna, att det i fråga om vasaorden skulle (år 1771) finnas endast åtta kommendörer och 50 riddare. Hur många kommendörer vi nu ha, är jag inte säker på — jag tror att det är omkring 1,600. Och riddarna ha svällt ut från 50 till 7,855! Det är klart, att på detta sätt måste, enligt lagen om tillgång och efterfrågan, värdet av dylika utmärkelser ganska betydligt sjunka. Det samma gäller förresten nordstjärneorden. Där skulle också finnas endast 50 riddare, under det antalet nu uppgår till icke mindre än 4,506. Kunde man finna en Kungl. Maj:t, som konsekvent fullföljde principen om att ymnigt utströ ordnar, så kanske det vore möjligt att vinna motionärens syfte på en helt annan väg.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga, att vi böra vara ytterst försiktiga, när vi tala om de »högt förtjänta» ordensriddarna i detta land. Vore det verkligen så, att de på något sätt bildade en slags elit inom folket, så skulle det väl icke vara att på dem ställa alltför stora fordringar, om man begärde, att de löste ut sina ordensbrev. Såsom herrarna kanske erinra sig, beslöto vi härom året — förresten i anledning av en motion från den nuvarande försvarsministern — att det skulle obligatoriskt åligga ordensriddarna att lösa ut sina ordensbrev. Det var detta de nämligen icke gjorde. De voro visserligen tvungna att lösa ut själva ordnarna, om de ville hänga dem på sig, men utnämningsbreven med därav följande stämpelavgift aktade man sig för. Jag tycker det icke vittnar om några överdrivet ömma känslor gentemot nationen, att man söker krångla sig ifrån en så pass enkel ekonomisk kontribution.

Jag har då kommit på den tanken, att viktigare och värdefullare än att komma med egna små reflexioner vore att söka den vishet, som står att hämta hos gamla goda skrifter. Jag har därför tagit reda på den på sistone ur glömskan framkallade broschyr med titel »Ordenshumbugen» av redaktör Axel Svenson, som ingår som nr 4 i »Svenska folkets öreskrifter», på sin tid stående under ledning av, såsom vi alla känna till, förre envoyén doktor David Bergström, vilken nu i dag i första kammaren har fäst den färska lagern kring sin panna efter den segerrika kamp mot ordnarnas avskaffande, som han där utstått. Doktor Bergström har visserligen icke sitt namn på denna broschyr, men han har aldrig förnekat sitt andliga faderskap till densamma, och det kan kanske ha sitt intresse att se en smula på vad som där står. Jag tror, att därmed även kan ges en belysning av den egendomliga hållning, som det fri-

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

sinnade partiets förstakammarhalva lägger i dagen i denna fråga, då man tyckes ganska mangrant ha följt den gamle radikalen och rabulisten doktor Bergström i att svika sin tidigare övertygelse.

Broschyren inledes, herr talman, med några reflexioner om den oerhörda nyfikenhet, varmed ordensförläningar bruka följas. Detta är kanske icke fullt tidsenligt numera, ty på den punkten har väl läget något ändrat sig. Sedan börjar emellertid författaren tala om ordensväsendets »ursprung och ursprungliga syfte». Han framför därvid de gamla kända argumenten om att »ordensprydnaderna ha tillkommit för att tillfredsställa samma begär att styra ut sig med grannlåter, som hos negrer och indianer ger sig uttryck genom att de hänga på sig glänsande stenar, snäckor och fjädrar samt sticka in i öron och näsa färgade eller konstigt formade pinnar och nosringar». Han tillägger sedan, alltså väl med redaktörens fulla gillande: »Ordensstjärnorna och banden ha således sitt ursprung i skönhetssinnet.» Jag vill här skjuta in den lilla reflexionen, att det är kanske detta som gjort, att redaktören för skriftserien så småningom icke kunnat motstå frestelsen att skruda sig uti den ur skönhetssynpunkt verkligt effektfulla och praktrika »persiska lejon- och solorden», för att icke tala om andra ur rent yttre synpunkt ännu mera glänsande och vackra saker. Emellertid tillägger författaren oförsiktigt: »Men ledsamt nog betecknar ordensväsendet endast den utvecklingsgrad, nämnda sinne nått hos vildarna.» Detta är ord, som äro lika sanna som de äro sagda, men de göra en viss vemodig effekt, när man tänker på hur tiden förändrat en hel del människors uppfattning.

Vidare yttrar författaren några ord på sidan 6 om »gagnlösheten och obehövligheten av utmärkelsetecken» och framhåller med all rätt, att »det är mycket svårt att träffa på den verkliga förtjänsten, vadan utmärkelsetecken lika lätt tillfalla den ovärdige som den värdige» — ja lättare den förre än den senare. Och han tillägger: »Mänsklighetens *största* personligheter: sanningsoch frihetskämpar, upptäckare och uppfinnare ha nästan samtliga blivit utan hedersbevisning men i stället fått lida förföljelse, tortyr och plågsam död, medan ofta idioter, skurkar och tyranner höjts till skyarna.» Även dessa ord få sin grella och underbara belysning av vad som sedan kan ha hänt för en och annan.

Det har yttrats av några talare — och detsamma säges i den broschyr, som jag här har framför mig, att man borde egentligen vara glad å landets vägnar åt den godartade utveckling, som vi fått uppleva, och att alla farhågor för stegrad brottslighet borde kunna paralyseras eller motverkas av den omständigheten, att landet hyser inom sina gränser mellan 11,000 och 12,000 ordensprydda män, som alltså borde vara bärare av de mycket skärpta moraliska kvalifikationer, som statuterna omtala. I detta sammanhang, herr talman, kanske kunde det ha sitt intresse att erinra om vad som i denna broschyr säges om serafimerorden, som för ett allmänt betraktelsesätt just tett sig som den allra finaste och förnämligaste. Det heter, att den är stiftad »till belöning för snille, vitterhet, mandom och tapperhet» — och så långt är allt bra. Men det fordras dessutom, att vederbörande skall ha »generallöjtnants rang samt värdighet som kommendör av annan svensk orden». Härom yttrar författaren med allt fog: »Nog är detta en högst kuriös gradmätare på snille och vitterhet. Nog gör det på vanliga människor ett komiskt intryck att höra en viss knektgrad vara den merit, som fordras för medlemskap i en orden för snille och vitterhet. Då är det icke underligt, att man här påträffar många i snillets och vitterhetens värld okända namn.»

I ett annat kaptiel uppkastar författaren med en för den tiden karakteristisk terminologi frågan: »Vilka erhålla ordenslullull och vilka bli utan?» Därvid säger han några stränga ord icke minst om de ämbets- och tjänste-

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

män, som efter anciennitetens regler erhålla sina ordnar. Han menar, att det kan mycket väl hända, att en tjänsteman får denna merit, även om han är »en fullkomlig nolla, oduglig för alla andra offentliga uppdrag». Och så nämner han en annan grupp medborgare, som också utan någon förtjänst erhåller ordnar: »Antingen äga de stor förmögenhet, genom vilken ett förnuft av det allra enklaste slaget förstoras till snille och lärdom, eller bära de adliga namn, eller ha de gjort kungen någon personlig tjänst, för vilken vanliga drickspengar ej kunna ges, eller lägga de i dagen ett konservativt och folkfientligt handlingssätt. I synnerhet det sistnämnda tycks, särskilt på senaste tiden, ha varit ett slags rekommendation, i det rätt mången impopulär person blivit med ordenslullull från aller högsta ort tröstad över förlusten av medmänniskors aktning.» Man vet icke, herr talman, när man hör dessa ord, vad som kan ha inspirerat författaren eller kanske hans auktor och redaktör, om det varit några intuitiva känslor av hur det skulle kunna gå i framtiden eller om det endast varit en tankens fyllighet, som för tillfället berusat den som skapat dessa uttryck.

Det näst sista kapitlet är kanske inte värt att rekapitulera, då det onekligen har något förlegat över sig. Det talas där om den korruption, som ordensväsendet åstadkommer. och beskrivningen av hur en friherre B., som för kung Carl XV förklarade sig lätt kunna inom Stockholms stadsfullmäktige genomdriva en av kungen ivrigt önskad åtgärd, om blott friherren finge förfoga över ett antal ordenstecken, återges på ett sådant sätt, att händelsen på sin tid — detta skrevs år 1897 — nog kunde kontrolleras icke vara ren fantasteri och konstruktion.

Emellertid vill jag skynda mot slutet av broschyren och bara läsa upp ett par rader ur den avslutning, till vilken författaren kommer. Han säger på näst sista sidan: »Det första intryck en praktisk, med sunt förnuft och av konventionella konster icke förvillad människa erfar, då hon första gången ser en med ordnar behängd person, är intrycket av något löjligt och dumt, något påminnande om en zigenarhövdings stora silverknappar och i talrika skrikande färger utförda klädesplagg.» Och han tillägger i ett följande stycke: »Hur genomnarraktigt är det ej, att fullvuxna människor yvas och kråma sig över en värdelös metallbit samt stoltsera med titlar, som ingenting betyda.» Ja, det var just det! Redaktören för skriftserien bär dock själv numera sådana titlar, som man får erkänna ingenting betyda. Ty vad sägs, mina herrar, om så klangfulla titlar som den att vara riddare av den kinesiska »gyllene skördens orden» eller riddare och kommendör av den japanska »uppgående solens orden», för att icke förgäta den nyssnämnda »persiska sol- och lejonorden». Jag skall icke trötta med att återge de flammande slutord, med vilka broschyrförfattaren manar den stora allmänhetens oförvillade omdöme till kamp mot ordenshumbugen, utan jag skall i stället till det citerade för egen del foga några korta reflexioner.

Den kritik, som vi rikta mot ordensväsendet, får naturligtvis icke uppfattas såsom någon personlig kritik mot de ordensbehängda kamrater, som vi tilläventyrs ha här i kammaren. Jag tror nog, herr talman, att de flesta kunna vara ense om att större delen av de ordensprydda riksdagskamraterna ha — ur den ena eller andra synpunkten förstås — gjort sig förtjänta av sin orden; kanske det dock finnes en och annan, vars förklarande som riddare likväl måste räknas till den livets gåtfullhet, som här i tiden icke kommer att skingras. Men i stort sett vill man gärna tänka sig, att dessa ordensutnämningar varit ett befogat uttryck för samhälleligt välbehag med den ena eller andra rikdagsmannens gärning. Jag kan nämna en sådan sak som att, då en ärad och av mig högt uppskattad riksdagskamrat på älvsborgsbänken äger, som jag tror, någon stjärna av det ena eller andra slaget, jag är övertygad om att hans oegennyttiga nit-

älskan för det svenska jordbruket väl kan ha motiverat en sådan erkänsla. Men att vi som sagt å andra sidan inför en och annan ordensutdelning i övrigt står gåtfullt undrande, må icke förtänkas oss.

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

Det finns en synpunkt i detta sammanhang, som jag tror icke framförts, då betänkligheterna mot ordensväsendet angivits, nämligen den synliga, dekorativa naturen av detsamma. Man säger gentemot oss ibland: ni är så förskräckligt fantasilösa, ni har intet sinne för färgglädje och färgprakt! Detta är ett argument, som under vissa förhållanden kan vara alldeles riktigt, men det borde sättas in på helt andra fall, t. ex. när det gäller den manliga klädedräktens reformering, något som vi ju icke nu syssla med. Men just den omständigheten, att ordnarna skola i rent dekorativt och ostentativt syfte bäras utanpå klädedräkten, ger, tycker jag, anledning till synnerligen stor betänklighet. Först och främst måste i detta ligga en vädjan att ses och observeras; folk skall liksom förnimma, att här kommer en verkligt förtjänt man. Herr Engberg påpekade med fog, att människors tänkande måste komma att successivt påverkas, när t. ex. bland en flock odekorerade män kommer som en uppenbarelse från ovan en sådan guld- och silverglänsande person. Man måste i sådana fall tänka, att det är väl icke en ren sinkadus eller slump att han ser ut så som han gör — han måste skilja sig från mängden genom otaliga dygder, som de andra äro i avsaknad av. Eller man kan taga det motsatta fallet. Om det vid en verkligt förnäm och solenn högtidlighet, där både serafimerriddare och kommendörer förekomma ganska ymnigt, dyker upp en ensam vasariddare — får man då icke den förnimmelsen, att han är som en sparv i tranedansen, att han icke hunnit så långt, att det brister hos honom i energi eller framgångsrikt arbete på det sociala och ekonomiska livet, i motsats till vad som gällde för de andra? Nu kan någon invända, att detta är fel resonerat. Ja, det må så vara, men man påverkar i varje fall allmänhetens tänkande i den riktningen. Det verkar fördummande och till förryckande av ett normalt och riktigt betraktelsesätt, när man utdelar ordnar så som man gör. Det kan icke nekas till, att då man ser en verkligt dekorerad person, som ända ifrån halsgropen ned till mellangärdet är behängd med förgyllda och försilvrade tecken, man i första ögonblicket får förnimmelsen av att detta måste vara en man, som skiljer sig från övriga medborgare i allmänhet. Jag skulle i detta sammanhang vilja säga till min gode vän herr Pehrsson, att man i denna fråga borde besinna skriftens ord och varning att stöta i basun för sig. Det talas om fariséerna, som gjorde affär av sig själva och ropade ut sin välgörenhet och sina goda egenskaper i övrigt för världen. Det skall man icke göra; den högra handen skall icke veta vad den vänstra gör, heter det på ett ställe. Men just detta att visa sig inför offentligheten med låt oss säga sju eller åtta bevis på samhällets beröm över sina dygder är — ja, jag vet icke vad det är, men evangeliskt är det då rakt icke.

Det har vidare med allt fog sagts, att staten måste finna det ovärdigt att bereda sig kontanta inkomster genom att ockra på ordensfåfängan. Det har också erinrats om att många människor med en diskret antydan om ett ordensvederlag äro villiga att skänka staten donationer på det ena eller andra sättet. Man tycker nu på sina håll, att, när man ändå tager inkomster av både sprit, tobak o. s. v., det skulle vara dumt och opraktiskt att icke också göra sig en reveny av den nu nämnda mänskliga fåfängan. Men jag tycker verkligen, herr talman, att detta är att bagatellisera saken. Ty om man delar ut en orden, därför att t. ex. en verkschef eller en landshövding vet, att den eller den personen är just icke så mycket med men att han är beredd att skänka 100,000 kronor till den ena eller andra institutionen, om han får en orden, så betyder detta, att staten simulerar en slags högaktning för en människa, som man kanske i

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

sitt innersta icke hyser respektabla åsikter för. Att på detta sätt skaffa sig inkomster eller åtminstone förhindra utgifter för statskassan genom att kalkylera med dylika sämre känslor, tycker jag nästan är att gå på samma linje, som när i det gamla medeltida samhället staden gjorde sig inkomster av jungfru- eller skökohusen. I detta fall gällde det visserligen att skaffa sig direkta kontanta inkomster av den mänskliga lustan, men om man i stället förebygger utgifter genom att spekulera i den mänskliga inbilskheten och fåfängan, så är det ena moraliskt lika tarvligt som det andra.

Det sades under debatten i första kammaren några mycket riktiga ord om att man icke skall vara så hjärtnupet rädd för att våra ideella institutioner icke skulle kunna klara sig, utan att man hade ordnar att sticka till folk. Hur många människor är det icke, som på sin dödsbädd eller dessförinnan offra till det allmänna genom testamentariska bestämmelser eller annorledes, oerhört stora belopp! Och hur många är det icke nästan dagligen och stundligen, som giva stora gåvor och göra stora uppoffringar till kommunala, sociala och kulturella institutioner utan att ha den allra ringaste baktanke på att de skola belönas med dylikt glitter! Jag tycker det är att tänka dåligt och lågt om den ideella andan inom nationen, om man befarar, att sådana institutioner skola komma i en slags misär, ifall man icke ockrar på ordensväsendet.

Låt mig sedan, innan jag slutar, herr talman, säga ett litet ord om rädslan för att man icke kommer någon vart i det internationella umgänget, om man icke har ordnar att sticka till utlänningarna. Det citerades i första kammaren av en talare ett uttryck i någon högertidning om att, när vi nu faktiskt taget icke ha något försvar, man åtminstone icke bör förmena Kungl. Maj:t medel att genom ordensväsendet skaffa Sverige vänner i utlandet. Vad nu en sådan vänskap med utlandet beträffar, kan den kanske behöva synas något i sömmarna. Vi minnas från vår barndom, då vi läste allsköns äventyrsböcker, att man med lågt stående folk, såsom negrer och vildar, gjorde goda affärer med glaspärlor, tobak, brokiga tygstycken, knivar och annat sådant. Vad är det då som hindrar, att man för de folk och stater, som — med all aktning för dem i övrigt — stå på en ganska låg kulturnivå, har ett särskilt inrättat utmärkelsetecken som kunde kallas »Sveriges vänner i utlandet» eller något dylikt? Nu säger man, att utlänningarna sätta icke värde på sådant, som landets egna medborgare äro förbjudna att emottaga. Jag tänker dock, att människor, som tillhöra dessa folk och vilja ha ordnar, icke äro så kräsmagade, utan att det går ner både det ena och andra. Det beror förresten alldeles på med vad sorts folk man har att göra. Om vi t. ex. skulle vilja trygga marknaden för svenska tändstickor i negerrepubliken Liberia och för den skull behänga premiärministern där nere med ordensglitter både fram och bak, varför skulle man icke uppskatta detta? Och detsamma gäller för en del exotiska republiker à la Costa Negra: om man där vill hjälpa upp marknaden för låt oss säga svenskt knäckebröd eller kullager eller vad det nu må vara, så kan man ju gärna låta en strimma av den kungliga nådens sol falla på vederbörande konsuls bröst. Man kan nu tänka sig den invändningen, att så lära icke representanter för verkliga kulturstater resonera, och detta är mycket riktigt. Men jag vill då tillika framhålla, att inom den kultursfär, till vilken vi och de övriga nordiska folken höra, man helt visst icke uppskattat ordensväsendets internationella betydelse så värst högt. Jag tager som exempel härvidlag läget för de svenska lantbrukare och bönder, som vilja med sina exportslakterier och andra exportfirmor arbeta sig in på den engelska och övriga länders marknader för smör och fläsk och som särskilt i år uttrycka sina bekymmer över svårigheterna att vinna avsättning. Vi förstå då, att skall svensk export och svenskt näringsliv överhuvud kunna göra några vinster på utländsk marknad, får den striden kämpas ut med helt andra vapen än det här är fråga om. Då duger det minsann icke att stiga

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

i land med några kappsäckar rågade med ordensglitter, ty det svenska smöret eller fläsket får icke bättre marknad för den skull. Kampen för svenskt näringsliv måste fastmera, som jag sade, föras på en helt annan linje, när det gäller verkliga kulturfolk. Jag tror därför, att respekten för ordnarnas internationella nytta icke bör tillmätas alltför stor betydelse i detta fall.

Jag skall sluta med en erinran om vad även herr Fabian Månsson berörde, nämligen det blinda godtycke, som är satt i system vid förlänandet av ifrågavarande utmärkelsetecken. Jag tillåter mig i detta sammanhang göra en liten jämförelse. I dag försiggår ett viktigt kommunalt val här i huvudstaden, och man kan låta huvudstadens olika invånare från de olika stadsdelarna liksom passera revy för sin inre syn. Nu veta vi, att icke minst på det förnämliga Östermalm skulle vi i skarorna kunna titt och tätt upptäcka människor, på vilkas bröst och bringor det lyser av erkännanden från statens sida i form av ordnar, under det att däremot de fattiga människorna från Söders höjder och Kungsholmens verkstäder skulle mangrant och undantagslöst framträda odekorerade. Ingen vågar därav draga den slutsatsen, att det är de där rikare och mera välsituerade, som äro de förnämligaste, under det att de andras gärningar äro mindre betydande. Men just där komma vi fram till hela detta olycksaliga godtycke, som ligger till grund för ordensförläningarna. En fattig småbonde eller en fattig torpare som har slitit ett helt liv för sig och de sina, som brutit sten och dikat ut myrar och kanske, där han nu bor, föder ett par tre kreatur, medan där i hans ungdom icke fanns mer än ett knappt kofoder, den faller det ingen in att dubba till konungslig riddare, lika litet som en arbetare, som lämpar kol vid Värtan eller hugger timmer i våra skogar eller arbetar t. ex. på en verkstad och som en vacker dag, när han är utsliten, icke äger annat äreminne än valkiga nävar och en nedbruten kropp. Vem tänker på att pryda hans enkla helgdagsrock med en förgylld bleckbit, till tecken på samhällets välbehag med hans gärning? Tänk på alla de otaliga mödrar som fostrat en stor barnskara under stora försakelser och med den skönaste pliktuppfyllelse! Dens gärning, vilken personligen fostrat en ny generation, är väl ändå av icke mindre samhällelig betydelse än en byråchefs, som för anciennitetens skull får Nordstjärnan, eller en donerande grosshandlares? Det är ingen, som ifrågasätter annat, men vem skulle vilja sätta en kraschan på gamla mors bröst, när hennes livsverk lider mot sitt slut?

Nej, herr talman, samhället kan aldrig ge sitt verkliga, synliga tack till dem, som verkligen förtjänat det. Det blir alltid i blindo, på ett godtyckligt och därför orättfärdigt sätt och därför vågar jag tro, mina damer och herrar, att vi i dag i sällsport hög grad tala å de enkla och trofast arbetande hemmens vägnar, då vi säga: *bort med allt detta gyckel!*

Herr **Forssell:** Jag måste tillstå, att jag varken haft tid, lust eller intresse för att i den omfattning, den siste ärade talaren gjorde, från mina utgångspunkter bygga upp en ordensväsendets filosofi. Säkert torde vara, att själavården nere i Bengtsfors måtte lämna många lediga timmar, vilka giva denne själavårdens utövare tillfälle till betraktelser, som spinna icke bara över själslivets hemlighetsfulla rymder utan även över tändsticksexporten till Liberia, fläskexporten till England och för övrigt litet av varje.

Herr Hallén har sannerligen meriterat sig för en syssla av en ganska egendomlig beskaffenhet. Nog ha vi alla hört talas om ordensbiskopar och ordenskaplaner men en särskild kaplansyssla för de refuserade, för dem, som icke fått vara med, ha vi ännu icke hört talas om. Den sysslan synes passa utmärkt för herr Hallén. — Jag måste, skämt åsido, mina herrar, inlägga en gensaga mot herr Halléns polemiska framträdande. Det är knappt lämpligt, isynnerhet för en person i den ställning, som herr Hallén har såsom en kyrkans

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

tjänare, att smutskasta död mans minne, såsom han gjorde, när han framdrog en obevisad historia om en framstående politiker, nu avliden, som skulle ha yttrat något om möjligheten att muta stadsfullmäktige i Stockholm. Det finnes intet som helst belägg för den historien. Det kan vara en gjord historia ingenting annat, och det förvånar mig i högsta grad, att en person, som kan gå och räkna sig som kristen, tillåter sig på det sättet framträda i sin polemik.

Herr Hallén inlät sig även på ett långt själavårdande kapitel om herr David Bergström. Jag måste säga, att det icke är förvånande, om den uppfattning av debatternas högre nivå i första kammaren, som man esomoftast möter bland allmänheten, skulle ytterligare stadga sig, då man nu får veta, att det under den tre timmar långa debatten i första kammaren i denna fråga — trots att herr Bergström själv var där närvarande — icke fanns någon, som ville draga fram en viss skrift, som han redigerat för 30 år sedan. Det har varit en talare i andra kammaren förbehållet att visa den osmaken och sänka debattens nivå på det sätt, som herr Hallén här gjort sig skyldig till.

Ja, herr talman, det berättas en historia om gamle Hjalmar Branting, att han efter en votering i första kammaren lär till en god vän ha sagt — det var i en fråga, där han intresserade sig för en viss utgång av ärendet, som sagda kammare understödde — »gudskelov för första kammaren!» Jag vet icke, vad Hjalmar Branting skulle ha sagt i den nuvarande situationen, och det vågar jag ej heller inlåta mig i någon gissning om, men nog finns det ett och annat, som skulle kunna indicera en gissning. Här talade herr Engberg om att det nuvarande antalet innehavare av svenska riddarordnar var uppe i något över 10,000. Jag skall bedja att få till herrarnas vägledning en liten smula upplösa den där ekvationen, och tala om litet, hur det har ställt sig med ordensutdelandet under ett antal år. Jag har skaffat mig siffror från 1910, som var det sista året, den Lindmanska regeringen satt hela året. (1911 kom ju en liberal regim under senare delen av året.) Under år 1910, då som sagt en högerregering satt vid styret hela året, utdelades svenska ordnar till svenskar till ett antal av 347. Gå vi sedan till året 1919, d. v. s. ett år, då den Edénska blockregeringen satt, skola vi finna, att antalet till svenska medborgare utdelade ordnar vuxit från 347 till 564. Gå vi så till Brantings regeringstid, och tar året 1922, så befinnes det, att Brantingska regeringen utdelade 914 ordensdekorationer till svenskar, och se vi slutligen på året 1926, då herr Sandler och herr Ekman repartiserade makten — ena halvåret herr Sandler och andra halvåret herr Ekman — är antalet ordnar till svenska medborgare uppe i en siffra av 1,033. Alltså kurvan är: 347 Lindman, 564 Edén, 914 Branting och 1,033 Sandler-Ekman. Det är ju en alldeles påfallande stegring i utdelandet av ordnar under ordenshatarnas regim! Man måste ju i alla fall utgå ifrån, att dessa män, som sutto, respektive sitta i demokratiska regeringar, utdelat ordnar i tanke att därmed *gagna*. Man måste av detta sakförhållande draga den slutsatsen, att demokratien vid makten ser på ett helt annat sätt på ordensproblemet, än den demokrati, som talar i riksdagens kamrar, och jag måste för min del säga, att jag tillmäter ett sådant sakförhållande en ganska stor vikt. Det visar sig, att personer, vilkas principiella ställning är inriktad så, att de äro motståndare eller åtminstone starka kritiker av ordensväsendet, när de väl komma till maktens utövning finna, att det är nyttigt för land och folk att ordensapparaten kommer till användning. Jag vågar nämligen, som sagt, i alla fall förutsätta, att dessa departementschefer icke ha inlåtit sig på någonting, som de anse skadligt och vidrigt. Det är ju också värt att lägga märke till vad departementschefer, när de kommit till orda i denna fråga, yttrat. Jag tänker särskilt på en artikel av förre försvarsministern Hansson, som jag läste för någon vecka sedan i »Ny Tid». I denna

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

artikel vittnade herr Hansson om att han för sin del, då han satt som departementschef, manligen stod emot alla försök att obehörigen utnyttja ordensväsendet. Det är ju naturligt, att ordnarna kunna bli föremål för obehöriga aspirationer — där åtelen är, dit samlas ock gamarna! — och att en departementschef kan bli tvungen att ingripa härvidlag. Herr Hansson kan emellertid intyga, att han stått emot dylika aspirationer. Och jag är övertygad om att varenda departementschef, som tillfrågas om sin ställning till ordensväsendet, skall bedyra, att *han* åtminstone icke gjort sig skyldig till något, som är vidrigt vare sig ur moralisk eller politisk synpunkt. På det viset kommer man dock till slut fram till den uppfattningen att även om ordnar äro en vara på fåfängans marknad, även om moralister kunna stiga upp och slå sig för sitt bröst och visa, hur utomordentligt farliga för människors andliga hälsa dessa tingestar kunna vara, så får man dock, när det kommer till kritan, taga människan, sådan hon är, och söka att begagna även hennes kanske mindre upphöjda sidor till förmån för det allmänna bästa. Jag tror, att, om man ser saken på det sättet, kommer atmosfären omkring frågan om ordensväsendet att få en betydligt svalare temperatur. Det är ju alldeles självfallet, att den, som uppträder och skall säga några ord till förmån för ordensväsendet, har en mycket tacksammare ställning än den, som framträder med puritanismens och den stränga pliktetikens grundsatser på sina läppar. Men trots den svårigheten får man ju ändock försöka taga saker och ting praktiskt, sådana de äro, med hänsyn till människans natur, sådan densamma har visat sig i historien. Man får ju komma ihåg, att ordensväsendet, sådant som staten organiserat det, från början är en ganska demokratisk inrättning. Det var med dessa ordnar ungefär som med akademierna, att det var regeringarnas syfte, att kunna sätta en dekoration på personer, vilka icke i det gamla adelssamhällets tid genom börd, ämbetsställning eller stor förmögenhet hade någon mera framstående ställning, men som voro personer, vilka arbetade som författare eller som förtjänta tjänstemän i icke så framskjutna grader etc. Det var meningen att kunna ge dem en dekoration, så att de i det sociala livet komme att framstå såsom något så när jämställda med de potentater, som av de anledningar, som jag nyss nämnde, hade en särskilt gynnad ställning. Detta är ordensväsendets tanke från början, såvitt jag fattat saken rätt, och det kan ju icke vara något annat än relativt goda saker att säga om en sådan tendens. Måhända kan man våga säga, att, där ordensväsendet rätt handhaves, där kan det till äventyrs ännu i dag i begränsad skala fylla en uppgift i denna stil.

Nu, herr talman, har det ju från flera håll vittnats, att missbruk förekommit av ordensväsendet. Man har talat om ordenshandel o. s. v., och jag hörde vid ett tillfälle någon, som viskade något om en parallell till vissa utländska ordensskandaler. Men det där är ju naturligtvis en oerhörd överdrift. Med ordensskandalerna utomlands menar man ju affärer, där tjänstemän betingat sig personliga provisioner för att med tillhjälp av sitt inflytande skaffa sina klienter ordnar. Den ordenshandel, man talar om i Sverige, avser en handel av helt annat slag, nämligen en »handel», som går ut på att åt institutioner, vetenskapliga samfund eller företag med samhällsgagnande syften, skaffa bidrag från personer, som önska hugnas med nådevedermälen. Det är ju en kommers av helt annat slag än den där handeln, som slutar med provisioner åt inflytelserika ämbetsmän. — I alla fall lära nu emellertid missbruk ha förekommit. Jag är icke så inne i dessa förhållanden, att jag av egen erfarenhet kan nämna några exempel, men jag nödgas ju sätta tro till vittnesgilla mäns omdöme. Att missbruk förekommit är ju kanske inte så förvånande, om man betänker, vilken oerhörd ansvällning ordensutdelandet fått under den senaste tiden. Det må därför vara sant, att det kan finnas ogräs bland vetet, men den

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

omständigheten, att missbruk förekommit, innebär väl intet tillräckligt skäl att avskaffa en institution, som enligt vad erfarenheten under en längre tidsperiod visat, har ett visst berättigande.

Herr talman, mina herrar, skulle vi icke kunna enas om att den debatt, som här i dag förts i kamrarna, må stå som ett momento för de maktägande. Må de maktägande se till, att restriktioner införas vid upprättandet av förslag till utdelning av ordnar. Om det sedan skulle visa sig, att trots denna debatt, trots denna opinionsyttring, oemotsagda uppgifter alltfort kunna lämnas om missbruk, då kan det bli på tiden, att taga upp denna fråga på nytt. Låt detta vara en första varning för vederbörande. Men jag tror, man går vida över det sansade måttet, om man tar till storklubban, och jag vill erinra vänstermajoriteten i denna kammare om att reprimanden går ut över herrarnas egna förtroendemän under ett stort antal år ända sedan 1917.

Det är, herr talman, på dessa grunder, jag ber att få yrka bifall till reservationen och avslag å konstitutionsutskottets hemställan och å motionen.

Herr förste vice talmannen **Hamilton:** Herr talman! Den fråga som här föreligger till behandling synes mig icke vara av sådan betydelse, att kammaren skulle behöva använda den ena timmen efter den andra för att debattera densamma. Den är obetydlig. Visserligen är sant, att ordnars utdelande befordrar fåfängan och kan vara till skada för karaktären hos en del enfaldigt folk, men icke värdesätter någon i våra dagar en person efter antalet och beskaffenheten av de ordnar, som han bär. Åtminstone skulle jag bli mindre belåten, om man bedömde mitt livsverk efter de ordnar, som mig tilldelats, trots att dessa ordnar, efter vad man påstår, äro rätt så fina.

Ordensväsendet har överlevat sin tid, det är en reminiscens från en forntid, då människorna hade en helt annan åskådning, än vi ha nu. Därför att ordensväsendet överlevt sin tid, bör det också avskaffas. Jag skulle för min del önska, att majoriteten i denna kammare i dag bleve så stor, att dess uttalade mening kunde öva ett tryck på den nu sittande regeringen, så att regeringen, trots att första kammaren har en annan uppfattning, framlade ett förslag, som ginge ut på att ordensväsendet, denna forntida kvarleva, avskaffas. Och jag antar, att åtminstone vänstern i denna kammare — ja, jag vädjar även till högern — har en öppen blick på nutidens spörsmål och en öppen blick för att det, som folk nu för tiden värdesätter människor efter, det är deras arbete, vare sig detta arbete försiggår nere i de djupa leden eller uppe på de s. k. höga samhällstopparna. Efter vad en människa utfört i livet, skall man värdesätta henne, och det gör folk också nu för tiden, utan att den person, varom är fråga, behöver prydas av en stjärna på bröstet. De olika regeringarna ha här klandrats för att hava utdelat ordnar. Ja, varje regering har bara gjort samma sak som den näst föregående gjort. Jag vet för övrigt knappast, om regeringarna fatta beslut i dessa spörsmål, utan den beslutande makten ligger nog i en annans hand.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid längre. Jag ber att för min del få yrka bifall till utskottets förslag, och jag hoppas, att detta förslag måtte uppbäras av en stor majoritet i kammaren.

Herr **Månsson** i Furuvik: Jag ber om ursäkt att jag besvärar kammaren ännu en gång, det gäller bara en replik till herr Pehrsson.

Jag vill bara fastslå, att i den allmänna rösträttens kammare har icke en enda av anhängarna av ordensväsendet kunnat komma upp och förklara eller bara ge en ansats till förklaring, varför icke en småbonde, en dikesarbetare, en odlare, som gjort ett förstklassigt dagsverke, eller en fiskare skall komma

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

i åtanke vid utdelning av ordnar. Detta vittnar, säger jag, med andra ord om den, såsom också herr förste vice talmannen här framhållit, otroliga efterblivenheten hos hela detta system och omöjligheten att inpassa det i den nuvarande samhällsordningen.

Jag må verkligen fråga herr Forssell, om det allmänna bästa tjänas av att man i dess tjänst utnyttjar den mänskliga fåfängan och alltså ger någon grosshandlare, direktör eller tjänsteman någon orden. Varför icke då på långt viktigare samhällsområden, när det gäller att skapa bra bondpigor, bonddrängar och småbönder, utnyttja den mänskliga fåfängan, där det verkligen kunde resultera i något praktiskt och nyttigt, jag frågar varför?

För övrigt är det ganska märkligt att herr Pehrsson kommer och föreslår att denne fiskare skulle ha *medalj* för sina räddningsbragder. Varför skall han icke ha Svärdsorden? Den är ju till för att premiera tapperheten — ja, som någon anmärker, den kanske bara är till för att vara en belöning när man slår ihjäl folk och icke när man räddar folk. Det är ju överhuvud kränkande för en man, som är en ärekär man, att man vågar komma och säga till honom: ja, Svärdsorden eller Vasaorden kan du ej få, men en medalj skall du få? Varför en medalj? Jo, därför att den användes för folk som gagnar samhället genom sitt arbete.

För övrigt är jag förvånad över herr Pehrssons iver att försvara denna sak. Det är, som om någon tänkte att taga Betlehemsstjärnan från honom. Det heter om herdarna en gång, att när de sågo stjärnan voro de ganska glada. Men det var inte Vasastjärnan, det var en annan stjärna det.

Herr **Mosesson:** Herr talman! Om det märkliga skulle inträffa, att någon gång en förfrågan skulle göras hos min ringhet, huruvida jag skulle vilja taga emot ett sådant här utmärkelsetecken, så ber jag att få säga, att jag skulle omedelbart och bestämt anhålla att få slippa, och jag skulle kunna tillägga att ännu högre skulle jag skatta, om vederbörande ville förskona mig från att avböja av det skäl, att de trodde att jag skattade ett inre värde så högt, att detta icke behövde någon form av erkännande utifrån.

Sedan detta är sagt, kanske herrarna komma att chockeras, då jag meddelar att jag kommer att rösta för reservationen i det läge vari frågan nu ligger. Och varför det? Lika litet som det bevisar någon dygd hos mig eller någon annan att avböja en orden, lika litet kan jag göra gällande att det är fåfänga hos dem som ha en annan uppfattning i detta avseende. Jag menar således att moraliska synpunkter böra hållas fjärran från denna diskussion, i annat fall fruktar jag att man gör orätt. Här komma vissa herrar, som mottagit utmärkelsetecken, att rösta för utskottets förslag och andra komma att rösta för reservationen, och jag menar, att vi väl i detta avseende icke böra uppdelas i personer som hylla fåfängan och i personer som vilja bekämpa fåfängan. Vad är det — jag kommer till en fråga som, såvitt jag själv följt debatten, icke har fått belysning eller svar — vad är det för *principiell* skillnad emellan olika slag av offentliga utmärkelsetecken? Vad är det för principiell skillnad mellan olika slag av medaljer? Om någon av Kungl. Maj:t förlänas en medalj och en annan person förlänas patriotiska sällskapets medalj (kanske min aktade vän Hallén kommer att såsom präst i kyrkan framkalla gamla trotjänare och överlämna sådana utmärkelsetecken till dessa) vad är det för skillnad mellan innehavaren av ett offentligt utmärkelsetecken och innehavaren av ett annat, eller vad det är för principiell skillnad mellan att bära en guldmedalj som Konungen ger och Vasaorden eller ett annat tecken? Skillnaden på tecken är, som herrarna veta, egentligen endast fråga om vilken klass en station, telegrafstation, järnvägsstation eller tullkammare, som vederbörande tjänsteman, som får tecknet, förestått, det är det som blir det bestämmande.

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

Skola vi i fråga om utmärkelsetecken göra någonting, då menar jag att det skall vara konsekvens däri. Man bör icke göra gällande att den, som nu här kommer att rösta mot motionen, för den skull håller på ordensväsendet. Men jag menar att riksdagen bör i alla fall, innan den vidtager några åtgärder, följa bestämda principer. Och jag kan icke förstå den princip, som hävdar den uppfattningen att en medalj är något ärofullt, som vi böra ha kvar, men en orden är något mindrevärdigt, är lullull som bör avskaffas. Är det någon — jag har icke hört det — som vill gå in för det resonemanget att den person, som offrat sig för det allmänna, t. ex. det kommunala, offrat tid och kraft o. s. v., blir på något sätt deklasserad om han tar emot och bär ett sådant utmärkelsetecken? Det må vara vars och ens privatsak om han vill emottaga det eller avstå därifrån. Men jag kan ej göra gällande annat, än att den som tager emot och bär det han har rättighet att göra det och göra det med heder.

Jag vill sluta med att säga, att jag skulle gärna sett att min vän Hallén lagt sitt anförande i vissa stycken annorlunda, än vad han gjorde. Och jag vill också säga det, att om en person en gång hävdat en viss uppfattning i denna sak och sedan under årens lopp ändrat denna uppfattning, så är det icke nödvändigt eller rätt att försöka klassificera honom såsom en person som sjunkit; det finns personer, vilka på områden som jag anser vara värdefullare och viktigare än detta område, ändrat uppfattning med åren och ändå icke böra för den skull komma under något klander.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Eftersom jag nu fick ordet på detta oväntade sätt, då den uppropade siste anmälde talaren var frånvarande, så vill jag endast be att få vända mig till den ärade talaren på gävleborgsbänken — jag vet icke om han är här närvarande nu — som talade så stora ord om att det varit lämpligast och bäst om denne livräddare fått Vasaorden, men att det ej kunde komma i fråga. Jag vill bara erinra om en liten historia. Det är nämligen så, att en medalj för berömliga gärningar övergår i värde både Vasaorden och Nordstjärnan, och den bär även en kommendör med glädje. Den gamle kung Oscar hade vid ett tillfälle genom en manlig bragd fått en sådan utmärkelse, och vid sidan av alla sina kraschaner bar han den lilla guldmedaljen ständigt såsom den som var honom kärast. Detta enligt vad som på den tiden var allmänt bekant. Så att då herr Månsson till följd av ringaktning för denna medalj icke syntes vilja göra något för att skaffa denne livräddare något offentligt erkännande, så måtte det ha berott på att han icke kände valören av detta utmärkelsetecken.

Jag har bara velat göra denna erinran om denna lilla episod i ordensväsendets historia.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet av herr Forssell, då han pekade på att under de socialdemokratiska regeringarna hade många ordensförläningar ägt rum. Herr Forssell ville uttolka detta på det sättet, att när socialdemokraterna eller andra motståndare till ordensväsendet sutto vid styret, så bjöd dem deras praktiska sinne att taga även ordenssystemet i sin tjänst.

Jag skall icke fästa något avseende vid sättet att göra statistik; alla uppmärksammade säkerligen att bl. a. den Tryggerska regeringen utelämnades i den förteckning, som här upplästes. Jag vill endast göra den anmärkningen, att det icke är alldeles säkert att de siffror, som anfördes beträffande antalet ordensförläningar under en viss regering, äro samma siffror som skulle utvisa

vilket antal ordensförläningar, som denna regerings medlemmar ha tillstyrkt. Det är ju nämligen på det sättet, att ordnar utdelas utan att förslag går genom chefen för ett regeringsdepartement. Jag vet speciellt ett fall då en, som var föreslagen hos ett av departementen, blev struken på departementschefens förslag, men ändå, när ordensregnet kom, fick precis den orden han hade önskat sig. Det var en i ordensväsendets mysterier mycket bevandrad man, och när han icke kom fram på den första vägen, så visste han att det fanns andra vägar. Det är därför mycket antagligt, att de siffror, som anförts rörande ordensförläningarna under ett visst år, innehålla rätt betydande antal sådana, som icke blivit föreslagna genom regeringen.

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

Men jag vill fästa uppmärksamheten också på en annan sak. Utav dessa som erhålla ordensförläningar är det ett mycket betydande antal ämbetsmän — någon har sagt att de uppgå till $^{9}/_{10}$ av samtliga ordensförläningar. Denna ordensförläning till ämbetsmän betraktas av ämbetsmännen ungefär som en befordran: man räknar efter på tjänsteåren, när man skall ha en viss orden; får en ämbetsman icke denna orden, så uppfattar han det själv, och även andra uppfatta det på samma sätt, som om han misskött sig i tjänsten. Uteblivandet av en orden anses vara en prickning av honom i hans ämbete. Det är uppenbart att en regering icke vill använda de möjligheter, som kanske stå den till buds till en minskning av ordensförläningarna, på det sättet, att oförvitliga och dugande ämbetsmän skulle i den soicala miljö där de leva anses prickade av den sittande regeringen, som om de icke hade skött sina ämbeten. Detta är en förklaring. Jag kan däremot bestämt säga att i de socialdemokratiska regeringarna har man aldrig varit av den uppfattningen, att ordensväsendet är en praktisk tillgång, som även en socialdemokratisk regering måste använda sig av. Det har säkerligen försiggått en utveckling hos de flesta som ha suttit i socialdemokratiska regeringar utav samma slag som hos mig. Jag kom till departementchefsposten ganska ointresserad av frågan om ordensväsendet, med den uppfattningen att det ändå var en struntsak, som man icke behövde bråka så mycket om, men under den tid då jag nödgades taga befattning med saken — jag ville undvika det, men det var överhuvud taget ej möjligt — kom jag alltmer till den bestämda uppfattningen, att ordensväsendet är ett samhällsont, som bör snarast möjligt avskaffas. De erfarenheter jag gjorde, i den mån jag nödgades taga befattning med detta system, övertygade mig om att detta medför en förgiftning inom samhället, icke bara på det sättet att det uppehåller en klasskillnad, som egentligen icke har några andra grunder än födsel och penningtillgång, utan även så till vida att det alstrar en fåfänga som fördärvar även annars sunt folk. Jag har varit med om, när annars mycket allvarliga män ha börjat utveckla en nervositet i närheten av ordensregnet, som kommit mig att fråga, om det verkligen var karlar man hade att göra med, eller om de tillhörde den andra delen av människosläktet, den som lättare gripes av fåfängan.

Det kan icke vara nyttigt att ett sådant system upprätthålles. Men det bör icke bli på det sättet, att principerna för ordensförläningarna skifta med regeringarna. Ordensväsendet bör avskaffas som system. Och jag vill uttala samma förhoppning som förste vice talmannen, att andra kammaren måtte med mycket stor majoritet reagera mot detta system. Jag vet väl att det finns människor, som tidigare ha med förakt tittat på ståten och grannlåten, vilka nu finna det löjligt att göra väsen av det där. Dessa, som nu överlägset se ner på sin ungdoms förvillelse och på oss, som fullfölja strävandet, ha i regeln själva dragits in i systemet. De ha fått sina ordnar och ståta med grannlåten. Det är ofta först i det ögonblicket som de lämnat de gamla idéerna på vänsterkanten om systemets fördärvlighet. Jag ser i en sådan utveckling ännu ett bevis

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

på att ordensväsendet har en förmåga att fördärva moralen, som man icke skall underskatta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som avser att vi framdeles skola slippa detta system.

Herr **Carlsson-Frosterud:** Herr talman! Jag har icke begärt ordet i syfte att yttra mig i själva sakfrågan, utan har föranletts därtill av ett yttrande av herr Forssell. Han riktade först en skarp kritik mot herr Halléns sätt att omnämna död persons handlingar — jag åhörde icke själv yttrandet, så jag kan icke för min del fälla något omdöme om den saken. Men i samma andetag kom herr Forssell här fram med Hjalmar Branting och ett yttrande som han vid ett tillfälle fällde angående första kammaren. Då jag själv var personligen närvarande och hörde när detta yttrande fälldes, så har jag icke kunnat uraktlåta att påpeka hur därmed förhöll sig. Jag anser det nämligen icke, efter den erfarenhet som jag har av ett mer än 25-årigt personligt samarbete med den av oss alla vördade Hjalmar Branting, vara tillåtligt att ett sådant där skämtsamt ironiskt yttrande som han då fällde bör eller kan tagas till intäkt till förmån för den fråga vi diskutera här i dag.

Det förhöll sig nämligen så — jag reserverar mig för minnesfel beträffande årtalet, men jag tror det var 1907 — att här i kammaren av herr Jonsson i Hökhult hade väckts en motion med yrkande om allmänt rusdrycksförbud. Då denna fråga behandlades i andra kammaren, utföll voteringen på det sättet, att det avlämnades 96 röster såväl för som mot bifall av motionen, och det var den förseglade sedeln som fällde utslaget till förmån för förbudet. Men samtidigt förhöll det sig så, att ett par tre av kammarens ledamöter av någon anledning försummat deltaga i voteringen, och dessa hade, ifall de deltagit i voteringen, röstat emot motionen, och följaktligen hade det då blivit en annan majoritet. Men då hade första kammaren tidigare behandlat den frågan och avslagit motionen, och när Branting hörde detta resultat här i andra kammaren — på den tiden hade man icke så varm uppfattning av att så mycket gott kom från den dåvarande första kammaren — så fällde Branting det yttrandet: gu'ske lov att vi ha första kammaren. Och däri låg naturligtvis en skämtsam ironi just på grund av att han var motståndare till rusdrycksförbudet, det stack han aldrig under stol med, det var veterligt för alla i vårt land.

Men då man tagit fram detta yttrande som ett bevis för att om Branting nu kunde säga sitt ord, så skulle han ha använt samma uttryck om det beslut som första kammaren i dag fattat i denna fråga, så har jag velat uttala min protest häremot. Och jag har velat lämna denna upplysning till såväl herr Forssell som varje annan som möjligen skulle vilja använda detta skämtsamma slagord i kommande tider; jag var som sagt själv åhörare till detta yttrande, och jag känner mig således kompetent att lämna denna upplysning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pehrsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen meddelade, att herr Hallén jämte 22 av kammarens ledamöter framställt skriftlig begäran om voteringens verkställande medelst namnupprop, vadan, sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, omröstning medelst namnupprop nu omedelbart företogs. Därvid avgåvos 115 ja och 61 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages:

	Ja	Nej	Avstår
Herr Förste Vice Talmannen	1		
» Andre Vice Talmannen		1	
Stockholms stad.			
Herr Lindman			
» Löfgren i Stockholm			
» Hagman	1		
» Eriksson i Stockholm	1		
» Hansson i Stockholm	1		
» Nylander			
» Johanson i Stockholm			
» Holmström i Stockholm	1		
Fru Östlund	1		
Fröken Wellin			
Herr Forssell		1	
» Carlsson i Stockholm	1		
» Holmdahl		1	
» Järte		1	
Fru Wessman	1		
Stockholms län.			
Herr Söderberg	1		
» Karlsson i Vätö	1		
» Andersson i Igelboda	1		
» Andersson i Tungelsta	1		
» Bernström		1	
» Christenson i Södertälje		1	
» Laurin		1	
» Mosesson		1	
» Ahl	1		
Fru Ekberg	1		

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Uppsala län.			
Herr Borg	1		
» Sjölander	1		
» Olsson i Golvvasta		1	
» Björnberg	1		
» Andrén		1	
Södermanlands län.			
Herr Johansson i Uppmälby	1		
» Olsson i Ramsta	1		
» Schill			
» Laurén		1	
» Andersson i Katrineholm			
» Jonsson	1		
» Lundkvist	1		
Östergötlands län.			
Herr af Ekenstam		1	
» Pettersson i Bjälbo		1	
» Sjögren	1		
» Johansson i Arkösund	1		
» Westman	1		
» Karlsson i Vadstena	1		
» Olsson i Rimforsa	1		
» Björkman			
» Ericson i Boxholm	1		
» Ward	1		
» Holmberg	1		
» Anderson i Linköping	1		
Jönköpings län.			
Herr Johanson i Huskvarna		1	
» Hamrin			
» Carlström			
» Fast	1		
» Petersson i Broaryd	1		
» Svensson i Högsjöhult			
» Lilliecreutz		1	
» Andersson i Löbbo	1		
» Göranson		1	
Kronobergs län.			
Herr Magnusson i Tumhult		1	
» Olsson i Blädinge			1
» Svensson i Betingetorp		1	
» Leo	1		
» Blomquist			
» Svensson i Grönvik	1		

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Kalmar län.			
Herr Magnusson i Kalmar	1		
» Olsson i Kalmar		1	
» Werner	1		
» Gustafson i Vimmerby			
» Johansson i Krogstorp			
» Wagnsson			
» Olsson i Högby			
» Heiding			
» Wirsell			
Gotlands län.			
Herr Gardell i Gans		1	
» Svedman			1
» Gardell i Stenstu		1	
Blekinge län.			
Herr Jönsson i Boa		1	
» Törnkvist i Karlskrona	1		
» Kloo	1		
» Jeppsson	1		
» Holmgren			
» Adler			1
Kristianstads län.			
Herr Bengtsson i Norup			
» Borggren			
» Persson i Fritorp		1	
» Björklund	1		
» Björk	1		
» Isacsson	1		
» Hammarlund	1		
Malmö m. fl. städer.			
Herr Rydén			
» Winkler		1	
» Lovén	1		
» Jensen			
» Engberg	1		
» Lindskog			
» Weibull			
» Bergström i Hälsingborg	1		
Malmöhus län.			
Herr Jönsson i Revinge		1	
» Nilsson i Tånga	1		
» Olsson i Kullenbergstorp		1	
» Sköld	1		
» Andersson i Höör	1		

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Törnkvist i Bjuv	1		
» Paulsen	1		
» Fjellman		1	
» Månsson i Erlandsro		1	
» Nilsson i Hörby			
Fru Nordgren	1		
Hallands län.			
Herr Henrikson		1	
» Lindqvist i Halmstad	1		
» Johansson i Brånalt			
» Andersson i Falkenberg	1		
» Larson i Tönnersa		1	
» Fager		1	
Göteborgs stad.			
Herr Röing		1	
» Kristensson i Göteborg	1		
» Sjöström	1		
» Thore		1	
» Pehrsson i Göteborg		1	
» Hedvall	1		
» Höglund	1		
Fru Thüring			
Herr Almquist		1	
Göteborgs och Bohus län.			
Herr Andersson i Grimbo		1	
» Olsson i Broberg		1	
» Olsson i Berg			
» Osberg			
» Carlson i Mölndal	1		
» Wallerius		1	
» Brännberg	1		
» Mårtenson	1		
Älvsborgs län.			
Herr Hallén	1		
» Danielsson	1		
» Gustafson i Kasenberg		1	
» Lindgren	1		
» Hansson i Trollhättan	1		
» Olsson i Mellerud	1		
» Alströmer		1	
» Ryberg			1
» Leffler		1	
» Johansson i Väby		1	
» Petersson i Lerbäcksbyn		1	
» Weijne	1		

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Skaraborgs län.			
Herr Bengtsson i Kullen		1	
» Magnusson i Skövde			
» Bäcklund	1		
» Johanson i Hallagården		1	
» Vahlstedt			
» Lundén		1	
» Anderson i Storegården		1	
» Bodén	1		
» Hedin			
Värmlands län.			
Herr Jansson i Edsbäcken	1		
» Carlsson-Frosterud	1		
» Andersson i Prästbol			
» Ros		1	
» Norling	1		
» Norsell	1		
» Spångberg	1		
» Björling	1		
» Eriksson i Västbro			1
» Morfeldt	1		
Örebro län.			
Herr Uddenberg	1		
» Anderson i Råstock	1		
» Nilsson i Örebro	1		
» Ödström		1	
» Ljunggren	1		
» Öhman	1		
» Lundgren			1
» Persson i Falla			
» Mogård	1		
Västmanlands län.			
Herr Larsson i Västerås	1		
» Lorichs		1	
» Pettersson i Köping	1		
» Eklund	1		
» Olovson i Västerås	1		
» Olsson i Broddbo			
Kopparbergs län.			
Herr Eriksson i Grängesberg	1		
» Jansson i Falun	1		
» Olsson i Mora	1		
» Ernfors			
» Andersson i Rasjön	1		

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Pettersson i Hällbacken			
» Andersson i Ovanmyra	1		
» Englund	1		
» Sundström	1		
» Smedh	1		
Gävleborgs län.			
Herr Månsson i Furuvik	1		
» Sävström	1		
» Lindley	1		
» Olsson i Hov		1	
» Johansson i Kälkebo		1	
» Granath	1		
» Johansson i Edsbyn	1		
» Olsson i Gävle	1		
» Holmström i Gävle		1	
» Herou	1		
» Högström	1		
Västernorrlands län.			
Herr Öberg			
» Johansson i Sollefteå	1		
» Vennerström	1		
» Bergström i Bäckland	1		
» Lagerkwist	1		
» Strindlund		1	
» Västberg			
» Molander	1		
» Rudén		1	
» Frost	1		
Jämtlands län.			
Herr Olofsson i Digernäs			1
» Hedlund i Östersund			
» Hedlund i Häste		1	
» Persson i Trången			1
» Olsson i Rödningsberg	1		
Västerbottens län.			
Herr Wiklund		1	
» Bäckström	1		
» Wikström	1		
» Brännström		1	
» Lindmark		1	
» Lindberg	1		
» Sandberg	1		
Norrbottens län.			
Herr Hage	1		
» Nilsson i Antnäs		1	

Ang. ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Lövgren i Nyborg			1
» Dahlén			1
» Samuelsson			1
» Hedström			
» Grapenson		1	
Summa	115	61	11

§ 11.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Almkvist* propositionerna:

nr 202, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.; och

nr 203, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 15) om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd m. m.; samt

av herr statsrådet *Rosén* propositionen, nr 201, angående försäljning av viss del av Västgöta och Skaraborgs regementens förutvarande mötesplats Axvalls hed.

Ovannämnda propositioner bordlades.

§ 12.

Andra lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av bestämmelserna angående tilläggsavvittring i Västerbottens läns lappmark föredrogs nu; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 13.

Ang. ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om ändring i 28 och 30 §§ lagen om allmän pensionsförsäkring.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 69, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Holmström* i Gävle föreslagit, att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring:

§ 28.

Sista meningen i första stycket: »Över inkomna — — — yttrande.» utbytes mot: »Sedan ordföranden gjort vederbörliga anteckningar såväl å besvärshandlingen som i registret, insändas besvären omedelbart till pensionsstyrelsen, som återförvisar ärendet till nämnden för yttrande.»

§ 30.

Andra stycket »Sedan den i — — — pensionsstyrelsen.» utbytes mot: »Beslut i ärendet jämte tillhörande handlingar skall av ordföranden snarast möjligt insändas till pensionsstyrelsen.»

Ang. ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring. (Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Holmström** i Gävle: Herr talman, mina damer och herrar! Det skall säkerligen visa sig, att den fråga, som jag nu fört på tal, kommer att bli föremål för betydligt mindre intresse här i kammaren än den nyss förut här debatterade frågan om ordensväsendet, och dock är det ofantligt många flera medborgare i vårt land, som beröras av de förhållanden, jag påtalat i min motion, än av ordensväsendet. Antalet pensionssökande uppgår nämligen per år i vårt land till 60,000 à 70,000.

Jag har i min motion framhållit det allmänt kända och allmänt beklagade faktum, att väntetiden för de pensionssökande är så ofantligt lång, och jag har föreslagit en enkel åtgärd, som skulle kunna nedbringa denna väntetid med åtminstone en månad. Enligt den nuvarande ordningen skola nämligen handlingarna från ett pensionsnämndssammanträde ligga hos pensionsnämndens ordförande en hel månad efter den dag ordföranden har delgivit och anslagit beslutet, vilken dag praktiskt taget sammanfaller med den dag, då han fått sina handlingar färdiga. Sedan skola handlingarna alltså bara ligga i 30 dagar i väntan på att någon skall anföra besvär över pensionsnämndens beslut.

Jag har nu föreslagit, att det i stället skall ordnas så, att ordföranden skall insända handlingarna till pensionsstyrelsen så fort han fått dem färdiga. Om någon sedan anför besvär, skickar ordföranden in besvären till pensionsstyrelsen, som tager ut handlingarna och återremitterar dem jämte besvären till pensionsnämnden.

Att den nuvarande långa väntetiden är en olägenhet, det har icke bara jag sagt i motionen, utan det säger också andra lagutskottet, och det säger även pensionsstyrelsen, som i utlåtande till utskottet yttrat sig över min motion.

Då nu detta pensionsstyrelsens yttrande tydligen har legat till grund för lagutskottets ställningstagande till min motion, skall jag anhålla att få säga några ord om pensionsstyrelsens yttrande. Jag skall då be att få jämföra detta yttrande över min motion med pensionsstyrelsens utlåtande den 20 juli 1925 över statens besparingskommittés betänkande angående socialförsäkringens ordnande i vårt land. Jag har grundat min motion på den praktiska erfarenhet på detta område, som jag förvärvat såsom pensionsnämndsordförande. Hade jag, innan jag skrev motionen, observerat vad pensionsstyrelsen yttrat angående besparingskommitténs förslag, så skulle jag givetvis ha åberopat detta yttrande i min motion, och det är då mycket antagligt, att motionen blivit tillstyrkt av lagutskottet. Det visar sig nämligen, att pensionsstyrelsen i sitt yttrande den 20 juli 1925 omfattade precis samma tankar, som jag nu framfört i motionen. Som det nu är, får jag tyvärr inskränka mig till att endast konstatera, att pensionsstyrelsen är av olika mening om *en och samma sak*, när styrelsen yttrar sig om besparingskommitténs förslag, och när den yttrar sig om min motion.

Innan jag nu läser en liten bit ur styrelsens utlåtande till besparingskommittén, skall jag be att få påpeka en del saker, som stå i pensionsstyrelsens yttrande över min motion och som återfinnas i utskottets utlåtande. Jag ber de ärade ledamöter av kammaren, som äro intresserade av denna fråga, vara vänliga att komma ihåg, vad jag nu läser, så att ni kunna göra en liten jämförelse mellan detta och vad jag sedan kommer att läsa upp. Här säger nu pensionsstyrelsen om mitt i motionen framförda förslag, att »bland de åtgärder i sådant syfte, som pensionsstyrelsen haft under behandling, vore även den nu föreslagna. Därvid hade emellertid befunnits, att frågan ingalunda vore så enkel och att ej heller tidsvinsten bleve så stor, som motionären hoppats.»

Ang. ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring. (Forts.)

Det säges vidare att det »vore att märka, att ett ärende givetvis icke kunde företagas till avgörande inom pensionsstyrelsen, innan den föreskrivna besvärstiden gått till ända».

Slutligen säges det, att »därest pensionsstyrelsen icke ville utsätta sig för risken, att besvär, som anförts i ett ärende, icke komme under omprövning vid ärendets avgörande inom styrelsen, måste för övrigt särskilda åtgärder av styrelsen vidtagas, vilka skulle ej obetydligt öka och försvåra styrelsens arbete och dessutom ytterligare beskära tidsvinsten».

Om jag sedan går att läsa vad pensionsstyrelsen yttrat i sitt utlåtande över besparingskommitténs förslag, så låter det så här: »Innan en pensionsansökning insändes till pensionsstyrelsen, skall den enligt 30 § pensionsförsäkringslagen kvarligga hos ordföranden i trettio dagar efter beslutets kungörande i avvaktan på eventuella besvär. Bortsett från den omständigheten, att detta kungörande av en eller annan anledning kan fördröjas några dagar eller veckor, betyder denna anordning, att väntetiden för varje ansökning utökas med över en månad, såsom framgår av tabell 13. Då resultatet av en undersökning av de under 12 månader av åren 1921 och 1922 inkomna pensionsansökningar utvisar, att besvär av annan än ombudet (sökanden, pensionsnämndsordföranden eller kommunen) anförts i endast 7.6 fall på tusen av de avgjorda ärendena samt att besvären föranlett ändring av nämndens beslut i endast 1.6 fall på tusen, inses, att man icke rimligen för dessa få fall bör bibehålla den hittillsvarande olämpliga anordningen. Styrelsen har därför under övervägande förslag till en lagändring, som skulle i huvudsak innebära, att varje ansökning omedelbart efter det pensionsnämnden fattat beslut insändes till styrelsen, där ärendet förberedes, men icke företages till slutligt avgörande förrän besvärstiden utgått. Besvär kunde i vanlig ordning ingivas till pensionsnämndens ordförande, som i dylika fall skulle hos styrelsen begära ansökningshandlingarnas återsändande. En omläggning i här antydd eller snarlik riktning av pensionsärendenas behandlig skulle vålla styrelsen ett mycket litet ökat besvär, då högst omkring 400 ansökningar per år skulle komma att bliva föremål för sådan åtgärd.»

Ja, detta visar ju, vad jag nyss sade, att precis samma åtgärd, som jag föreslagit och som nu fördömes av pensionsstyrelsen, har, två år tidigare, rekommenderats av pensionsstyrelsen själv. En liten skillnad finnes visserligen, men den är högst oväsentlig. Pensionsstyrelsen hade tänkt sig, att när en besvärsskrivelse kommer in till pensionsnämndsordföranden, så skall denne begära tillbaka handlingarna från pensionsstyrelsen. Jag hade däremot tänkt mig — och detta anser jag vara formellt riktigare eftersom handlingarna ligga hos pensionsstyrelsen och besvärsskrivelsen är ställd till styrelsen — att ordföranden skulle skicka in besvären, varefter pensionsstyrelsen tager ut handlingarna och sedan skickar dem jämte besvären tillbaka till pensionsnämnden. Pensionsstyrelsen tycks emellertid icke fästa så stort avseende just vid den detaljen, ty styrelsen talar om »en omläggning i här antydd eller snarlik riktning».

Nu skall jag be att få komma med jämförelserna. I sitt yttrande med anledning av motionen anser pensionsstyrelsen frågan »ingalunda vara så enkel», men i yttrandet till besparingskommittén säger styrelsen, »att man icke rimligen för dessa få fall bör bibehålla den hittillsvarande olämpliga anordningen». Styrelsen säger vidare i yttrandet över motionen, »att icke heller tidsvinsten bleve så stor, som motionären hoppats», men enligt yttrandet till besparingskommittén »betyder denna anordning, att väntetiden för varje ansökning utökas med över en månad». Slutligen heter det i pensionsstyrelsens yttrande över motionen: »— — — måste för övrigt särskilda åtgärder av styrelsen vidtagas, vilka *skulle ej obetydligt öka och försvåra styrelsens arbete*», men i yttrandet över besparingskommittén säger pensionsstyrelsen, att »en omlägg-

Ang. ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring. (Forts.)

ning i här antydd eller snarlik riktning av pensionsärendenas behandling *skulle vålla styrelsen ett mycket litet ökat besvär*».

Vad jag nu anfört innebär ju ingen nämnvärd kritik av andra lagutskottet, som ju endast följt pensionsstyrelsen, utan min kritik är riktad mot pensionsstyrelsen. Den jämförelse, som jag har gjort mellan dessa båda yttranden, visar ju, att pensionsstyrelsen beträffande *en och samma sak* anser den vara lämplig, när pensionsstyrelsen själv får framföra den, men olämplig, när den framföres inom riksdagen.

Då min motion är grundad på praktisk erfarenhet och då det är ett allmänt önskemål, att väntetiden för de pensionssökande nedbringas, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herr *Törnkvist* i Karlskrona.

Herr **Hage:** Då jag tillhör utskottsmajoriteten, skall jag be att få säga några få ord i frågan. Jag skall då först be att få betona, att jag icke tänker på något sätt gå in på något försvar av pensionsstyrelsen eller dess utlåtande eller styrelsens sätt att handla vid olika tillfällen, ty det torde icke på något sätt vara ett utskotts skyldighet att ingå på en sådan sak. Jag skall därför inskränka mig till att säga några ord om själva utskottsutlåtandet, och jag vill då för min del betona, att huvudsakliga anledningen till att utskottet avstyrkt motionen är, att utskottet varit underkunnigt om, att det redan pågår en utredning på detta område. Utskottet menar för den skull, att när i alla fall denna sak är föremål för utredning, så borde det enligt gammal praxis icke vara nödvändigt att nu tillstyrka en utredning i överensstämmelse med motionärens yrkande.

För min del vill jag utöver denna deklaration förklara, att jag, likaväl som utskottets övriga medlemmar, fullt beaktar de synpunkter, som framförts av motionären, nämligen att behandlingen av dessa ärenden tager för lång tid och att detta är ett mycket beklagligt förhållande. För övrigt mötte jag, när jag reste ner till riksdagen för litet sedan, en gammal erfaren pensionsstyrelseordförande, som framhöll för mig nödvändigheten av att vi fortast möjligt få någon ändring på detta område. Vi ha dock inom utskottet utgått ifrån att det kommer att ske en omläggning, men jag vill redan här för min del förklara, och jag tror det finnes flera inom utskottet, som ha samma mening, att skulle det visa sig, att det trots gjorda utfästelser icke blir någon ändring på detta område, då anser jag för min del tiden vara inne för vederbörande lagutskott att *tillstyrka* en motion av förevarande slag, som då eventuellt kan komma fram. Nu tror jag emellertid, att vi kunna förvänta ett resultat av den omnämnda utredningen, och från den utgångspunkten ha vi i utskottet avstyrkt motionen. Från samma utgångspunkt skall jag också be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmström** i Gävle: Herr talman! Hade det varit på det sättet, att pensionsstyrelsen endast hänvisat till en pågående utredning, och hade utskottet fäst sig endast vid det förhållandet, skulle jag icke ha sagt ett ord. Men nu är det så, att pensionsstyrelsen i sitt yttrande förklarat mitt förslag som nästan mindervärdigt. Och utskottet har också understrukit tvivlet på att det av mig föreslagna botemedlet är rätt och lämpligt. Det är detta som gör, att jag anser, att kammaren, som säkerligen i likhet med lagutskottet, är livligt besjälad av en önskan, att det skall bliva en ändring på detta område, bör fatta beslut i saken nu. Ty jag har svårt att tänka mig att pensionsstyrelsen, efter sedan den nu sagt, att mitt förslag är så dåligt, snart skall komma att taga upp ärendet och föra fram det som sitt förslag. Ur den

synpunkten, herr talman, anser jag det nödvändigt, att kammaren beslutar i överensstämmelse med motionen.

Ang. ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Grängesberg: Herr talman! Då jag deltagit något i pensionsstyrelsens behandling av den fråga, som ytterst ligger bakom herr Holmströms anförande, vill jag endast inför kammaren upplysa, att inom pensionsstyrelsen sedan flera månader pågått ett intensivt utredningsarbete om hur det skall vara möjligt att nedbringa väntetiden. Det är ingalunda så, att man där är oförstående för denna ytterst viktiga synpunkt, men det är en mångfald av spörsmål, som måste utredas, och stora svårigheter möta för en effektiv reform på detta område. Att taga bort klagotiden kan naturligtvis i viss mån medverka till att det blir en kortare tid för ärendenas behandling i styrelsen, eller från beslutets fattande till pensionens utbetalande. Jag har velat säga detta, därför att det tycktes mig framgå av den sista talaren, att han ansåg, att pensionsstyrelsen icke hade förståelse för den synpunkt, som han förde fram. Jag tror det är felaktig uppfattning; åtminstone så långt jag följt ärendet, är man i pensionsstyrelsen besjälad av en uppriktig vilja att försöka finna åtgärder till förkortande av tiden.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Ang. ändring i grunderna för bestämmande av vissa pensionstillägg.

Vidare företogs till avgörande andra lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner angående ändring i grunderna för bestämmande av pensionstillägg enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft nedannämnda till lagutskott hänvisade motioner, nämligen:

nr 64 i första kammaren av herr *Jeansson*, som föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken omfattning understöd från donationer, välgörenhetsfonder och dylikt, som stode under kommunal myndighets förvaltning och av sådan utdelades, icke måtte medräknas som inkomst vid bestämmandet av pensionstillägg och understöd enligt pensionsförsäkringslagen, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

nr 27, i andra kammaren av herrar *Olsson* i Ramsta och *Schill*, vilka föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i vilken omfattning gratialer eller pensioner i naturaprodukter eller kontanter till arbetare från arbetsgivare icke måtte medräknas som inkomst vid bestämmandet av pensionstillägg, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen gåve anledning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, under förutsättning att en revision av allmän omfattning av pensionsförsäkringen komme till stånd, måtte i samband därmed låta de frågor, som berördes i förevarande motioner, bliva föremål för en allsidig utredning, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Magnusson* i Skövde.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Ang. ändring i grunderna för bestämmande av vissa pensionstillägg. (Forts.)

Herr **Olsson** i Ramsta: Herr talman! Såsom motionär i ämnet ber jag att få säga några ord, dock icke gentemot det beslut, som utskottet kommit till, då ju utskottet i huvudsak tillstyrkt motionen. Jag har därför naturligtvis intet annat yrkande, när det gäller utskottets hemställan, än bifall till densamma. Men det är en passus i utskottets yttrande, i andra stycket på fjärde raden, som lyder: »så snart sjukkassefrågans läge det medgiver», och som jag icke kan finna behövlig för sammanhanget. Utskottet säger också, att en stor, omfattande utredning om pensionsförsäkringen skall komma till stånd under den närmaste tiden. Jag kan icke förstå, att denna passus skall behövas där, den bara föranleder otydlighet. Jag vill därför taga mig friheten att yrka, att den strykes ur utskottets yttrande. Den lydde som nämnt: »så snart sjukkassefrågans läge det medgiver», och återfinnes i andra styckets fjärde rad. Det skulle alltså sättas punkt efter »tiden» och så fortsättas med: »Vid en dylik allmän revision» o. s. v.

Med denna ändring i motiveringen yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ödström:** Herr talman! Det brukar ju vara så, att en motionär, när han väckt en motion och fått den igenom, såsom han önskar, i regel brukar vara tacksam. Nu är det emellertid så, att min vän herr Olsson i Ramsta icke tycks vara det, utan vill ha en ändring i motiveringen. Med det läge sjukkassefrågan för närvarande har ha vi dock icke kunnat gå med på motionen i den utsträckning han önskat, utan gjort en viss reservation. Och detta utskottsutlåtande har ju tillkommit nästan enhälligt. Det vill säga, det är ju en blank reservation av herr Magnusson i Skövde, men för övrigt råder enhällighet. Jag kan icke förstå, att det skulle vara någon skada om denna passus står kvar: »så snart sjukkassefrågans läge det medgiver». Om riksdagen skulle komma att gå med på det yrkande, som är framställt av motionären, skall jag icke taga det så synnerligen hårt, men jag skall be att få yrka bifall till det utskottsutlåtande, som här föreligger, sådant som det är.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Olsson i Ramsta framställda yrkandet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Föredrogos vart för sig andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § första stycket andra punkten i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 4 § vattenlagen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Ang. dyrortsgruppering av vissa tjänstemän.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående inordnandet i dyrortsgrupperingen av vissa från det samhälle, de tillhöra, avlägset boende tjänstemän.

Ang. dyrortsgruppering av vissa tjänstemän. (Forts.)

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 254, hade herr *Magnusson* i Kalmar *m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt vid respektive platsers dyrortsgruppering hänsyn kunde tagas till vissa i motionen berörda synpunkter.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Jag ber att få yttra några ord med anledning av den behandling, som utskottet berett min motion, som jag tillåtit mig väcka, i vilken jag påtalar en del missförhållanden, som blivit en följd av dyrortsgrupperingen. Vid utskottets utlåtande är också bifogat ett yttrande, avgivet av socialstyrelsen. Jag vill då, innan jag nämner några ord om utskottets motivering, be att få meddela, att jag till fullo instämmer i en del av socialstyrelsens utlåtande. Jag förstår nämligen mycket väl, att svårigheter äro rådande, när det gäller att fastställa dyrortsgrupperingen, så att samtliga befattningshavare bliva nöjda. Men om det har uppstått uppenbara och påtagliga olägenheter, och rättelse därutinnan kräves, så synes det mig, att en dylik skall åvägabringas. Det har ju också gjorts rättelse i vissa fall. Socialstyrelsen har på ett ställe i sitt yttrande sagt: »I de fall, där olägenheterna äro särskilt framträdande, har dessutom, såsom jämväl i motionen omnämnes, vederbörande ämbetsverk vidtagit vissa anordningar för att lindra dem. Principiellt finner socialstyrelsen detta förfaringssätt vara att förorda, enär det egna verket med helt annan grad av sakkunskap kan bedöma behoven på ett relativt fåtal orter än socialstyrelsen.» Jag är socialstyrelsen tacksam, för att den i sitt uttalande givit denna anvisning om hur det bör förfaras, när det gäller att få rättelse i de påtalade olägenheterna. Socialstyrelsen säger vidare, att det kommer att tagas hänsyn till de gjorda erfarenheterna, när en ny dyrortsgruppering skall verkställas, och även för detta socialstyrelsens yttrande skall jag be att få uttrycka min tillfredsställelse, då jag är förvissad om, att man i så fall skall i vissa fall åstadkomma ändring i de orättvisor, som uppstått vid nuvarande dyrortsgruppering. Men, herr talman, när det gäller utskottets behandling av min motion, är det en annan sak. Jag förstår mycket väl, att man icke kan bifalla alla motioner, och jag klandrar icke utskottet, för att det t. o. m. avslagit min motion, men man bör väl ändå komma med en rimlig motivering. Det går ändå icke att behandla en motion hur ogrannlaga som helst.

Jag har således begärt ordet för att giva uttryck åt mitt missnöje på ett par punkter av utskottets motivering. Om utskottet hade hållit sig till en strängt saklig behandling av min motion, så hade jag inte haft något att säga, men när utskottet sagt på följande sätt: »Härtill kommer, att det, såvitt utskottet kunnat finna, icke kan anses vara av behovet påkallat, att riksdagen tager ställning till frågor av den art, som de i den föreliggande motionen väckta» — så måste jag fråga: Vad menar utskottet med detta? Anser utskottet således, att om uppenbar orättvisa vederfarits en statens befattningshavare i något avseende, detta icke bör kunna genom motion bringas under riksdagens prövning? Jag får säga, att en sådan uppfattning från utskottets sida är ganska hård; dess bättre är den ganska sällsynt. Jag tillåter mig också, herr talman, fälla det omdömet om denna utskottets motivering, att den förefaller mig något pösande i tonen. Utskottet tillägger: »Ingen lärer vilja förutsätta, att vare sig socialstyrelsen eller Kungl. Maj:t skulle avsiktligt placera en viss ort i en lägre dyrortsgrupp än som betingas av förhanden-

Ang. dyrortsgruppering av vissa tjänstemän. (Forts.)

varande omständigheter och gällande avlöningsreglementen.» Jag har ej i min motion uttalat något dylikt. Sådant kan utskottet icke ha belägg för i motiveringen i min motion. Jag frågar: Vad är anledningen till att utskottet kommit med ett sådant uttalande?

Så har utskottet tillagt: »Att misstag kunna förekomma vid ortsgrupperingarna torde vara oundvikligt, men i dylika fall torde ock rättelse lätt kunna vinnas.» Ja, här talar man om misstag och säger, att rättelse torde kunna vinnas, i händelse det är motiverat, att misstaget rättas. Jag anser, att alla misstag skola rättas om det är möjligt.

Jag har, herr talman, velat påvisa dessa saker i utskottets motivering, vilka strängt taget inte höra till frågan. Jag kommer, herr talman, att göra det yrkandet, att utskottets motivering måtte utgå utom de sista stycket och att i det sista stycket de fyra första orden strykas samt att mellan »utskottet» och »ej» inskjutes ordet »har». Utskottets motivering skulle således börja med dessa ord: »Utskottet har ej velat uttala — — —» o. s. v.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med nämnda förkortning och ändring av motiveringen.

Herr **Lindberg:** Herr talman! Den föregående ärade talaren slutade ju med att yrka bifall till utskottets hemställan. Enär för utskottet yrkandet är det väsentliga, så skulle jag, om icke herr Magnusson i Kalmar hade så att säga färglagt utskottets motivering, kunnat fatta mig mycket kort.

Jag ber att få erinra om, att riksdagen fastställt vissa grundprinciper för levnadskostnadernas beräkning i och för dyrortsgruppering. Däremot har det överlämnats åt Kungl. Maj:t att efter hörande av socialstyrelsen verkställa dyrortsgrupperingen. Nu har herr Magnusson i Kalmar och några andra motionärer påpekat, att vid tillämpningen av de av riksdagen uppdragna principerna, d. v. s. vid placering av olika orter i viss dyrortsgrupp, hänsyn icke blivit tagen till vissa fördyrande omständigheter, exempelvis transportkostnader. Bland annat gäller det viss fyrpersonal, som skulle ha blivit missgynnad genom socialstyrelsens beräkningar. Denna personal har gjort framställning till socialstyrelsen och framställning till Kungl. Maj:t, men det har icke kunnat åstadkommas någon rättelse, emedan man haft den uppfattningen, att med efterlevnad av de av riksdagen uppdragna grundprinciperna man icke kunde handla på annat sätt än man gjort. Nu begär herr Magnusson i Kalmar i motionen, att riksdagen skall taga ställning till denna fråga. För utskottet har då det spörsmålet uppställt sig: Skall utskottet gå in för nya grundprinciper, när det gäller levnadskostnadernas beräkning? Vi hava i utskottet ansett, att på grundvalen av herr Magnussons motion bör riksdagen icke göra detta. Därför skulle behövas betydligt mer omfattande material. Det hela skulle leda till en åtgärd med verkningar över hela landet. Vi ha således icke kunnat vara med om en utredning, som skulle avse själva grundprinciperna för grupperingen. Den nya frågan har då för utskottet blivit denna: Skall riksdagen ingå på en placering av vissa orter i detta dyrortsgruppsystem? Vi hava menat, att om riksdagen skulle säga, att vissa närmare angivna platser i Kalmar skärgård skola uppflyttas i en högre ortsgrupp på grund av särskilda omständigheter, så skulle givetvis nästa år — jag föreställer mig det — komma en motion med begäran om att några närmare angivna orter i Västergötland exempelvis eller uppe i Norrbotten också skulle flyttas upp i en högre grupp. Det bleve följaktligen riksdagen, som skulle verkställa dyrortsgrupperingen, icke socialstyrelsen och Kungl. Maj:t. Vi hava menat, att riksdagen icke kan ha den överblick över de särskilda förhållandena, att riksdagen kan ingå på en beräkning av levnadskostnaderna på de skilda orterna. Därför ha vi icke kunnat gå med på, att riksdagen skulle ge sig på själva grupperingen.

Ang. dyrortsgruppering av vissa tjänstemän. (Forts.)

Jag ber vidare att få påpeka, att herr Magnusson i Kalmar och hans medmotionärer i sitt yrkande dock icke begärt, att riksdagen skall vare sig uttala sig för nya principer eller syssla med dyrortsgrupperingen, utan yrkandet går ut på, att Kungl. Maj:t skall taga nödig hänsyn till de synpunkter, som utvecklats i motionen. Motionärerna ha väl ändå den möjligheten att få Kungl. Maj:t att beakta dessa synpunkter, utan att vända sig till riksdagen, nämligen genom att skriva till Kungl. Maj:t direkt. Det är emellertid vad som redan tidigare har skett, men Kungl. Maj:t har underkänt synpunkterna. Om nu vid bifall till motionärernas yrkande, riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och be Kungl. Maj:t taga ställning till denna fråga, utan att riksdagen samtidigt gåve bestämda direktiv, vilket, så vitt jag kan förstå, skulle vara omöjligt för riksdagen i en sådan detaljangelägenhet, så skulle detta icke leda till något som helst positivt resultat för den personal, varom det är fråga. Utskottet har emellertid ansett, att denna personal måhända intar en missgynnad ställning i lönehänseende och därför har utskottet givit en anvisning, som denna personal bör kunna följa, nämligen om hänvändelse till vederbörade överordnade myndighet med anhållan om att erhålla kompensation, i form av ensligheststillägg eller transportkostnadstillägg eller något dylikt, för den merkostnad man måste åtaga sig på grund därav att livsmedel och andra förnödenheter måste transporteras långa vägar till tjänstgöringsorten under förhållanden, varigenom dessa levnadskostnader bliva väsentligt fördyrade.

Jag kan icke finna, att utskottet på något sätt behandlat motionärerna illa, och jag kan således icke vara med på ett strykande av utskottets motivering. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall icke alls blanda mig in i den ganska svårlösta frågan om dyrortsgrupperingens rättvisa avvägande. Hur man än ordnar denna sak, så kommer den aldrig att bli så tillfredsställande, att däremot icke kunna framställas anmärkningar från ett eller annat håll. Det är min uppfattning i själva sakfrågan.

Jag har emellertid inte begärt ordet för att säga det utan för att giva uttryck åt det önskemålet, att för att den s. k. statsliggaren, där avlöningsreglementena finnas återgivna, skall kunna bli fullt användbar för riksdagens ledamöter, det vore önskvärt att uti densamma infördes de för året gällande dyrortsgrupperingarna. Detta tillfälle är möjligen icke det rätta för att påpeka denna sak. Detta påpekande skulle kanske hava gjorts vid behandlingen av någon utav huvudtitlarna. Då jag emellertid anser det vara bättre att säga ett ord, även om det skulle ske vid ett tillfälle, som inte är fullt formellt riktigt, är att glömma av det hela, så har jag, herr talman, velat fästa uppmärksamheten på en brist i statsliggaren, som enligt min och mångas åsikt är till finnandes, då liggaren icke upptager den för året gällande dyrortsgrupperingen i samband med reglementena.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Jag ber om överseende för att jag vid denna sena timme tar till orda i denna fråga, och dessutom ber jag om överseende för att min hals inte är fullständigt klar, så att jag kanske inte kan göra mig gällande såsom jag skulle vilja.

Anledningen till att jag begärt ordet är den att i socialstyrelsens yttrande till utskottet förekommer, på sidan 8 i utskottets utlåtande, ett uttalande, som gäller den stad, där jag är bosatt. Som jag haft litet att göra med socialstyrelsen i dessa angelägenheter, har jag ansett, att jag inte kunde låta detta utan vidare gå förbi, även om jag inte ingår på något av vad motionärerna och utskottet här anfört. Med anledning av motionärernas förslag yttrar socialstyrelsen följande: »Mot detta förfaringssätt torde i främsta rummet kunna invändas,

Ang. dyrortsgruppering av vissa tjänstemän. (Forts.)

att det är ett onödigt pedanteri att för olika delar av det till en och samma stad hörande området räkna med olika bostadskostnad. Erinringen synes socialstyrelsen fullt berättigad, så länge fråga är om ett sammanhängande tättbebyggt område, och har styrelsen vid ortsgrupperingen jämväl gentemot erinringar från tjänstemannahåll (t. ex. från Falköping) hävdat, att dylik uppdelning icke borde ske.» Ja, hur handhar socialstyrelsen egentligen denna sak? Jag kan peka på ett samhälle, som inte ligger långt ifrån Falköping, nämligen Jönköping. Där har socialstyrelsen icke tagit hela staden som en enhet i dyrortshänseende utan skilt ifrån vissa delar i utkanterna, och därför kommer ju också det samhället i en gynnsammare ställning och blir uppflyttat i en dyrortsgrupp, som samhället tidigare inte tillhört. Så handlade socialstyrelsen i det fallet. I Falköping bo statstjänarna i stadsdelen Ranten, och där råda helt andra hyrespriser än i den gamla stadsdelen. Vi begärde därför, att det skulle räknas särskilt för stadsdelen Ranten och särskilt för gamla stadsdelen. Det fattades inte mer än 5 enheter för att staden i sin helhet skulle få kvarstå i den dyrortsgrupp, som den tidigare tillhört. När vi gjorde detta förslag till socialstyrelsen, så svarade socialstyrelsen, att styrelsen inte kunde vara med därom. Det hade emellertid vid en tidigare gruppering varit socialstyrelsens eget förslag att uppdela staden i stadsdelen Ranten och gamla stadsdelen och placera dessa i var sin grupp. När det gällde hyresersättning i procent på lönen låg stadsdelen Ranten likaså 5 procent högre än gamla stadsdelen, och detta ansågs på den tiden riktigt av både verkstyrelserna och socialstyrelsen.

Den egentliga anledningen till att jag begärt ordet var emellertid inte att jag ville säga detta, utan jag har gjort det huvudsakligen för att påtala det hemlighetsmakeri, som socialstyrelsen tillämpar vid inhämtande av de uppgifter, som ligga till grund för dyrortsgrupperingen. Det tillgår på det sättet, att från hyresvärdarna inhämtas uppgifter angående lägenhetspriserna. Dessa uppgifter inlämnas och skickas till socialstyrelsen. Och där hemligstämplas de, så att en tjänstemannagrupp eller några klagande inte ha möjlighet att få se dessa uppgifter och göra sina erinringar mot dem. Vi tilläto oss i Falköping överklaga socialstyrelsens beslut även på den grund att vi inte hade fått se materialet, d. v. s. dessa bostadsuppgifter. Kungl. Maj:t kunde inte ålägga socialstyrelsen att utlämna dessa hyresuppgifter, men den dåvarande finansministern meddelade mig, att dessa uppgifter enligt hans uppfattning inte voro av natur att böra hemlighållas och att han därför skulle utlämnat dem, därest de legat i departementets vård. Men han kunde inte ålägga socialstyrelsen att utlämna dem, ty det var en tolkningsfråga från styrelsens sida, och därvidlag hade Kungl. Maj:t ingen befogenhet att göra någonting gentemot socialstyrelsen. Han lovade samtidigt, att när nästa dyrortsgruppering skall ske, skulle från hans sida åtgärder vidtagas för att socialstyrelsen inte skulle få fota dyrortsgrupperingen på något hemligt material. Jag vill säga, att jag anser den ståndpunkt, som den dåvarande finansministern sålunda intog, vara fullt riktig. Däremot anser jag inte socialstyrelsens sätt att behandla dessa frågor vara av den natur, att man kan känna sig tillfreds därmed. Vad är det för ett sätt att dyrortsgruppera hela landet på hemliga uppgifter, hemliga siffror, så att den, som möjligtvis vill titta på dem, inte skall ha tillfälle att få se detta primärmaterial. Det är denna gensaga gent emot socialstyrelsen som jag i denna debatt velat göra.

Jag kan också fråga, varför man egentligen infordrade uppgifter från drätselkammaren i staden. Det inlämnades uppgifter angående livsmedelspris och hyrespris i samhället för de lägenheter, som ansågos vara av den beskaffenheten, att statstjänarna skulle kunna hyra och bo där på ett någorlunda drägligt sätt. Men detta lades i socialstyrelsen helt och hållet å sido. Man tog ingen hänsyn till de uppgifter, man fått på det sättet, utan man slog ut hyresnivån

för hela samhället och tog sålunda även med sådana lägenheter, som voro av så mindervärdig beskaffenhet, att man inte under några förhållanden skulle vilja säga till en statens befattningshavare, att där skall ni bo. Det skulle vara genant för samhället, om de skulle bo i sådana lägenheter. Men dessa lägenheter räknas lika fullt med, när det är fråga om stadens placering i dyrortshänseende.

Ang. dyrortsgruppering av vissa tjänstemän. (Forts.)

Jag talade häromdagen med en ledamot av statsutskottet, och han fällde därvid ett yttrande, som jag inte kan neka mig att använda här i debatten. Han sade, att det enda fall, där han ångrade att han i statsutskottet varit med om att skapa ett nytt ämbetsverk, var när han gick med på tillskapandet av socialstyrelsen. Och jag tror, att man i mångt och mycket kan ge honom rätt. Ty ett värre byråkratiskt verk än socialstyrelsen har jag inte sett någonstans. Jag skulle vilja till dem det vederbör — jag får naturligtvis då vända mig till den nuvarande regeringen — rikta en vädjan, att regeringen, därest den sitter när nästa dyrortsgruppering skall ske, i överensstämmelse med vad den av mig förut omnämnde finansministern utfäste sig, ville se till att icke några hemliga handlingar få ligga till grund för denna dyrortsgruppering, utan att dessa handlingar bli offentliga, så att alla parter kunna taga del därav.

I fråga om den nu förevarande motionen och utskottets hemställan skall jag, herr talman, inte framställa något yrkande.

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Utskottets ärade ordförande säger, att det skulle vara olämpligt av riksdagen att taga ställning till motionen och dess innebörd. Vad är det som i motionen begäres? Jag skall taga mig friheten att föredraga klämmen. Det hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt vid resp. platsers dyrortsgruppering hänsyn må tagas till de synpunkter, som i motionen berörts». Det är ju de allmänna levnadskostnaderna på olika orter som ligga till grund för dyrortsgrupperingen men de allmänna levnadskostnaderna äro ett mycket tänjbart begrepp, och det skulle nog inte skada med en utredning beträffande hur pass vidsträckt detta begrepp skall tolkas eller vilka faktorer som skola räknas med inom de allmänna levnadskostnadernas ram. Jag tror, att den instruktion och de direktiv, som riksdagen givit kunna vara i behov av en granskning, och har riksdagen tidigare fastställt vissa grunder, så är det väl ingenting som ligger i vägen för att riksdagen kan ändra eller utöka dessa bestämmelser. Jag kan därför inte förstå, att det skall vara olämpligt, att frågan föres fram här i riksdagen eller att riksdagen tar ståndpunkt till densamma.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Magnusson i Kalmar under överläggningen framställda yrkandet biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

Interpellation

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Nilsson** i Antnäs, som anförde: Herr talman! 1925 års riksdag beslöt vid antagandet av den nya härordningen

att kapten eller fanjunkaren vid I. 19, A. 8 och den blivande Norrbottens artillerikår, vilken i sådan egenskap gjort 5 års tjänst i Boden, skall äga rätt att erhålla transport till annat truppförband, där ledighet i kaptens- resp. fanjunkargraden uppstått, vilken rätt jämväl skall tillkomma den, som hela sin

Interpellation. (Forts.)

tjänstetid tillhört i Boden förlagt truppförband, redan efter 3 års tjänst i kaptens- (fanjunkar-)graden,

att samma rätt tillförsäkras subalternofficer och sergeant efter 10 års tjänst i subalternofficersgraden, resp. sammanlagt 12 års tjänst i furirs- och sergeantgraderna, samt

att subalternofficer och sergeant vid infanteriet och artilleriet skall vara skyldig underkasta sig transport till i Boden förlagt truppförband med rätt att i allmänhet efter 3 års tjänstgöring i Boden erhålla återtransport till det truppförband, han förut tillhört, eller, därest han så önskar, transport till annat truppförband, där ledighet finnes.

Några sådana transporter hava ännu icke kommit till stånd. Veterligen hava heller icke några bestämmelser för passagesystemets genomförande blivit utfärdade. Det har också sagts mig, att — enligt vad som ryktesvis förmäles — avsikten skulle vara att uppskjuta fullföljandet av riksdagsbeslutet till tiden efter den andra övergångsperiodens genomförande. Naturligen hava dessa förhållanden hos den personal, som skulle närmast beröras av passagesystemets förverkligande, nämligen officerare och underofficerare i Boden, väckt en viss undran och en viss besvikelse. Jag förstår till fullo, att organisationsinskränkningarna överhuvud taget liksom även de omfattande personalindragningarna skola hava vållat betydande svårigheter, och att därigenom den fråga, som jag här berört, måhända kan kräva ett allsidigt övervägande, ävensom att dess avgörande därför kan behöva något uppskjutas, men jag tillåter mig dock att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande interpellation:

1. Hava några åtgärder för genomförande av riksdagens beslut angående passagesystem för Bodens trupper blivit vidtagna och när kan sålunda systemet ifråga beräknas träda i verksamhet? Därest några sådana åtgärder ännu icke vidtagits, vad är anledningen härtill?

2. Kommer att vid uppgörandet av de instundande höst ikraftträdande personalstaterna plats beräknas vid truppförband söderut även för viss del av de transportberättigade officerarna och underofficerarna i Boden, oavsett om det av riksdagen beslutade passagesystemet är avsett att träda i kraft först vid en senare tidpunkt?

Denna anhållan bordlades.

§ 18.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande fredag ämnade besvara herr Månssons i Erlandsro interpellation angående utförseln av levande svin till av mul- och klövsjuka smittade länder.

§ 19.

Avgåvos följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 102, med förslag till kommunalskattelag m. m.;

nr 350 av herr *Laurén;* och
nr 351 av herr *Olsson* i Gävle *m. fl;*

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, med förslag till förordningar om kommunal progressivskatt och om utjämningsskatt:

nr 352 av herr *Mogård m. fl.;*

i anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition nr 102:

nr 353 av herr *Johansson* i Edsbyn;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 105, med förslag till lag om skogsaccis:

nr 354, av herr *Lundén m. fl.;*

i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 102, med förslag till kommunalskattelag m. m. och nr 103, med förslag till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt:

nr 355 av herr *Persson* i Trången;

i anledning av Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition nr 102:

nr 356 av fru *Ekberg;*

om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 107, angående lån till främjande av bostadsproduktionen:

nr 357, av herr *Järte m. fl.;* samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.:

nr 358 av herr *Englund;*
nr 359 av herr *Mogård m. fl.;*
nr 360 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.;*
nr 361 av herr *Leo;*
nr 362 av herr *Röing;* och
nr 363 av herr *Lövgren* i Nyborg *m. fl.*

Samtliga avlämnade motioner bordlades.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, angående regleringen för budgetåret 1927—1928 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för statens räkning av den Dala—Hälsinglands nya järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen mellan Orsa och Bollnäs m. m.;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av viss del av statslån till Slite—Roma järnvägsaktiebolag m. m.;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av förfallen del av statslån till Skövde—Axvalls järnvägsaktiebolag m. m.; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av vissa av postmedel felaktigt utbetalda belopp;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i förordningen den 26 juli 1926 (nr 382) angående utförselbevis för råg och vete;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om viss ändring i förordningen den 13 december 1912 (nr 355) angående tullrestitution i vissa fall vid återutförsel av utländsk vara;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av

§ 4 r) i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor i syfte att bereda tullfrihet i vissa fall för utländska luftfartyg även vid egentlig inrikes trafik;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av § 4 b) i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor, m. m. (tullfrihet för personal vid utländsk beskickning m. m.);

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa dels ock väckt motion om tullfrihet för lithiumhydrat och lithiumoxid;

nr 33, i anledning av väckt motion om tullfrihet för ämnen till korsningsspetsar samt till fjäder- och växeltungor; och

nr 34, i anledning av väckt motion om ändring av tullen å elektriska centralställverk och delar därtill m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i värnpliktslagen;

nr 22, i anledning av väckt motion angående viss ändring i värnpliktslagen; och

nr 23, i anledning av väckta motioner om viss ändring i värnpliktslagen;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättning till M. Nylén för ett av staten övertaget kaffeparti jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av väckt motion angående prissättningen å tjärved inom de sex nordligaste länens kronoparker;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Umeå;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 23, i anledning av väckt motion angående upprättande av en riksstambok för avelsdjur av ardennerras;

nr 24, i anledning av väckt motion om övertagande för statens räkning av vissa utav landsfiskalen Axel Fredricsson för hans dåvarande tjänsteboställe tecknade andelar i ortens elektriska distributionsförening; och

nr 25, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående bearbetning av material från riksskogstaxeringen jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse til Kungl. Maj:t angående uppbyggandet av en folklig musikkultur.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Bengtsson* i Kullen	under	6	dagar	fr. o. m.	den	17	mars,
» *Granath*	»	6	»	»	»	17	»
» *Holmström* i Gävle	»	3	»	»	»	17	»

herr *Lövgren* i Nyborg	under	10	dagar	fr. o. m.	den	18	mars,	
» andre vice talmannen *Nilsson*	»	3	»	»	»	19	»	och
» *Svensson* i Betingetorp	»	7	»	»	»	17	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.39 e. m.

In fidem
Per Cronvall.